

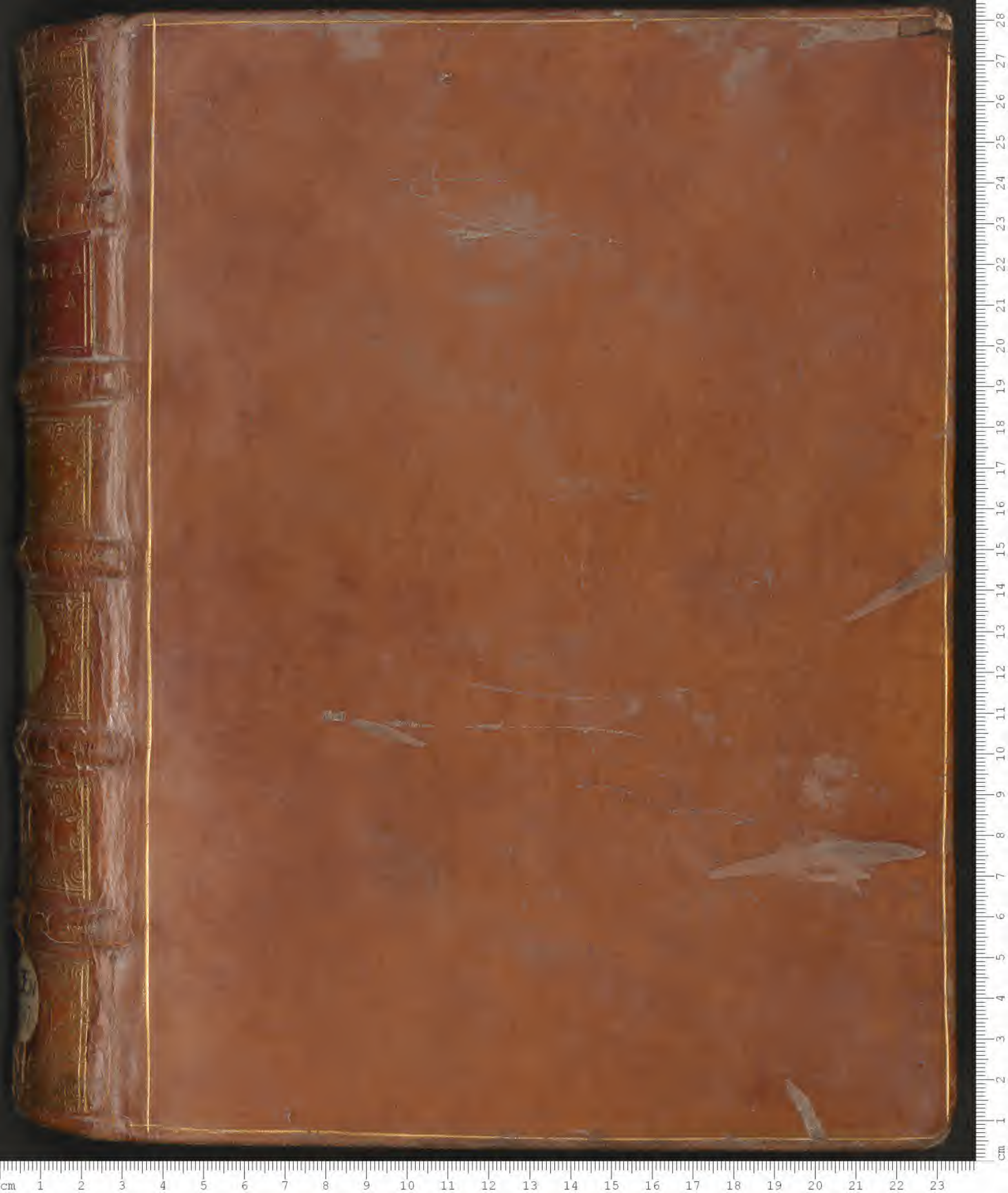

YB. MARGARI
POETICA
J 4 7 7

OE XV
187

¹⁵
S. E. 187.

(Gannon 224-237)

Augm Editionis
que prima non ex-
minuit Maittaire
384. v. imprimis
2. Clement. VIII.

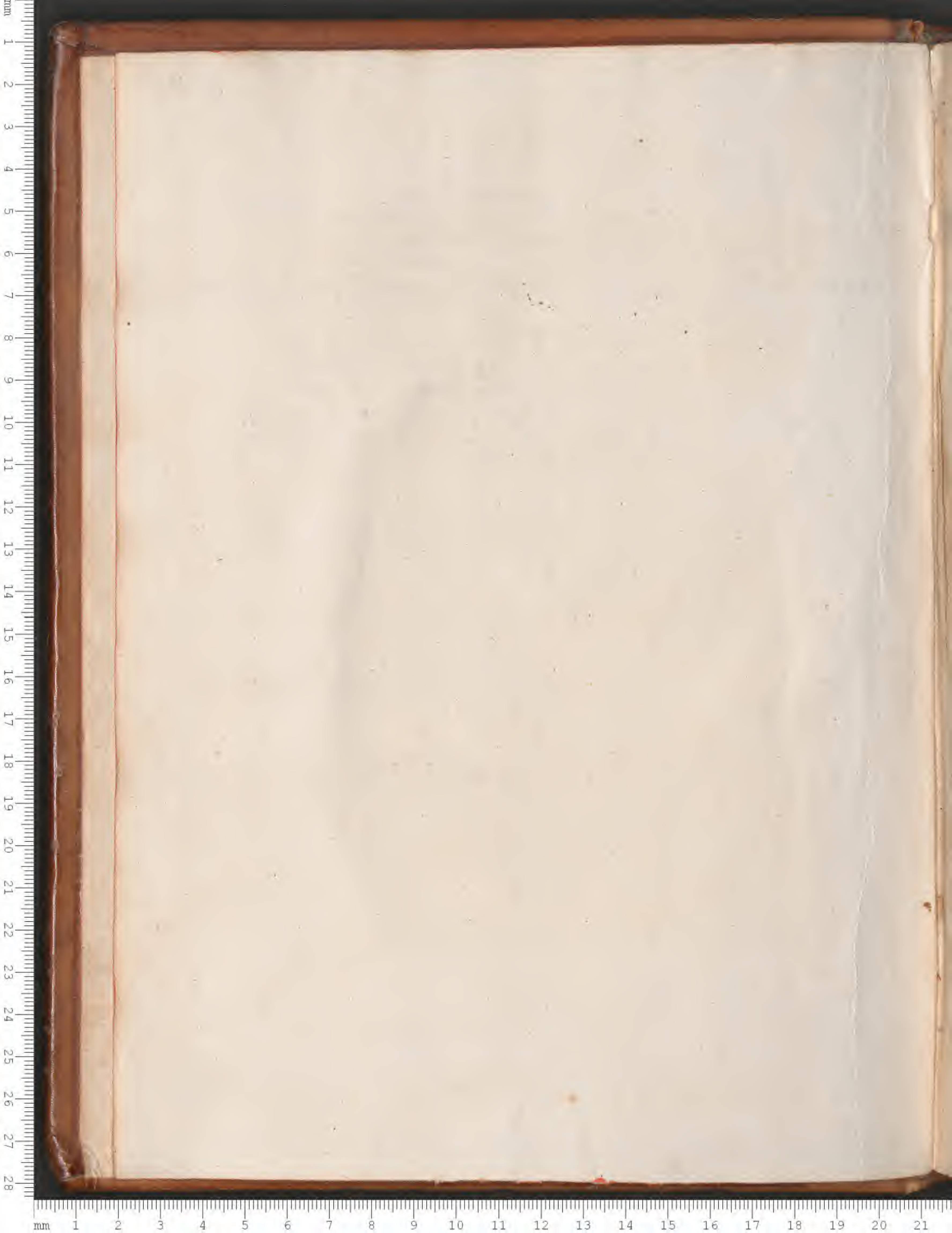
197

Videtur esse Ditho Princeps.

Mattias ignota est, quippe qui pro Editione
Princeps vendit Editionem Parisiensem anni 1478
per Vricum Gering die penultima Decembris.
Itam esse crediderim Petri Casaris et Joannis fol. et recte quidem.

Margaritam Poeticam excipit Ciceronis libri
ad Herennium, Tuscular. Qu. et de finibus Parisiis
impressi ab eodem seu iidem Typographis et circa
eundem annum; sed abest et Typographi nomen et anni nota.
in fine librorum ad herennium extat anni nota, nimi-
um: 1477 quarto Kal. Novembr.

Continet 1° margar. poet. in vico S. Jacobi 1477 5. maii.
2° Rhetorica Cic. ad Her. ib. 1477. 4° Kal. Novembr.
3° Tuscularia, in vico S. Jac. absq. anni nota
4° De fin. bon. et mal. absq. illa nota. sed extat apud
fol. ultimum.
Extant autem in vico S. Jacobi. tam in vico S. Jacobi
quam in vico S. Jacobi.

M. T. Ciceronis De finibus bonorum et malorum Liber pri-
mus Incipit feliciter.

Prologus

Non eram nescius Brute cum que summis in-
geniis / exquisitaque doctrina philosophi greco
sermone tractauissent / ea latinis litteris man-
darem / fore ut hic noster labor in varias re-
prehensiones incurreret. Nam quibusdam et iis
quidem non admodum indoctis totum hoc displicet
phari. Quidam autem non id tantum reprehendunt / si remissius
agatur / sed tantum studium / tamque multam operam in eo ponendam
non arbitrantur. Erunt etiam et hii quidem eruditi grecis lit-
teris contemnentes latinas / qui se dicant in grecis legendis ope-
ram malle consumere. Postremo aliquos futuros suspicor que
me ad alias litteras vocent. genus hoc scribendi etiam sit elegans
persone / tamen et dignitatis esse negent. Contra quos omnes di-
cendum breuiter existimo. Quamquam phie quidem vituperatoribus
satis responsum est eo libro quo a nobis phia defensa et collauda-
ta est / quo esset accusata et vituperata ab hortensio . qui liber cum
et tibi probatus videretur / et his quos ego posse iudicare arbitra-
rer plura suscepi. veritus ne mouere hominum studia viderer retine-
re non posse. Qui autem si maxime hoc placeat / moderatius tamen id
volunt fieri. difficile quidam temperantiam postulant in eo / quod
semel admissum coerceri reprimique non potest. ut propemodum iustio-
ribus utamur illis / qui oino auocent a phia / quam his qui rebus infi-
nitis modum constituent. in reque que eo melior est quo maior sit me-
diocritate desiderent. Siue . n. ad sapiam perueniri potest / non para-
da nobis solum ea sed fruenda etiam sapia est. Siue hoc difficile est /
tamen nec modus est ullus inuestigandi veri / nisi inueneris . et que-
rendi defatigatio turpis est / quo id quod queritur sit pulcherri-
mum . etenim si delectamur quo scribimus / quis est tam inuidus qui
ab eo nos abducat / in laboramus / quis est qui aliene modum sta-
tuat industrie / Nam ut Terentianus chremes non inhumanus.

qui nouū vicinū non vult fodere. aut arare. aut aliquid ferre de
niq; Non enim illū ab industria / sed ab illiberali labore deterret
ic isti curiosi quos offēdit noster minime nobis inuocundus la
bor. huius igitur est difficilior satisfacere / qui se latina scripta di
scunt cōtemnere. in quibus hoc primum est in quo admirer cur
in grauissimis rebus non delectet eos patrius sermo. quom iudē
fabellas latinas ad verbum de grecis expressas nō inuiti legant.
quis enī tam inimicus pene nomini romano ē? qui Ennii mede
am aut antioparū Pacuuii spernat / aut reitiat / qui se iudē euripi
dis fabulis delectari dicat. latinas litteras oderit Sy nephebos e
go iquit potius Ceciliū aut andriā Terentii / q̄ vtramq; menan
dri legam. a quibus tam dissentio vt cū sophocles vel optie scrip
serit / electram tamē male cōuersam atilii michi legendam putē.
de quo licinius ferreū scriptorem / verū opinor scriptorem / vt i
de legendus sit rudem enī esse oīno in nostris poetis. aut inertis
sime legnice est. aut fastidii delicatissimi. Mihi quidem nulli satis
eruditi videntur quibus nostra ignota sunt. At vtinam ne i ne
more nichilominus legimus / q̄ hoc idē grecū. que aut de bene
beateq; viuendo a Platone disputata sunt / explicari nō placebit
latine. Quod si nos nō interpretum fungimur munere / sed tue
mur ea que dicta sunt ab huius quos probamus / eisq; nostrū offi
cium et nostrum scribendi ordinem adiungimus Quid habent
cur greca anteponant his que et splendide dicta sint. neq; sint cō
uersa de grecis. Nam si dicerēt ab illis has res esse tractatas / ne
iplos quidem grecos est cur tam multos legant q̄ legendi sunt
Quid enim est a Crisyppo pretermisum in stoicis / legimus ta
men dyogenem Antipatrum Mnesarchū multos alios in pri
misq; familiarem nostrū Possidonium. Quid Theophrastū me
diocriter ne delectat quom tractat locos ab Aristotele ante trac
tatos. Quid epicurei / nam desistunt de eisdem de quibus et ab
epicuro scriptum est et ab antiquis ad arbitriū suum scribere
Quod si greci leguntur a grecis iisdem de rebus alia rōne com
positis / quid est cur nrī a nrīs non legantur / quanq̄ si plane sic

verterem Platonē aut Aristotelem / vt verterunt nostri poete fa-
bular! male credo mererer de meis ciuibus! si ad eorum cogniti-
onem diuina illa ingenia transferrem, sed id neq; feci adhuc, nec
michi tamen vt faciam interdictū puto. locos quidem quosdā (si
videbitur) transferam! et maxime ab his quos modo nominaui!
cum inciderit vt id apte fieri possit, vt ab Homero Ennius! Af-
franius a Menandro solet. Nec vero vt noster Lucilius recusabo
quo minus oēs mea legant, vtinam esset ille Perlius, Scipio ve-
ro et Rutilius multo etiā magis! quorum ille iudicium refor-
midans Tarentinis ait! se et cōsentinis et Siculis scribere, face-
te is quidē sicut alias! sed nec tam docti tunc erant ad quorū iudi-
cium elaboraret et sunt illius scripta leuiora vt urbanitas sūma
appareat, doctrina mediocris. Ego aut quē timeā lectorē quom-
ad te ne grecis quidem cedentē in phia audeam scribere? Quāq;
a te ipso id quidem facio prouocatus gratissimo michi libro quē
ad me de virtute misisti, s; ex eo credo quibusdam venire vsu vt
abhorreant a latinis! q; inciderint in inculta, quedam et horrida
de malis grecis latine scripta deterius. Quibus ego assētior dū
modo de eisdē rebus in grecos quidem legendos putent, res ve-
ro bonas verbis electis grauius ornateq; dictata! / quis nō legat?
nisi qui se plane grecum dici velit, vt a Sceuola est pretor salu-
tatus athenis Albutius, quem quidē locū cum multa venustate
et omni sale idem

Lucilius apud quem preclare sceuola.

Grecum te albuti q; romanū atq; labinum.

Municipem, Pontii titi annii centurionum

Preclarorum hominum ac primorum signiferumq;.

Maluisti dici, grece ergo pretor athenis.

Quod id maluisti te cum ad me accedis saluto.

Chere inquā tite litores turma oīs chorusq;.

Chere tite hinc hostis mutii albutius hinc inimicus

Sed iure mutius.

Ego aut mirari nō queo vnde hoc sit tā insolens domesticarū re-
rum fastidiū! non est oīno hic dicendi locus! sed ita sentio et lepe

disserui latinā linguā non mō non inopē vt vulgo putarent sed
locupletiorē etiam esse q̄ grecam. Quando. n. vel nobis dicam /
aut oratoribus bonis / aut poetis postea quidē q̄ fuit quē imita-
rentur vllus orōnis vel copiose / vel elegantis ornatus defuit.
Ego vero cū forelibus operis / laboribus / periculis / nō deseru-
isse mihi videor presidiū in quo a po. ro. locatus sim. debeo pro
fecto q̄tumcūq; possim i eo quoq; laborare / vt sint opera / studio
labore meo / doctiores ciues mei. Nec cū istis tantopere pugna-
re qui greca legere malint. mō legāt ipā illa / ne simulent. et his
seruire qui vel vtriusq; lrīs vtī velint / vel si suas habent illas nō
magnopere desiderant. Quod aut alia malunt scribi a nobis / e-
qui esse debent q̄ ex scripta multa sūt sicut plura memini e nrīs
et scribentur fortasse plura / si vita suppetet. et tamen qui dilige-
ter hec que de phia lrīs mandamus legere assueuerit / iudicabit
nulla ad legendū his esse potiora. Quid est. n. in vita tantopere
querendū q̄ cum oīa i phia / tū id quod iis libris queritur quid
sit finis. quid extremū. quid vltim. quo sit oīa bene viuēdi recte
q̄ faciēdi cōsilia referēda. Quid sequatur nrā natura vt sūmū ex
rebus expetēdū. quid fugiat vt extremū malorū. Qua de re cū
sit iter doctissimos sūma dissētio / quis alienū putet eius esse di-
gnitatis q̄ mihi quisq; tribuit / quid in oī genere vite optimū et
verissim sit exquirere. An partus ancille sit ne i fructu habēdus
disseretur iter p̄cipes citatis. P. sceuolā. M. maniliū ab hiisq;.
M. Brutus dissētiēt. quod et accūtū genus ē et ad vltus ciuū nō
iutile. Nosq; ea scripta reliquaq; eiusdē generis et legimus libe-
ter et legemus. hec que vitā cōtinēt omnē negligūt. nā vt sint il-
la vendibilia hec vberiora certe sūt quanq̄ id quidē licebit his
extimare qui legerit. Nos aut hanc omnē questionē de finibus
bonorū et malorū fere a nobis explicatam esse his lrīs arbitra-
mur / i quibus q̄tū potuimus nō mō quid nobis probaretur / s;
etiam quid a singulis phie discipulis diceretur prolecuti sumus.

Ca. i. ostendit rōnē epicuri / qui posuit voluptatē sūmū bonū
et dolorē sūmū malū / in phisicis deficere.

v T aut a facilimis ordiamur! prima veniat i mediū Epicu-
ri rō. que plerisq notissima est. q̄ a nobis sic intelliges ex-
positā! vt ab his qui eā disciplinā probant non soleat accuratius
explicari. Verū enī inuenire volumus non tanq̄ aduersariū ali-
quē cōuenire. Accurate aut quondā a. L. Torquato hoīe oī do-
ctrina erudito defēsa est epicuri snīa de voluptate. a meq̄ ei respō-
sum! cū. T. Triarius i primis grauis et doctus adolescens ei dis-
putationi i terellet. nam cū ad me in cumanū salutandi cā vterq̄
venisset! pauca primo i ter nos de Iris (quarū lūmū erat i vtroq̄
studiū) deinde torquatus / quoniā nacti te inquit sumus aliquan-
do ociosū! certe audīa quid sit q̄ epicurū nostrū nō tu quidē ode-
ris (vt fere faciunt qui ab eo dissentiant) sed certe nō probes eū
quē ego arbitror vnū vidisse verū! maximisq̄ erroribus aīos ho-
minū liberauisse et oīa tradidisse que pertinet ad bene beateq̄ vi-
uendū. sed existimo te sicut nostrū Triariū minus ab eo delecta-
ri! quod ista Platonis / Aristotelis / Theophrasti / ornāmēta orō-
nis neglexerit. nā illuc quidē adduci vix possū vt ea que sēserit il-
le! tibi nō vera vidētur. vide q̄ tū inq̄ fallere. Torquate orō me
istius phī ostēdit. nā et cōplectitur verbis quod vult. et dicit pla-
ne quod itelligā. et tamē a phō si afferat eloquētiam nō asperner
si nō habeat nō admodum flagitē. Re mihi nō eque satifecit. et
quidē locis pluribus! sed quod hoīes tot snīe. falli igitur possu-
mus. Q̄obrem tandē inquit nō satifacit! Te enī iudicē equum
puto! mō que dicat ille bene noris. hic michi phedi ū inq̄ men-
titū aut zenonē putas! quorū vtrūq̄ audiui quom mihi nihil sa-
ne preter sedulitatē probarēt. Oēs michi Epicuri snīe satis note
sūt. atq̄ eos quos noīaui cū attico nrō frequenter audiui cū mi-
raretur ille quidē vtrūq̄. Phedrū aut etiam amaret quotidieq̄ i
ter nos ea que audiebamus cōferebamus. neq̄ erat vnq̄ contro-
uersia! quid ego intelligerē! sed quid probare. quid igitur est in-
quid. audire enī cupio quid nō probes. p̄cipio inq̄ in phisicis i
quibus maxie gloriatur primū totus ē alienus. democrito adie-
cit / perpauca mutans. s; ita vt ea que corrigere vult. mihi quidē
deprauare videatur. Ille Athomos quas appellat idest corpora

individa propter soliditatē cenſet in infinito inani. ī quo nihil
nec ſummū / nec infimū / nec mediū / nec vltimū nec extremū ſit
ita ferri vt ex cōcurſiōibul iter ſe cohereſcāt. ex quo efficiātur ea
que ſit queq; cernātur oīa / eūq; motū atomorū nullo a pricipio /
ſed ex eterno tpē intelligi conuenire. Epicurus autem ī quibus
ſequitur democritum non fere labitur / quanq; vtriuſq; cū mul-
ta non probo / tum illud in primis / q; quom in rerū natura duo
querenda ſint vnū que materia ſit ex qua queq; res efficiantur /
alterum que viſ ſit que quicq; efficiat / de materia diſſeruerunt /
vim et cauſam efficiendi reliquerunt. ſed hoc cōmune viciū. ille
Epicuri proprie ruine. Cenſet enī eadem individa et ſolida cor-
pora ferri ſuo deorſum pondere ad lineā. hunc naturaliē eſſe oīm
corporū motum. Deinde ibidem homo acutus cum illud occur-
reret ſi oīa deorſum e regione ferrentur et vt dixi ad lineam nū-
q; fore vt Atomis altera alteram poſſet attingere. Itaq; attulit
rem cōmentitiā. declinare dixit Atomum perpaulū quo nihil
poſſet fieri minus / ita effici cōplexiones / et copulationes / et ad-
heſiones atomorū inter ſe / ex quo efficitur mundus / omēſq; par-
tes mundi queq; in eo eſſent. Que quom res tota ficta ſit pueri-
liter / tū ne efficit quod vult nā et ipſa declinatio ad libidinē fin-
gitur. ait enī declinare atomū ſine cā. quo nihil turpius phyſico
q; fieri ſine cā quicq; dicere. Et illud motum naturalem oīm pō-
derum. vt ipſe cōſtituit e regione inferiore locū petentiū ſine cā
eripuit atomis. nec tamen id cuius cā id finxerat allecutus eſt.
nam ſi oēs atomi declinabunt / nulle inquā cohereſcent ſiue alie
declinabunt alie ſuo nutu recte ferentur. primum erit hoc qua-
ſi provincias atomis clare. que recte que oblique ferantur. dei n-
de eadē illa atomorū in quo etiā democritus heret turbulēta cō-
curſio / hunc mundi ornatū efficere nō poterit. ne illud quidem
credere aliquid eſſe minimū / quod profecto nunq; putauillet ſi
apolyene familiari ſuo geometriam diſcere maluiſſet. q; illā etiā
ipſū dedocere. Sol democrito magnus videtur. quippe homini
erudito in geometriaq; perfecto. huic bipedalis fortalle. tantum
enim eſſe cenſet q̄tus videtur. vel paulo aut maiorem / aut mi-

norem. Itaq; mutat ea que corrumpit. que sequitur! que sūt to-
ta democriti atomi iānes ymagines! que ydola noiant. quorum
incurtionem non solum videamus! sed etiam cogitemus. infini-
tio ipsa q̄ aperiam vocant! tota ab illo est. tū innumerabiles mū-
di qui et oriantur et intereant quotidie. Que etli mihi nullomō
probantur! tamen democritum laudatum a ceteris! ab hoc (qui
eū vnum secutus esset) nollem vituperatum.

Ca. ii. Ostendit Epicurū in logica deficere et eum reprobat ī
hoc q̄ posuit fines bonorū et malorū esse voluptatē et dolorē

i Am in altera phie parte que est querendi ac disserēdi que
logice dicitur iste noster plane (vt mihi quidē videtur) in-
ermis ac nudus est. Tollit diffinitiones. nichil de diuidento ac
partiēdo docet. Non quomō efficiatur cōcludaturq; rō tradit.
Non qua via captiola soluantur / ambigua distingantur / ostēdit
Iudicia rerū in sensibus ponit. quibus si semel aliquid falli pro-
vero probatum sit! sublatū esse omne iudiciū veri et falli putat.
confirmat aut illud vel maxime! q̄ ipsa natura vt ait ille asciscat
et reprobet idest voluptatē et dolorem. Ad hec et que sequamur
et que fugiamus refert oīa. Quod quanq̄ Aristippi est. a Cire-
naicisq; melius liberijsq; defenditur! tamen eiusmodi esse iudico
vt nil hoīe videatur indignius. Ad maiora enī quedam nos na-
tura genuit et cōformauit (vt mihi quidā videtur) ac fieri pōt vt
errem. Sed ita prorsus existimo! neq; eū torquatū qui hoc pri-
mus cognomen inuenerit! aut torquē illum holte detraxisse vt
aliquam ex eo perciperet corpore voluptatē! aut cū latinis Ter-
tio cōsolatu cōflixisse vesuuium propter voluptatem. Quod ve-
ro securi percussit filium! priuauisse se etiā videtur multis vo-
luptatibus. quom ipsi nature patrio quoq; amorī pretulerit ius
maiestatis atq; īperii. Quid. L. Torquatus is qui cōsul cū. Gn.
Octauio fuit / quom illam seueritatē in eo filio adhibuit! quē in
adoptionē. d. Syllano manciparat! vt eū macedonū legatis accu-
santibus q̄ pecunias pretorē in prouincia cepisse arguerēt! cām
apud se dicere iuberet. req; ex vtrāq; parte audita! pronuntiasset

eum non talē videri fuisse in īperio quales eius maiores fuisset
et in cōspectum suū venire vetuit. Nunquid videtur tibi de vo-
luptatibus suis cogitauisse? sed vt omittam pericula / labores / do-
iorem / etiam quē optimus quisq; pro patria et pro suis suscipit
vt non mō nullam captet! sed etiam pretereat oēs voluptates /
dolores deniq; quos vis suscipere malit / q̃ deferere vllam officii
partem ad ea que hoc non minus declarant / sed videntur leuio-
ra veniamus. Quid tibi Torquate? quid huic Triario Irē? quid
historie cognitioq; rerum? quid poetarum enolutio? quid tanta
tot versuum memoria voluptatis affert? Nec mihi illud dixeris
Nec enim ipsa mihi sunt voluptati et erāt illa torquatis. Nunq̃
hoc ita defendit Epicurus. neq; vero tu Triari! aut quisq; eorū
qui aut sciret aliquid! aut ista didicisset. Et quod queritur sepe
cur tam multi sunt Epicuri sunt alie quoq; cause sed multitudi-
nem hec maxime allicit q̃ ita putat dici ab illo recta et honesta
que sint! ea facere ipsa per se letitiā idest voluptatem hoīes op-
timi non intelligunt totā rōnem euerti! si ita se res habeat. Nā
si cōcederetur / etiā si ad corpus nihil referatur / ista sua sponte et
per se esse iocunda! per se esse et virtus et cognitio rerum quod
minime ille vult expetanda. hec igitur Epicuri nō probo inquā
de cetero. vellē e quidem aut ipse doctrinis fuisset instructior. Est
enī quod ita tibi videri necesse est non satis politus hīs artibus
quas qui tenent eruditi appellantur. At ne deterruisset alios a
studiis quanq̃ te quidem video minime esse deterritum. que cū
dixissem magis vt illū prouocarem / q̃ vt ipse loquerer. Tum
Triarius leniter arribēs / tu quidē inquit totum epicurū pene e
phōrum choro sustulisti quid ei reliquisti? nisi te quoz vt id mō
loqueretur intelligere quid diceret aliena dicit in phisicis. nec ea
ipsa que tibi probarentur / sed siqua in his corrigere voluit! de-
teriora fecit. differendi artem nullam habuit. voluptatem quem
summū bonū diceret! Primo in eo ipso parum vidit. deīde hoc
quoq; alienum. Nam ante Aristippus et illic melius. etenī quo-
niā detractis de hoīe sensibus addidisti ad extremū etiā indoctū
fuisse! fieri inq̃ o Triarii nullo pacto pōt vt non dicas quid nō

probes eius a quo dissentias. Quid enī me prohiberet epicureū
esse ! si probare que diceret ille quom presertim illa prediscere lu
dus esset. Quobrem differentiū inter se reprehensiones non sunt
vituperande. maledicta / cōtumelie / tū iracundie / cōtentionesq; i
disputando pertinaces indigne phia mihi videri solent. Tūc tor
quatus inquit prorsus assentior. neq; enī disputari sine reprehē
sione ! nec cū iracundia aut pertinacia recte disputari pōt. Sz ad
hec (nisi molestum est) habeo que velim. At me inquā nisi te au
dire vellē / censet hec dicturū fuisse. vtrū igitur percurri omnē
Epicuri disciplinā placz. aut de vna voluptate queri de qua vnū
certamen est. tuo vero id quidem arbitratū. sic faciā igitur iquit
vnā rē explicabo. eāq; maximā. de phisicis alias. et quidē tibi
et declinationē istam Athomorū et magnitudinē solis probabo
et democriti errata ab Epicuro reprehensa. et correcta per mul
ta ! nunc dicā de voluptate nihil scz noui ! ea tamen que te ipsum
probaturū esse confidā. Certe inquā pertinax non ero. Tibiq; si
mihi probabis ea que dices libēter assentiar. probabo inquā mō
ista sis equitate q̄ ostendis. sed vti orōne perpetua malo q̄ inter
rogare aut interrogari. vt placet inq̄. tunc dicere exorsus ē. Pri
mum igitur inquit agam sic vt ipsi auctori huius discipline pla
cet. Constituā quid et quale sit id de quo querimus nō quo ig
norare vos arbitrer ! sed vt rōne et via procedat orō. Querimus
igitur ! quid sit extremū quid vltimū bonorū ! quod oīm phorū
fina tale debet esse / vt ad id oīa referri oporteat. ipsum aut nū
q̄ hoc epicurus in voluptate ponit ! quod summū bonū eē vult.
summūq; malū dolorē idq; instituit docere sic. Omne animal si
mulatq; natū sit voluptatē appetere. eaq; gaudere vt sūmo bono.
dolorem aspernari vt summū malū ! et q̄tum possit a se repelle
re. idq; facere nondū deprauatū ! ipsa natura incorrupte atq; inte
gre iudicante. Itaq; negat opus esse rōne. nec disputatiōe. q̄obrem
voluptas expetanda ! fugiendus dolor sit. Sentiri hoc putat vt
calere ignē. niuē esse albā. dulce mel. quorum nihil oporteret ex
quisitis rōibus cōfirmare. tantū satis esse admonere. interesse eī
inter argumentum conclusionemq; rationis et inter mediocrem

animaduersionem atq; admonitionē! altera occulta quedā et qua
si inuoluta aperiri. altera prompta et aperta iudicari etenī quo-
niam detractis de homine sensibus reliqui nichil est! necesse est
quid aut secundum naturam aut que sit a natura ipsa iudicari!
voluptatem etiam et per se expetendam esse et dolorem ipsū per
se esse fugiendū. Etenī quid precipit et quid iudicat. quo aut pe-
tat aut fugiat aliquid preter voluptatem et dolorem. Sunt aut
quidam e nostris qui hec subtilius velint tradere. et negent satis
esse quid bonum sit! aut quid malum sensu iudicari! sed animo
etiam ac rōne intēligi posse! et voluptatem ipsam per se esse ex-
petendam! et dolorem ipsum per se esse fugiendum. Itaq; aiunt
hanc quasi naturalem atq; insitam in aīs nostris esse rationem/
vt alterum esse appetendum! alterum aspernandum sentiamus.
Alii aut quibus ego assentior quom a philosophis q̄ pluribus
permulta dicuntur cur nec voluptas ī bonis sit numeranda! nec
ī malis dolor! non existimant oportere! nimirū nos caute confi-
dere! sed et argumentandū et caute differendū! et rōnibus cōqui-
sitis de voluptate et dolore disputandū putant. Sed vt perspicie-
atis vnde oīs iste natus sit error! voluptatē accusantium! dolorē
q; laudantium totam rē aperiā. ea; ipsa que ab illo inuentore
veritatis et quasi architecto beate vite dicta sunt! explicabo. Ne-
mo enī ipsam voluptatē qz voluptas sit! aspernatur! aut oderit
aut fugiat! s; qz cōsequuntur magni dolores eos qui rōne volup-
tatem sequi nesciunt. Neq; porro quisq; est qui dolorem ipsū qz
dolor sit amet! cōfectetur! adipisci velit! sed quia nonnunq; eius
modi tpā incidunt! vt labore et dolore magnam aliquam querat
voluptatē. Vt eī ad minimā veniā! quis nostrū exercitationē vl-
lam corporis suscipit laboriosā! nisi vt aliquid ex ea cōmodi con-
sequatur! Quis aut vel eū iure reprehenderit qui in ea volup-
tate velit esse qua nihil molestie consequatur! vel illū qui dolorē
eum fugiat quo voluptas nulla pariatur! Atq; vero eos accusa-
mus et iusto odio dignissimos ducimus! qui blanditiis presētiū
voluptatū delinīti atq; corrupti! quos dolores! et quas molestias
excepturi sūt. occēcati cupiditate nō prouident. similīq; sūt ī cui

pa qui offensa dederunt mollicia ani idest laboru et doloru fuga
et haru quide reru facilis est et expedita distinctio. Na libero tpe
quom soluta nobis e eligendi optio / cuq; nihil impedit quo minus
id quod maxime placeat facere possimus / ois voluptas assumenda
est. ois dolor depellendus. Temporibus aut quibusda et aut of
ficiis debitis / aut reru necessitatibus sepe eueniet / vt et volupta
tes repudiande sint / et molestie no recusande. Itaq; haru rerum
hic tenetur a sapiete delectus. aut vt reiciendis voluptatibus ma
iores alias cosequatur / aut perferendis doloribus asperiores re
pellat. Hanc ego quom teneam snam / quid est cur verear ne ad ea
no possim accomodare. Torquatos nostros quos tu pauloante
tu memoriter / tu etia erga nos amice et beniuole collegisti / Nec
me tamen laudandis maioribus meis corripuisti. Nec signiore
ad respondendu reddidisti. quoru facta queadmodu queso inter
pretaris. Siccine eos censes aut in armatu hoste impetu fecisse
aut in liberos / aut in sanguine suu ta crudeles fuisse / nihil vt de
utilitatibus / nihil de comodis suis cogitaret. At id ne fere qui
dem faciunt vt ita ruant itaq; turbentur / vt earu motus et ipe
tus quo pertineant / no intelligamus. tu ta egregios viros censes
tantas res gessisse sine ca / que fuerit ca mox videro Interea hoc
te nebo si ob aliquam cam / ista que sine dubio preclara sunt fecerit
virtute his ipsa per se tamen no fuisse. torque detraxit hosti / et
quide se texit / ne interiret. at magnu periculū adiit / i oculis qui
dem exercitus. Quid ex eo est consecutus / Laudē et caritatē / que
sunt vite sine metu degēde presidia firmissima filiū morte mul
tauit. si sine ca / nollem me ab eo ortu tam ioportuno / tanq; cru
deli / sin vt dolore suo sanciret militaris imperii disciplinam / ex
ercitūq; i grauissimo bello aduersionis metu contineret / saluti
prospexit ciuium / qua intelligebat contineri sua. Atq; ad hec ro
latis patet. In quo enī maxime consuevit iactare vestra se oratio /
tua presertim qui studiose antiqua prolequēs / claris et fortibus
viris commemorādis / eorūq; factis no emolimento aliquo / sz ipius
honestatis decore laudādis / Id totū queritur / eo delectu reru que

modo dixi constituto / vt aut voluptates emittantur maiorē vo-
luptatum adipiscendarum causa / aut dolores suscipiantur maio-
rum dolorum effugiendorum gratia. Sz de clarorum hominū
factis illustribus et gloriolis satis hoc loco dictum sit. erit enim
iam de omnium virtutum cursu ad voluptatem proprius disse-
rendi locus.

Ca. iiii. ostendit que et qualis sit vera voluptas que est finis
bonorum.

Vnc autem explicabo / voluptas ipsa que qualisq; sit / vt
tollatur error omnis imperitorum. Intelligaturq; ea que
voluptaria delicata mollis habeatur disciplina / q̃ grauis / q̃ con-
tinens / q̃ leuera sit. Non enim hanc solam sequemur que suau-
tate aliqua naturam ipsam mouet / et cū iocunditate quadā per-
cipitur sensibus / sed maximam illam voluptatem habemus que
percipitur omni dolore detracto Nam quoniam cum priuamur
dolore ipsa liberatione et vacuitate omnis molestie gaudemus
voluptas est / et ōne quo offendimur dolor / Doloris omnis pri-
uatio recte est nominata voluptas. Vt enim cum cibo et potioe
fames sitisq; depulsa est / ipsa detractio molestie consecutionē af-
fert voluptatis / sic in omni re doloris amotio / successionem ef-
ficat voluptatis. Itaq; non placuit Epicuro medium esse quiddā
inter dolorem et voluptatem. Illud enim ipsum quod quibusdā
medium videtur cum omni dolore caret non modo voluptatem
esse / sed summā voluptatem et quisquis enim sentit quēadmodū
sit affectus cum necesse est aut in voluptate esse aut in dolore.
Omni autem priuatione doloris putat Epicurus terminari sū-
mam voluptatem / vt postea numerari voluptas distinguq; pos-
sit / augeri amplificariq; non possit. At etiam athenis vt a patre
audiebam facete et urbane Stoicos arridente statua est in cera-
mico Crisyppei sedentis porrecta manu. Que manus signifi-
cet / illum in hac esse togatiuncula delectatum Nunquam nam
manus tua etiam sic affecta Quemadmodum affecta nunc est

desiderat & nihil sane. non est igitur voluptas bonum. hoc ne sita
tuam dicturam quidem pater aiebat: si loqui pollet verum. Cō-
clulum est enim contra Cyrenaicos satis acute. nihil ad epicurū
Nam si ea sola voluptas esset que quali titilaret sensus (vt ita di-
cam) et ea ad eos cum suauitate afflueret et illaberetur: nec ma-
nus esse cōetta posset vlia a vacuitate doloris: sine iocūdo motu
voluptatis sit aut summa voluptas est: vt Epicuro placet nihil
dolere. Primum tibi recte Crisippe concessum est nihil desidera-
re manum: cū ita esset affecta. Secundū nō recte: si voluptas eēt
bonū: fuisse desideraturam. Idcirco enim non desiderant: quia
quod dolore caret id in voluptate est. Extremum aut esse bono-
rum voluptatem ex hoc facillime perspici pōt. Cōstituamus ali-
quem magnis multis: perpetuis fruenter et animo et corpore
voluptatibus. nullo dolore impediēte. quem tandem hoc statu
aut prestabiliorē / aut magis expetēdum possimus dicere? Inel-
le enim necesse in eo qui ita sit affectus et firmitatem animi nec
mortē nec dolorem timens q̄ mors sensu careat. dolor in longi
quitate lenis: in grauitate brevis soleat esse. vt eius magnitudi-
nem / celeritas / diuturnitatē / releuatio consoletur. ad ea tamē ac-
cedit: vt neq; diuinum numē horreat: nec preteritas voluptates
effluere paciatur: earumq; assidua recordatione letetur. Quid ē
quod huic possit / quod melius sit accedere? Statue cōtra aliquē
confectum tantis animi corporisq; doloribus: q̄ti i homine ma-
xime cadere possunt. nulla spe proposita / nulla nec presēti / nec
expectata voluptate. quid eo miserius dici aut fingi pōt? q̄ et si
vita doloribus referta maxime fugienda est / summū profecto
malum est viuere cum doloribus. Cui snie consentaneum est /
vltimum esse bonorū cū voluptate viuere. hic enī habet nostra
mens quicq; vbi consistat tanq; in extremo. Omnesq; et metus
et egritudines ad dolorem referuntur. Nec preterea est res vilia
que sua natura aut sollicitare possit: aut frangere preterea et ap-
petēdi et refugēdi et oīo rerū gerēdarū nītia proficiscūtur: aut a
voluptate / aut a dolore. et quom ita sit: perspicuū ē oēs rectās res
atq; laudabiles eo ferri: vt cū voluptate viuatur. Quoniā autem

idest uel summum bonorum / uel ultimū / uel extremum (quod
greci telos nominant) et ipsum nullam ad aliam rem / ad id autē
res referuntur omnes / fatendum est summum esse bonū iocun-
de uiuere. Idq; in uirtute ponunt et splendore nominis capti.
quid natura postulet non intelligent. errore maximo si epicuri
audire uoluerint / liberantur isto enim nostre eximie pulchreque
virtutes / nisi voluptates efficerēt quis eas aut laudabiles aut ex-
petendas arbitraretur? Ut enim medicorum finem non ipsius
artis / sed bone ualitudinis cā probamus. et gubernatoris ars qz
bene nauigandi rōnem habet / utilitate / nō arte laudatur. Sic sa-
pientia que ars uiuendi putanda est / non expeteretur / si nihil ef-
ficeret. nunc expetitur qz est tanq; artifex conquirende et compa-
rande voluptatis. Qz autem dicam voluptatem iam uidetis. ne
inuidia uerbi labifacetur orō mea. nam cum ignoratione rerū
bonarum maxime hoīm uita vexetur / ob eumq; errorem et vo-
luptatibus maximis sepe priuentur / et prauissimis. et animi do-
loribus torqueantur / sapientia est adhibenda. que et terroribus /
cupiditatibusq; detractis / et oīm falsarum opinionum temerita-
te direpta / certissimam se nobis ducem proveat ad voluptatem.
sapia enim est una que mestitiam pellat ex anīs / qua nos exhor-
rescere metu non sinat. qua preceptrice in tranquillitate uiui po-
test / oīm cupiditatum ardore restincto Cupiditates enī sunt in-
satiabiles / que non modo singulos hoīes / s; uniuersas familias
euerunt. totam etiā labefactant sepe rēpu. ex cupiditatibus odia
discidia / discordie / seditiones / bella nascuntur. nec he sese foris so-
lum iactant / nec tantū in alios ceco ipetu incurrūt / sed itus etiā
in aīs incluse inter se dissident atq; discordant / Ex quo uitā ama-
rissimā necesse ē effici / ut sapiēs solū āputata circūcisq; ianitate
oī / et errore / nature finibus cōtētus sine egritudine possit et sine
metu uiuere. Que ē eī aut utilior aut ad bene uiuēdū aptior par-
ticio / q; illa qua ē vltus Epicurus / qui vnū genus posuit earū cu-
piditatū que essēt et naturales et necessarie / alterū que naturales
essēt nec tamē necessarie / tertiū que nec naturales nec necessarie.
qz ea rō ē. ut necessarie / nec opera multa nec ipēla expleātur.

Ne naturales quidem multa desiderant! propterea quod ipsa natura diuitias (quibus contenta sit) et parabiles et terminatas habet. Inaniū autē cupiditatū nec modus ullus! nec finis inueniri potest. Quod si vitam omnē perturbari videmus errore et inscitia! scientiamque esse solā que nos a libidinū īpetu et formidinū terrore vindicet! et ipsius fortune, modestē ferre doceat iniurias! et oēs vias que ad quietē et tranquillitatē ferant! quid est cur dubitemus dicere et sapiāz propter voluptatē expetendā et inlipientiā propter molestias esse fugiendā! eadēque rōe ne temperantiā quidem propter se expetendam esse dicemus sed! quia pacem animis afferat et eos quasi cōcordia quadam placet ac leniat. Temperantia est enī que in rebus / aut expetendis / aut fugiēdis / ut rōnē sequamur monet. nec eī satis est iudicare quid faciendū nō faciendūue sit! sed stare etiam oportet in eo quod sit iudicatū. Plerique autem quod tenere atque seruare id quod statuerunt! non possunt victi! et debilitati obiecta specie voluptatis! tradunt se libidinibus constringendos. Nec quid prouenturū sit prouidēt. ob eāque causam propter voluptatē et paruā et nō necessariā! et que vel aliter pararetur! et qua carere possent sine dolore! tū in morbos graues tum in damna / tū in dedecora incurrunt. Sepe etiā legum / iudiciorumque penis obligantur. Qui autē ita frui volunt voluptatibus! ut nulli propter eas dolores cōsequantur! et qui suū iudicium retinent ne voluptate victi faciant id quod sentiunt nō esse faciendum! hii voluptatē maximam adipiscuntur pretermittenda voluptate / cum idē etiam dolorē sepe perpetiūtur! ne si id nō faciant incidant in maiore. ex quo intelligitur nec intemperantiā propter se fugiendam esse! temperantiāque expetendam non quia voluptates fugiat! si quia maiores cōsequatur. Eadem fortitudinis rō reperietur. nā neque laborū perfunctio! ne perpessio dolorū! per se ipsa allicit! nec patiētia nec assiduitates nec vigilie nec ea ipsa que laudatur industria / nec fortitudo quidē! sed ista sequimur ut sine cura / metuque viuamus. animūque et corpus quātū efficere possiūs! molestia liberemus. ut eī mortis metu oīs quiete vite status perturbatur et ut succūbere laboribus eosque hūili animo ibecillosque

ferre miserum est! ob eamque debilitatem animi multi parentes /
multi amicos / nonnulli patriam / plerique autem seipos penitus per-
diderunt! sic robustus animus et excelsus omni est liber cura et
angore et mortem contemnit. qua qui affecti sunt in eadem cau-
sa sunt qua antequam nati. et ad dolores ita paratus est! ut memine-
rit maximos morte finire! paruos multa habere interualla quie-
tis! mediocrius nos esse dominos! ut si tolerabiles sint! feramus.
si minus! equo animo e vita (quoniam ea non placeat) tanquam e theatro
exeamus. quibus rebus intelligitur nec timiditatem ignauiamque vi-
tuperari! nec fortitudinem patientiamque laudari suo nomine! sed il-
las reici! quia dolorem pariant! has optari! quia voluptatem. Iusticia
restat ut de omni virtute sit dictum. sed similia fere dici possunt. ut ei
temperantiam / sapientiam / fortitudinem / copulatas esse docui cum
voluptate! ut ab ea nullomodo nec diuelli / nec distrahi possint! sic
de iusticia iudicandum est! que non modo nocet cuique! sed contra sem-
per alit aliquid! tum vi sua atque natura / quia tranquillet animos. tum
spe nihil earum rerum defuturum! quas nostra deprauata desiderat
Quemadmodum temeritas / et libido / et ignauia / semper animum
excruciant / et semper sollicitant / turbulenterque sunt / sic cuius in me-
te conleat (hoc ipso quod adest) turbulenta non potest fieri. etsi ve-
ro molita quippiam est quod quis occulte fecerit nunc tamen confidet
id semper occultum. Plerumque morborum facta primo suspitio inse-
quitur. deinde sermo atque fama / tum acculator / tum iudex multi et
ut te consule ipsi se iudicauerunt. Quod si qui satis cum hominibus sibi
contra conscientiam sepi esse et muniti videntur deorum tamen hor-
rent. easque ipsas sollicitudines quibus eorum animi noctesque diesque exe-
duntur a diis immortalibus supplicii causa importari putant. Que
autem tanta ex improbis factis / ad minuendas vite molestias accessio
fieri potest! quanta ad augendas tamen conscientia factorum / tamen pena legum /
odioque civium! et tamen in quibusdam neque pecunie modus est!
nec honoris / nec imperii / nec libidinum / nec epularum / nec re-
liquarum cupiditatum. quas nulla preda unquam improbe parta
minuit / sed auget potius! atque inflamat. ut coercendi magis /

quod dedocendi esse videantur, inuitat igitur vera ratio bene sanos ad iusticiam / equitatem / fidem. neque homini infanti atque inpotenti iniuste facta conducunt / que nec facile efficere possit / quod conetur / nec obtinere si effecerit. et opes / vel fortune / vel ingenii liberalitati magis conveniunt / qua qui utuntur / benivolentiam sibi conciliant / et quod aptissimum est ad quiete vivendum caritatem praesertim quomodo omnino nulla sit causa peccandi. Que enim cupiditates a natura proficiuntur facile explentur sine ulla iniuria. Que autem inanes sunt / his parandum non est. nichil enim desiderabile concupiscunt. plusque in ipsa iniuria detrimenti est / quam in his rebus emolimenti que iniuria pariuntur. Itaque ne iusticiam qui de recte quis dixerit per se ipsam optabilem / sed quia iocunditatis vel plurimum afferat. nam diligere et carum esse iocundum est / propterea quia tutiorem vitam / et voluptatem afficit plenior. Itaque non ob ea solum incommoda que eveniunt improbis fugienda improbitatem putamus / sed multo etiam magis optio in animo versatur / nunquam sinit eum respirare nunquam acquiescere. Quod si ne ipsarum quidem virtutum laus (in qua maxime ceterorum phorum exultat oratio) reperire possit exitum nisi dirigatur ad voluptatem. Voluptas autem est que nos vocet ad se / et alliciat suapte natura non possit esse dubium quoniam id sit summum atque extremum bonorum omnium / beateque vivere nil aliud sit nisi cum voluptate vivere

Quartum causa. ostendit non esse errorem in finibus bonorum et malorum id est in voluptate et dolore sed in rebus quibus hec efficiantur

Vic certe stabilius scire que sint coniuncta / explicabo brevis.

h Nullus in ipsis error est finibus bonorum et malorum id est in voluptate aut in dolore / sed in his rebus peccant / quomodo e quibus hec efficiantur / ignorant. Animi autem voluptates et dolores nasci fateantur e corporis voluptatibus et doloribus. Itaque concedo quod modo dicebas cedere cause si qui e vestris aliter existimant. quos quidem video esse multos / sed imperitos. Quanquam autem et letitiam nobis voluptas animi / et molestiam dolor afferet / eorum tamen utrumque et ortum esse e corpore et ad corpus referri. nec ob eam causam non multo maiores esse et voluptates et dolores animi / quam corporis. Nam corpore nihil nisi presens et quod adest sentire possumus. Animo autem et preterita / et futura. ut enim eque doleamus animo / cum corpore

dolemus fieri tamen permagna accessio pōt! si aliquid eternū et
infinitū impendere malū nobis opinemur. quod idem licet trāf-
ferre in voluptatē. vt ea maior sit si nichil tale metuamus. Iam
illud quidem perspicuum est maximā anī / aut voluptatem / aut
molestiam / plus aut ad beatā aut ad miserā vitam afferre momē-
ti! q̄ eorum vtrum vis / si eque diu sit in corpore. Nō placet aut
detracta voluptate egritudinē statim consequi! nisi voluptatis lo-
cum dolor forte successerit. at contra gaudere nosmet omittēdis
doloribus etsi voluptas ea que sensū moueat! nulla successerit!
eo intelligi pōt q̄ta voluptas non dolere sit! sed vt his nobis eri-
gimur que expectamus! sic letamur his que recordamur. Stul-
ti aut malorum memoria torquentur. Sapiētes bona preterita
renouata grata recordatione delectant. Est autē sitū in nobis / vt
et aduersa quasi perpetua obliuione obseruamus! et secūda iocū
de ac suauiter meminerimus. Sed cum ea que preterierunt acri-
tū et attento intuemur! tunc fit vt egritudo sequatur si illa ma-
la sint! letitia si bona. At preclarā beate viuendi / et aptā / et sim-
plicem / et directam / qua itur via (qui enim certe nihil hōi possit
melius esse q̄ vacare oī dolore perfruiq; maximis et aī et corpo-
ris voluptatibus) videtis ne qua nihil pretermittatur quo vitā
adiuuēt! facilius id quod propositū est summū bonū cōsequatur
Clamat Epicurus (is quē vos nimis voluptatibus esse deditum
dicitis) non posse iocunde viui / nisi sapienter / honeste / iusteq; vi-
uatur. nec sapienter / honeste / iuste / nisi iocunde Neq; eī ciuitas
in seditione pōt esse beata. nec in discordia dominorum domus.
Quo minus animus a se ipse discedens secūq; discordans / gulta-
re partem vllam liquide voluptatis et libere pōt. atqui pugnan-
tibus et contrariis studiis / consiliisq; semper vtens / nihil quiete
videre / nihil trāquille pōt. Quod si corporis grauioribus mor-
bis vite iocunditas īpeditur! q̄tomagis aī morbis īpediri neces-
se est! aī aut morbi sunt cupiditates imense! et inanes diuiciarū
glorie / dominationes / libidinolarū etiā voluptatum accedūt egrī-
tudines / molestie / merores! qui aīos exedunt conficiuntq; curis
hōim nō itelligentiū / nihil dolendū esse aīo. quod sit a dolore

corporis presēti / futurone seiunctū. Nec vero quisq̃ stultus nō
horum morborū aliquo laborat. Nemo igitur est nō miser. ac-
cedit etiā mors que quasi saxū tantalo sēper īpendet. Tū supersti-
tio qua qui est ibutus / quietus esse nūq̃ pōt. Preterea bona pre-
terita nō meminerint / presentibus nō fruuntur. futura mō ex-
pectāt. que qz certa esse nō possūt / confitiūtur et angore / et me-
tu / maximeq; crutiātur. quom sero sentiūt frustra se aut pecuie
studuisse / aut īperiis / aut opibus / aut glorie / nullas ei cōsequū-
tur voluptates. quarū potiendī / spe īflammati / multos labores
magnosq; susceperant. Ecce aut alii minuti et angusti / aut oīa lē-
per desperantes / aut malivoli / inuidi / diffidiles / lucifugi / male-
dici / mōstruoli / alii aut etiā amatoris leuitatibus dediti / alii ap-
petendo oīa petulantes / alii audaces / proterui / idē intēperantes /
et ignaui / nūq̃ in īniam permanentes. quas ob causas in eorū
vita nulla est ītercapedo molestie. Igitur nec stultorū quisq̃ bea-
tus / neq; sapiētū nō beatus. Multoq; hoc melius nos / verius q̃
q̃ stoici. illi enī negant bonū quicq̃ eē nisi (nescio q̃ illā) vmbra
quod appellant honestū nō tā solido q̃ splendido vōie. Virtutē
aut nixā hoc honesto nullā requirere / voluptatē. atq; ad beate vi-
uendū se ipsā esse cōtētā. sed possūt hec quadā rōne dici. nō mō
nō repugnantibus / verū etiā approbantibus nobis. Sic enī ab
Epīcuro sapiens sēper beatus inducitur. finitas hz cupiditates.
negligit mortē. de diis īmortalibus sine vllō metu vere lētit. nō
dubitat si ita melius sit / migrare de vita hīs rebus īstructus / sē-
per est in voluptate. Neq; enī tempus est vllū / quo nō plus ha-
beat voluptatū / q̃ dolorū. nā et preterita grate meminit / et pre-
sentibus ita potitur / vt aiaduertat q̃ta sint ea que iocunda. Neq;
pendet ex futuris / sed expectat illa. fruitur presentibus. ab hi-
isq; viciis que pauloante collegi abest plurimū. et quom stulto-
rū vitā cū sua cōparat / magna afficitur voluptate. dolores aut si
qui icurrūt / nūq; vī tātā hēnt / vt nō plus hēat sapiēs q̃ gaudeat
q̃ q̃ agatur. Optie vero Epicurus / q̃ exiguā dicit fortunā īter-
uenire sapiētī / maxiasq; / et ab eo grauissias res consilio ipsius et

ratione administrari nec maiorem voluptatem ex infinito tempore etatis percipi posse / quod ex hoc percipiatur / quod videamus esse finitum. In dialectica aut vestra nullam viam existimant esse nec ad melius viuendum / nec ad commodius differendum. in phisicis / quod cum plurimum possint / ea scia et verborum vis et natura oronis / et consequentium repugnantium ratione / potest perspicui. Omnium aut rerum natura cognita / leuamur superstitione / liberamur mortis metu. non conturbamur ignoratione rerum. e qua ipse horribiles existunt sepe formidies. Denique etiam morati / melius erimus quam didicerimus que natura desideret. Tum vero si stabilem scientiam rerum tenebimus / seruata illa que quasi delapsa de celo est ad cognitionem omnium regula / ad quam omnia iudicia rerum diriguntur / nunquam vllius ratione victi sententiam desistemus. nisi aut rerum natura perspecta erit / nullomodo poterimus sensuum iudicia defendere. quicquid porro animo cernimus id omne oritur a sensibus. qui si omnes veri erunt ut Epicuri ratio docet. tum denique poterit aliquid cognosci / et recipi. quos qui tollunt. et nihil posse percipi / dicuntur remotis sensibus ne id ipsum quidem expedire possunt / quod disserunt. preterea sublata cognitione et scientia / tollitur omnis ratio / et vite degende et rerum gerendarum. sic et phisicis et fortitudo sumitur contra mortis timorem. et constantia contra metum religionis. et sedatio animi omnium rerum occultarum ignoracione sublata. et moderatio natura cupiditatum generibusque earum explicatis (et ut modo docui) cognitionis regula. et iudicio ab eadem illa constituto / veri a falso distincto traditur. Restat locus vel huic disputationi maxime necessarius de amicitia. quam si voluptas summum sit bonum affirmatis omnino nullam fore de qua Epicurus quidem ita dicit. Omnium rerum quas ad beate viuendum sapientia comparauerit / nihil esse maius amicitia / nihil vberius / nihil iocundius. neque vero hoc oratione solum sed multo magis vita et moribus comprobauit. Quod quod magnum sit / fide veterum fabule declarant In quibus tam multis tamque variis ab vltima antiquitate repetitis fides vix amicorum paria reperiuntur. ut ad orestem peruenias

perfecto a Theleo. Atuero epicurus vna in domo et ea quidem angusta quod magnos quodque amoris conspiratione consentientes tenuit amicorum greges Quod sit etiam nunc ab epicureis. sed ad rem redeamus. de omnibus dixi non necesse est.

Quintum ca. de tribus modis pulcherrimis quibus est ab Epicureis de amicitia disputatum.

t Ribus igitur modis video a nostris de amicitia disputatum.

Alii quom eas voluptates que ad amicos pertinerent negarent esse per se ipsas tam expetendas quam nostras expeteremus. quo loco videtur quibusdam stabilitas amicitie vacillare. tumentur tamen eum locum: sed facile (ut mihi videtur) expediunt. Ut enim virtutes de quibus ante dictum est: sic amicitiam negant a voluptate posse discedere. nam quom solitudo et vita sine amicis insidiarum et metus plena sit: ratio ipsa monet amicitias comparare. quibus paratim confirmatur animus. et a spe parietarum voluptatum seiungi non potest. Atque ut odia. inuidia. despirationes aduersantur voluptatibus: sic amicitie non modo faultrices fidelissime: sed etiam effectrices sunt voluptatum: tam amicis quam sibi. quibus non solum presentibus fruuntur: sed etiam spe eriguntur consequentis ac posteritatis tempus Quod quod nullomodo sine amicitia firmam et perpetuam iocunditatem vite tenere possumus: nec vero ipsam amicitiam tueri: nisi eque amicos et nos ipsos diligamus: idcirco et hoc ipsum efficitur in amicitia. et amicitia cum voluptate connectitur Nam et letamur amicorum leticia eque ac nostra. et pariter dolemus angoribus. quocirca eodem modo sapiens erit affectus erga amicum quo in se ipsum quosque labores propter suam voluptatem susceperit: eosdem recipiet propter amici voluptatem. Queque de virtutibus dicta sunt: quemadmodum hec semper voluptatibus inherant eadem de amicitia dicenda sunt. Preclare enim epicurus his pene verbis eadem inquit sententia confirmauit animam. ne quod aut semperiternum aut diuturnum timeret malum. que perspexit in hoc ipso vite spatio amicitie presidium esse firmissimum. Sunt autem quidam Epicurei timidi ores paulo contra vestram comitia: sed tamen satis acuti. qui verentur ne si amicitiam propter nostram voluptatem expetendam putemus: tota amicitia quasi claudicare videatur. Itaque primos congressus. copula

tionelq; consuetudinū instituendarū fieri propter voluptatem.
Quom aut vsus progrediēs familiaritatē effecerit! tum amore
efflorescere tantum/ vt etiam si nulla sit vtilitas ex amicitia! ta-
men ipsi amici propter seiplos amentur. Et tenim loca! si pha-
na/ si vrbe/ si Gymnasia/ si campum / si canes/ si equos si iudi-
cra/ exercendi aut venandi consuetudines adamare solemus q̄-
to id in hoīm consuetudine facilius fieri poterit et iustius. Sūt
aut qui dicūt fedus quoddā esse sapientū! vt ne minus aīcos qui
dem q̄ seiplos diligant. Quod et fieri posse itelligimus/ et sepe
enī videmus/ et perspicuum est/ nihil ad iocunde viuendū repe-
riri posse! quod cōiunctioni tali sit aptius. Quibus ex oībus in-
dicari pōt/ non mō non īpediri rōnem amicitie si summū bonū
in voluptate ponatur! sed sine hoc institutionē amicitie oīno nō
posse reperiri. Q̄ propter si ea que dixi sole ip̄so illustriora et cla-
riora sunt! si oīa dixi hausta e sōte nature! si tota orō nrā omnē
sibi fidē sensibus cōfirmat idest incorruptis atq; itegris testibus
si infātes/ pueri/ mute etiā bestie pene loquūtur magistra ac du-
ce natura nihil eē prosperū nisi voluptatē. nihil asperū nisi do-
lorē! de quibus neq; deprauate iudicant/ neq; corrupte. nonne ei
maximā gratiā habere debemus/ qui hec ex adīto quasi voce na-
ture/ si eā firme grauiterg; cōprehenderit! vt oēs bene sanos in
viā placate/ tranquille/ quiete/ beate vite deduceret. Quid quod
tibi parū videtur eruditur ea cā est q̄ nullam eruditionē esse du-
xit! nisi que beate vite disciplinā iuaret. An ille tempus aut in-
poetis euoluendis vt ego et Triarius te hortatore fecimus con-
sumeret. in quibus nulla solida vtilitas. oīsq; puerilis delectatio
aut se (vt plato) ī musicis/ geometria/ numeris/ astris cōtereret
que et a falsis iniciis profecta vera esse nō possunt. et si essent ve-
ra nihil afferrent! quo iocundius idest quo melius viueremus.
Eas ergo artes persequeretur. viuendi artē tantā/ tamq; operosā
et perinde fructuosā relinqueretur. Nō ergo Epicurus inerudi-
tus. Sed indocti qui que pueros nō didicisse turpe est/ ea putāt
vsq; ad senectutē esse discēda. Que quom dixisset/ explicauī iquit
inīam meā. et eo quidē cōsilio tuū iudiciū vt cognoscerē. que mi

hi facultas ut ea meo arbitratu facerē! ante hoc tēpus nūq̃ ē data
M. T. C. De finibus bonorum et malorum. L. secundus in
cipit feliciter.

Prefatio.

Ic quom vterq; me intueretur! seseq; ad audientē si
gnificarent paratos! primū inq̃ deprecor ne me tā
q̃ philosophū putetis scolā vobis aliq̃ explicaturū
quod ne in iplis quidē phīs magnopere vnq̃ proba
ui. Quando enī socrates (qui parēs phie iure dici pōt) quicq̃ ta
le fecit: eorū erat iste mos! qui tū sophiste noīabantur. Quorū
e numero primus es aulus leontinus gorgias in cōuentu polce
re questionē idest iubere dicere qua de re quis vellet audire. Mu
dax negotiū: dicerē ipudens! nisi hoc institutū postea translatū
ad phōs nostros esset. sed et illū quē noīaui et ceteros sophistas
(ut e platone intelligi pōt) lulos videmus a socrate. Is enī per
cōtando atq; iterrogando elicere solebat eorū opiniones! quibus
cū disserebat! ut ad hec que hi respōdissent! si quid videretur dice
ret. Qui quom a posterioribus nō esset retentus! archesilaus eū
reuocauit. instituitq; ut hi qui se audire vellēt! nō de se quererēt
sed ipsi dicerent quid sentirent. quod quom dixissent! ille cōtra.
Sed qui cōtradicientē audiebāt! quoad poterant desēdebant inīaz
suā. apud ceteros aut phōs qui quesivit aliquid tacet. Quod qui
dem iā fit etiā in archademia. vbi. n. is qui audire vult ita dixit.
voluptas mihi videtur esse sūmū bonū. perpetua orōe cōtra dis
putatur. ut facile intelligi possit! eos qui aliquid sibi videri dicāt
non ipōs in ea snia esse! sed audire velle cōtraria. Nos cōmodiū
agimus. nō enī solū Torquatus dixit quid sentiret! sed etiā cur
Ego aut arbitror! quanq̃ admodū delectatus sū eius orōne per
petua! tamē cōmodiū quom ī rebus singulis insistas et intelli
gas quid quisq; cōcedat. Quid abnuat! ex rebus cōcessis cōcludi
quod velis! et ad exitū perueniri. quom enī fertur quasi torrēs
orō! q̃uis multa eiusq; modi rapiat! nihil tamē teneas! nihil ap
prehēdas! nūq̃ orōnē rapidā ē coerceas. Oīs aut ī querēdo que
vi a quadā et rōe hētur et orō prescribere primū dz! ut quibuldā

in formulis ea res agatur. ut in ter quos differitur. conveniat quid sit id de quo differatur. hoc positum in phedro a platone probavit epicurus. Sensitque in omni disputatione id fieri oportere. Sed quod proximum fuit non vidit. negat enim diffiniri rem placere. sine quo fieri in terdum non potest. ut inter eos qui abigunt conveniat quid sit id de quo agatur. velut in hoc ipso de quo nunc disputamus.

Ca. i. Inquirat quid sit summum bonum.

Verimus enim finem bonorum. possumus ne scire hoc quale sit. nisi contulerimus inter nos cum finem bonorum dixerimus. quid finis. quid et sit ipsum bonum. Atqui hec patefactio quali rerum operarum. quomodo quid quicquid sit aperitur. diffinitio est. qua tu etiam imprudens utebare nonnunquam. Nam nunc ipsum siue finem. siue extremum. siue ultimum. diffiniebas. id esse quo omnia que recte fierent referrentur. neque id ipsum ultimum referatur. preclare hoc quidem. bonum ipsum etiam quid esset fortasse si opus fuisset. diffinisses aut quod esset natura appetendum. aut quod prodesset. aut quod iuvaret. aut quod liberet. modo idem nili molestum est. quoniam tibi non omnino displicet diffinire et id facis quem vis velim diffinire quid sit voluptas de quo omnis hec questio est. quali quis inquit est qui quid sit voluptas nesciat. Aut qui quo magis id intelligat. diffinitionem aliquam desideret me ipsum esse dicere inquit nisi mihi videretur habere bene cognitam voluptatem. et satis firme conceptam animo atque compressam. nunc autem dico ipsum Epicurum nescire et in eo nutare. eumque qui crebro dicat diligenter oportere exprimi que vis subiecta sit vocibus. non intelligere interdum quid sonet hec vox voluptatis id est que res huic voci subiciatur. Tunc ille ridens hoc vero inquit optimum. ut is qui finem rerum expetendarum voluptatem esse dicat. id extremum. id ultimum bonorum id ipsum quid sit quale sit nesciat. Atqui inquit aut epicurus quid sit voluptas. aut omnes mortales qui ubique sunt nesciunt. Quoniam inquit moris quare voluptatem hanc esse sentiunt omnes quod sensus accipiens movetur. et iocunditate quadam perfunditur. quid ego inquit istam voluptatem epicurus ignorat. Non semper inquit. nam interdum nimis etiam novit. quippe qui testificetur ne intelligere quidem se posse ubi sit. aut quod sit ullum bonum preter illud quod tibi. aut potione. et curium de-

lectatiōe / et obscena voluptate / capiatur . an hec ab eo nō dicuntur
Quali me pudeat iquit istorū aut nō possi quēadm cōdū ea dicuntur
ostendere . Ego vero nō dubito inq̃ quī facile possis . Nec est
quod te pudeat sapiēti allētiri . qui se vnus (q̃ scia) sapientē profi
teri sit ausus . Nā Metrodorū nō putant ipsū se professū / s; quō
appellaretur ab epicuro repudiare tātū beneficiū noluisse . septē
aut illi nō luo / s; populorū suffragio oīm noiati sūt . verius hoc
loco sumo verbis hīs eandē certe vī voluptatis epicurū nosse q̃
ceteros . Oēs enī iocundū motū quo sēlus hiant / grece hedonem
latine voluptatē vocant . quid est igitur iquit q̃ requiras / dicam
inq̃ . et quidē descēdi cā magis / q̃ quo te aut Epicurū reprehēdū
veli . Ego quoq̃ iquit didicerē libētius si quid attuleris / q̃ te de
prehenderi . Tenes ne igitur inq̃ Hieronimus rhodius q̃ dicat
eē sūmū bonū / quo putet oīa referri oportere / Teneo iquit finē
illi videri nihil dolere . Quid idē iste de voluptate quid sētis / Ne
gat esse eā iquit propter se ipsā expetendā . aliud igitur esse cēset
gaudere . aliud nō dolere . et quidē inquit vehēnter errat . nam vt
pauloante docui augēde voluptatis finis / est doloris oīs amotio
Tū vero dolore inq̃ istud quā vī habeat postea videro . aliā vero
vim voluptatis eē / aliā nihil dolēdi nisi valde pertinax fueris cō
cedas necesse est . Atqui reperies iquit in hoc quidē pertinacē . di
ci enī nihil pōt verius . est ne queso inq̃ sciēti i bibēdo voluptas
Quis istud inquit posset negare / eadē ne que restructa siti / ymo
alio genere . nā restructa sitis stabilitatē voluptatis h; inquit . illa
aut voluptas ipsius restructōis i motu est . cur igitur inq̃ res tā
dissimiles eodē noīe appellas / Quid pauloātē iquit dixerī / nōne
memisti quom oīs dolor detractus esset variari nō augeri volup
tatē / nemini vero inq̃ sed tu istud dixisti bene latine parū plane
varietas enī latinū verbū est . idq̃ propriū quidē i disparibus co
loribus dicitur s; transfertur i multa disparia . variū poema . va
ria orō . variū mores . varia fortuna . voluptas varia etiā dici solet
quom percipitur ex multis dissimilibus rebus dissimiliter effici
entibus voluptates . eā si voluptatē dicere itelligeres / vt etiā non
dicēt e te / intelligo . ista varietas que sit non satis perspitio / q̃ ais

quom dolore careamus! tū ī sūma voluptate nos esse. quonī aut
velcamur his rebus que dulcē motū afferant sensibus! tū esse in
motu voluptatē. que faciat varietatē voluptatū. s; nō augeri illā
nō dolendi voluptatē! q̄ cur voluptatē appelles! nescio. An pōt
ille inquit quicq̄ esse suauius! q̄ nihil dolere? ymo sit sane nihil
melius inq̄. nondū enī id quero! nū prope idē voluptas ē quod
vt ita dicā idolētia! plane idē īquit et maxia quidē qua fieri nul-
la maior pōt. Quid dubitas igitur inq̄ sūmo bono a te ita cōsti-
tuto! vt id totū in nō dolendo sit! id tenere vnū! id tueri! id deſe-
dere. Quid enī necesse est tanq̄ meretricē ī matronarū cetū! sic
voluptatē ī virtutū cōsiliū adducere. Sed forte dicitis inuidioſū
nemē est et infamie subiectū. Itaq; hoc frequēter dici solet a vo-
bis nō itelligere nos q̄ dicat epicurus voluptatē. Quod quidē
mihi si quando dictū est (est aut dictū nō parū sepe) ethi satis cle-
mens sū in disputando! tamē interdū soleo subiraſci. Ego ne nō
itelligo quid sit hēdone grece latine voluptas? Vtrā tandē lin-
guā nescio? deinde qui sit vt ego nesciā! Sciant oēs quicūq; Epi-
curei esse voluerunt. Quod vrī quidē vel optie disputant nichil
opus esse qui phūs futurus sit scire litteras. Itaq; māiores nrī
ab aratro adduxerunt. Cincinatū illū vt dictator esset. sic vos de
pelalgis aībus colligitis bonos illos quidē viros! sed certe non
pererudites. Ergo illi itelligūt quid epicurus dicat. Ego nō itel-
ligo! vt scias me itelligere primū idē esse voluptatē dico q̄ ille
hēdonē. Et quidē sepe querimus verbū latinū par greco. et quod
idē valeat hic nihil fuit q̄ quereremus. nullū inueniri pōt quod
magis idē declarz latine quod grece! q̄ declarat voluptas. Huic
verbo oēs qui vbiq; sūt / qui latine ſciunt / duas res subitiūt ī aīo
cōmotionē suauē iocunditatis ī corpore. nā et ille apud trabeam
voluptatē aī letitiā nimā dicit ī eandē quā ille Cecilianus qui oī-
bus letitiis letū esse se narrat. sed hoc interest q̄ voluptas dici-
tur etiā ī aīo viciola res! vt Stoici putant. qui eā sic diffiniūt sub-
lationē aī sine rōne opinantis se magno bono frui. nō dicitur le-
titia nec gaudiū in corpore. in eo aut voluptas oīm latine loquē-
tiū more ponitur. quom percipitur ea que sensū aliquem moue

at iocunditas. Hanc quoque iocunditatem si vis transfert in animo. In
uare ei in utroque dicitur. ex eoque iocundum modo intelligas. Inter illum
qui dicat / tanta letitia auctus sum ut mihi non constet / et eum qui nunc
denuo mihi animus ardet / quorum alter letitia gessiat alter dolore
crucietur esse illum medium (quantum hec inter vos nuper notitia ad
modum est) qui nec letetur nec angatur. Itemque iter eum qui potiat
expetitis corporis voluptatibus / et eum qui crucietur lumen dolo
ribus esse eum qui utroque careat. satis ne igitur videor vi verborum
tenere? An sum etiam nunc vel grece loqui vel latine docendus? et ta
men vide ne si ego non intelligam quid Epicurus loquatur / quom
grece ut videor luculenter sciam. sit aliqua culpa eius qui ita loqua
tur ut non intelligatur. quod duobus modis sine reprehensione fit.
Si autem de industria facias ut heraclitus cognomino qui scotinos
perhibetur quia de natura nimis obscure memorauit. Aut quom
rerum obscuritas non verborum / facit ut non intelligatur oratio. qualis est
in timotheo Platonis. Epicurus autem ut opinor nec non vult si possit
plane et apte loqui / nec de re obscura ut philosophici / aut artificiosa ut
mathematici / sed de illustri et facili etiam vulgus per vulgata lo
quitur. quod non negatis nos intelligere quid sit voluptas / sed quid
ille dicat. ex quo efficitur non ut intelligamus que vis sit istius ver
bi sed ut ille suo more loquatur. nostrum negligat. Si enim idem dicat
quod hieronymus / qui censeat summum bonum esse sine ulla molestia viue
re. cur mauult dicere voluptatem / quam vacuitatem doloris? ut ille facit
qui quid dicat intelligit. Sin autem voluptatem putat dicat adiungenda
illam que in motu sit. sic enim appellat hanc dulcem in motu. illam nihil
dolentis instabilitate. Quid tedit / quom efficere non possit ut cuique
qui ipse notus sibi sit. hoc est qui suam naturam sensumque perspexerit
vacuitas doloris et voluptas idem esse videatur. hoc est vi asferre
Torquate sensibus / extorquere ex animis cogitationes verborum qui
bus ibuti sumus. quis enim est qui non videat hec esse in natura rerum
tria / unum quom in voluptate sumus / alterum quom in dolore / tertium
hoc quidem in quo nunc sumus? Credo quidem vos nec in dolore / nec in
voluptate / ut in voluptate sit qui epuletur. in dolore qui torquea
tur. tu autem inter hanc tantam multitudinem hominum interiectam non vi

des! nec letantium nec dolentiū. Non prorsus inquit oīsq; qui
sine dolore sit in voluptate. et ea quidē sūma esse. dico enī ī eadē
voluptate eū qui alteri misceat mīssū ipse nō sitiens et eam qui
illud sitiens bibat Tū ille finē īterrogandi si videtur (quod qui
dem ego a principio ita me male dixeram! hoc ipsū prouidens)
dialecticas captiones.

Ca. ii. Poltpolititis dialecticis captionibus (rhetorica nō quidē
illa forensis phōrum) ostendit quid est voluptas.

Rhetorice igitur inquā nos mauis! q̄ dialectice disputare.
quali vero inquit perpetua orō rhetorū solum / nō etiam
phōrum sit. Zenonis est inquā hoc stoici. omnē viam loquendi vt
iā ante Aristoteles in duas tributā esse partes dītere. Rhetoricā
palme! dialecticā pugnis similem esse dicebat. quod latius loque
rentur rhetores. dialectici aut cōpressius. obsequar igitur volun
tati tue dicāq; si potero rhetorice. S; hac rhetorica phōrum / nō
nostra illa forensi quā necesse est quom populariter loquamur
esse interdū paulo hebetiorē! sed quom dialecticā Torquate con
temnit Epicurus / que vna cōtinet omnē et perspicendi quid in
quaq; re sit sciam / et iudicādi quale quidq; sit ac rōe et via dispu
tandi / ruit ī dicēdo vt mihi quidē videtur. nec ea que docet vult
vlla arte distingui / vt hec ipā que modo loquēbamur. Summū
a nobis bonū voluptas dicitur. Aperiendū est igitur quid sit vo
luptas. aliter enī explicari quod queritur nō pōt Quā si expli
caviss; / nō tam hesitaret. Aut enī eam voluptatē tueretur q̄ ari
stippus idest qua sensus dulciter ac iocunde mouetur / q̄ etiā pe
cudes si loqui scirent appellarent voluptatē / aut si magis place
ret suo more loqui. q̄ vt oēs danai. aut mycenēses. attica pubes
reliquisq; greci / qui hoc anapello citantur hoc nō dolere solū vo
luptatis noīe appellaret! illud aristippeū cōtemnerz. aut si vtrū
q; probaret vt probat cōiungerē doloris vacuitatē cum volupta
te. et duobus vltimis vteretur. Multi enī et magni phī hec vlti
mā bonorū iuncta fecerunt. vt aristoteles qui virtutis vltū cum
vite perfecte prosperitate cōiunxit. Calipho adiunxit ad honesta
tem voluptatē. diodorus ad eandē honestatē addidit vacuitatem

doloris. Idē fecisset epicurus! si sn̄iam hanc que Hieronimi est
coniunxisset cum aristippi vtere sn̄ia. Illi enim inter se dissenti-
unt. propterea singulis finibus vtuntur. Et quom vterq grece
egregie loquatur! nec aristippus qui voluptate summum bonū
dicit in voluptate ponit non dolere! neq Hieronymus qui sum-
mum bonum statuit non dolere voluptatis noīe vnq vtitur pro
illa indolentia! quippe qui ne in expetendis quidem rebus nu-
meret voluptatem. Due sunt enī res quoq ne tu verba solū pu-
tes. vnum est sine dolore esse. alterū cum voluptate. Vos ex his
tam dissimilibus rebus nō mihi nomen vnū (nam id facilius pa-
teret) s; etiā rem vnā ex duobus facere conamini. Quod fieri
nullomō pōt. hic qui vtramq probat ambobus debuit vti! sicut
facit remq; tamen diuidit verbis. Quom enī ipsam eā voluptatē
q̄ eodem noīe oēs appellamus laudat locis plurimis! audet dice-
re ne suspicari quidem se vllum bonum seiunctum ab illo Ari-
stippee genere voluptatis. Atq; ibi hoc dicit vbi oīs eius est orō
de summo bono. in alio vero libro vbi breuiter cōprehensis gra-
uissimis sententiis! quasi oracula edidisse sapiētie dicitur scribit
his verbis que et nota tibi profecto Torquate sunt. quis enī ve-
strum non ediscit epicuri cyriatdoxas idest maxime ratas qz gra-
uissime sint ad beate viuendū breuiter edunciate sn̄ies? Animad-
uerte igitur recte ne hanc sn̄iam interpreter Si ea que sunt lu-
xuriosis efficiētia voluptatū liberarēt eos deorū / et mortis / et
doloris / metu / docerentq; qui essent fines cupiditatū / nihil hēre-
mus quom vndiq; cōplerentur voluptatibus. nec haberent vlla
ex parte aliquid aut doloris aut egrum idest aut malū. hoc loco
se tenere Triarius non potuit. obsecro inquit Torquate hec di-
cit Epicurus Quod mihi quidē visus ē quom sciret velle tanten
confitentem audire Torquatū. At ille nō pertimuit saneq; fi-
denter istis quidem ipsis verbis inquit. Sed quid sentiat non vi-
detis. Si alia sentit inq; alia loquitur! nunq; intelligam quid se-
ntiat. sed plane dicit q; intelligam. Idq; si ita dicit non esse repre-
hendendos luxuriosos si sapientes sint! dicit absurde. similiter et
si dicat nō reprehendēdos perricidas! si nec cupidi sint! nec mor-

tem metuant / nec deos / nec dolorem / et tamen quid attinet luxu-
riolis ullam exceptionem dari / aut fingere aliquos qui quom lu-
xuriolae viuerent a summo pho non reprehenderentur eo noine
dumtaxat cetera cauerent. Sed tamen nonne reprehenderes epi-
cure luxuriosos ob eam ipsam causam / qd ita viuerent vt perseque-
rentur cuiusq modi voluptates. quom esset presertim vt ais tu
summa voluptas nihil dolere. Atqui reperimus alosos primu
ira non religiosos / vt edant de patella deinde ita mortem non ti-
mentes vt illud in ore habeant vt exiunde Michi sex menses sa-
tis sunt vite. septimu horco spondeo.

Ca. iii. Ostendit qd voluptas non sit summum bonum et pre-
sertim ea que in conuiujs consistit.

i Am doloris medicamenta illa Epicurea tamq de narceo
promant / si grauis / breuis. si longius leuis. vnum nescio
quomodo possit si luxuriolos / sit finitas cupiditates habere. quid
ergo attinet dicere / nihil haberem quod reprehendendum si fi-
nitas cupiditates haberent hoc est dicere non reprehenderem a-
losos si non essent alosi. Isto modo ne improbos quidem si essent
boni viri hic homo seuerus / luxuriam per seipsam reprehendenda
non putat. et hercule Torquate vt verum loquamur si volup-
tas summum bonum est rectissimum non putat. nolim eni mihi
fingere alosos (vt soletis) qui immensam vomant. et qui de coui-
uijs auferantur. crudiq postridie se rursus ingurgitent. qui sole
(vt aiunt) nec occidentem vnq viderint nec orientem. qui con-
sumptis patrimonijs egeant. Nemo nostru istius generis alosos
iocunde putant viuere mundos diligentis optimis cocis / pisco-
ribus / piscatu / aucupio / venatione / hijs omnibus exquisitis / vi-
tantis cruditate. quibus vinu diffusum e pleno sit Myrtypho
ait Lucillius cui nihil dempsit ius et farculos abstulerit. Adhi-
bentis ludos et que sequuntur illa. quibus extractis clamat epi-
curus se nescire quid bonum Ad sint etia formosi pueri / qui mi-
nistrent. respondeat his vestis. argentum odrilitium. locus ipse
edificium. hos ego alosos bene quidem viuere aut beate nuqua
dixerim. ex quo efficitur non vt voluptas ne sit voluptas / sed vt

voluptas non sit summum bonum. Nec ille qui diogenē stoicū
adolescens / post autem panetium audierat Lelius eo dictus ē la-
piens / q̄ non intelligeret quid suauissimum esset (Nec enī sequi-
tur cui cor sapiat / ei non sapiat pallatu) sed quia parui. id ducit
O lapathe vt iactare ne esset is cognitu qui sis. In quo cognitu
Lelius clamores sophos illū facere solebat.

Edere cōpellans gumas ex ordine nostro.

Preclare Lelius et recte sophos. illudq̄ vere.

O publico iurges Galloni es homo miser inquit.

Cenasti in vita nunq̄ bene / cum omnia in isto.

Cōsumis squilla atq̄ accipensere cum decumano

Is hec loquitur in voluptate nihil ponens. negat eū bene cena-
re qui oīa ponat in voluptate. et tamē nō negat libenter vnq̄ ce-
nasse gallonium. mentietur ei sed bene ita grauiter et seuerē vo-
luptatem secernit a bono ex quo illud efficit / qui bene cenāt oīs
libenter cenare. qui libenter nō continue bene semper lelius be-
ne. Quid bene dicet Lucillius orto cōdito s; cedo caput cene ser-
mone bono. Quid ex eo si queris libenter. veniebat enī ad cenā
vt aīo quieto satiare delideria nature. Recte enī is negat vnquā
bene cenasse gallonium recte miserū. quom presertim in eo ōne
studium consumeret quem libēter cenasse nemo negat. Cur igitur
non bene? Quia quod bene id recte / frugaliter / honeste. ille
porro male / praue / nequiter / turpiter / cenabat. Non igitur nec
lapathi suauitatem accubantis ere gallonii Lelius anteponebat
aliis / que erant in mensa tanq̄ suū. sed suauitatem ipsam negli-
gebat. q̄ nō faceret si in voluptate summū bonū poneret. sermo
uenda est igitur voluptas non solum vt recta sequamini / sed eti-
am vt loqui deceat frugaliter. possumus ne igitur in vita sum-
mum bonum dicere / quom id ne ī cena quidem posse videamus?
Quomodo autem philosophus loquitur tria genera cupiditatū
naturales et necessarias naturales non necessarias / nec natura-
les nec necessarias / per primum diuisit ineleganter. Duo enī ge-
nera que erāt / fecit tria. hoc est nō diuidere / s; frāgere rē. Qui
si diceret cupiditatū eē duo genera naturales et ianes. Naturaliū

quocq; item duo necessarias vel non necessarias confecta res esset.
Vitiosum est enim in diuidendo partē in genere numerare. Sed
hoc sane concedamus Contemnit enim differendi elegantiam cō-
fule loquitur. gerēdus est mos modo recte sentiat / et quidem il-
lud non nimium reprobō et tamen patior phūm loqui de cupi-
ditatibus finiendis. Nō pōt cupiditas finiri / tollenda est atq; ex-
trahenda radicitus. Quis est enim in quo cupiditas sit quin re-
cte cupidus dici possit / ergo et avarus erit finite et adulter. ve-
rum habebit modum et luxuriosus eodem modo. Qualis ista
phīa est que non interitum afferat prauitatis / s; sit contenta me-
diocritate viciorum. Quāq; in hac diuisione rem ipsam prorsus
probo / elegantiam desidero / appellet hec desideria nature cupidi-
tatis nomen seruet alio / vt quom de auaricia / cum de intempe-
rantia / quom de maximis viciis loquetur / eam tanq; capitis ac-
cuset. Sed hec quidem liberius ab eo dicuntur et sepius / quod e-
quidem non reprehendo. est enim tanti phī tamq; nobilis auda-
cter sua decreta defendere Sed tamen ex eo q; eam voluptatē (q;
omnes gentes hoc noīe appellant) videtur āplexari sepius / ve-
hementius in magnis interdum versatur angustis / vt hominū
cōscientia remota / nihil tam turpe sit quod voluptatis cā non vi-
deatur esse facturus. Deinde vbi eruit vitis enim permagna na-
ture confuget illud / vt neget accedere quicq; posse ad voluptatē
nihil dolentis. Nō iste non dolendi statul vocatur voluptas. Nō
laboro inquit de noīe. Quid quod res alia tota est / reperiā mul-
tos vel innumerabiles potius non tam curiosos nec tam mole-
stos / q; vos estis. quibus quicquid velim / facile persuadeā. quid
ergo dubitamus / quin si non dolere voluptas sit summa non eē
in voluptate dolor sit maximus cur nō vt ita sit / quia dolori nō
voluptas contraria est / sed doloris priuatio. Hoc vero non vīde-
re maximo argumento voluptatem vllam qua subla;ta neget se
itelligere omnino quid sit bonum. Eam autem ita prosequitur
que palato percipiatur que auribus cetera addidit que si appel-
les bona petēda sint. Hoc igitur q; solū bonū seuerus et grauis

phūs nouit! idē nō videt ne expetendū quidē esse q̄ eam volup-
tatem hoc eodem auctore nō desideremus cū dolore careamus.
quanq̄ hec sunt cōtraria. Nūc si diffinire vel diuidere didicisset/
si loquendi vim/si deniq̄ cōsuetudinē verborū teneret! nunq̄ in
tantas insanias incidisset. Nūc vides quid faciat. quā nemo vnq̄
voluptatē appellat. et hanc ī motu voluptatē que duo sunt vnū
faciat (sic enī has suauēs et quali dulces voluptates appellat) In-
terdum ita extenuat! vt. M. curiū putes loqui. Interdū ita lau-
dat! vt quid preterea sit bonū neget se posse ne suspicari quidē.
que iam orō non a phō aliquo! sed a censore opprimenda est. nō
est enī vitiū solū in orōne/sed etiā luxuriā in moribus nō repre-
hendit! mō sit vacua infinita cupiditate et timore. hoc loco disci-
pulos querere videtur/vt qui a soti esse velint! phī ante fiant a
primo (vt opinor) animantiū ortu petitur origo summi boni. si
mulatq̄ natū animal est! gaudet voluptate. et eam appetit vt bo-
num. alpernatur dolorem vt malū. de malis aut et bonis ab his
animalibus que nondū deprauata sint / ait optime iudicari. hec
et tu ita posuisti. et verba vrā sunt quare multa vitiosa. summū
enī bonum et malū vagiens puer vtra voluptate diiudicabit stā-
te an mouente? Quoniā si diis placet ab epicuro loqui discimus
si stante! hoc natura vitet vult saluam esse se. quod cōcedimus. si
mouente / q̄ tamē dicitis nulla turpis voluptas erit / que preter-
mittenda sit. et simul non proficiscitur animal illud mō natum
a summa voluptate! que est a te posita in nō dolendo. nec tamen
argumentū hoc epicurus a paruis petiuit. aut etiā a bestiis! que
putat esse specula nature vt diceret ab his duce natura hanc vo-
luptatē expeti nihil dolendi neq̄ enī hec mouere pōt appetitum
anī. nec vllū habet ictū quo pellat anī statū hic non dolendi.

Ca!iiii. ostendit hieronymū in eodē in quo epicurus peccare

i Itaq̄ ī hoc eodē peccat hieronymus at ille pellit qui per
mulcet sensum voluptate itaq̄ epicurus seper hoc vtitur
vt probet voluptatem natura expeti / q̄ ea voluptas que in mo-
tu sit. Et paruos ad se alliciat et bestias non illi stabilis in qua
tantum inest nichil dolere. quid igitur cōuenit ab alia voluptate

alia voluptate dicere naturā proficisci i alia sūmū bonū ponere
Bestiarū vero nullum iudicium puto quāvis enim deprauate non
sint praeue tamen esse possint ut bacillū aliud est inflexū et incur-
uatū de industria / aliud ita natū sic ferarū natura nō est illa qui
dem deprauata mala disciplina / sed natura sua nec ergo ut volup-
tatē expetat natura mouet infantē sed tantū ut se ipsū diligat / ut
integrū se saluūq; velit. Omne ei aīal simul ortū est, et seipsum
et cēs partes suas diligit duas que maxie sūt in primis āplectis-
tur aīm et corpus deinde vtriūsq; partes nā sūt et i aīo precipua
quedā in corpore, que quom leuiter agnouit tūc dicere incipit /
ut ea que prima data sūt natura appetat / aspernaturq; cōtraria i
his primis naturalibus voluptas insit nec ne magna questio est
nihil vero putare esse preter voluptatem nō mēbra, nō sēsus, nō
ingeniū motū, nō itegritatē corporis, nō valitudinē sū me michi
videtur īsanie. Atq; ab isto capite fluere necesse est omnē rōnem
bonorū et malorū Polomeni et ante aristoteli ea prima visa sūt
que pauloātē dixi. Ergo nata est īnia veterū academicorū et peri-
pateticorū ut finē bonorū dicerent secundū naturā viuere i idest
virtute adhibita frui primis a natura datis Calypho ad virtutē
nihil adiūxit nisi voluptatem, diodorus vacuitatē doloris, his oī-
tus que dixi cōsequentes sūt fines bonorū Aristippo simplex vo-
luptas, Stoicis cōsentire nature, Quod esse volūt e virtute idest
honeste viuere, Quod ita interpretantur viuere cū itelligentia
earū rerū que natura euenirent eligente ea que essēt secundū
naturā / reitienteq; cōtraria, Ita tres sūt fines expertes hōestatis
vnus Aristippi vel epicuri, alter Hieronimi / Carneadis tertius
tres in quibus honestas cū aliqua accessiōe Polemonis calipho-
nis diodori, vna simplex Cuius zeno auctor posita i decore tota
idest honestate, Nā pyrrho / Aristo / Erillus / iamdiū abiecti, reli-
qui sibi cōstituerunt ut extrema cū iniciis cōuenirent ut aristip-
po voluptas Hieronymo doloris vacuitas, Carneadi frui prin-
cipiis naturalibus esset extremum Epicurus aut quom in pri-
ma cōmendatiōe voluptatē dixisset, Si eam quā aristippus, Idē
tenere debuit vltimū bonorū quod ille, sin eā q; Hieronymus

fecit idē / vt voluptatē illā aristippi i prima cōmendatiōe poneret
Nā quod ait sensibus ipīs iudicari voluptatē bonū esse / dolorem
malū. plus tribuit sensibus q̄ nobis leges promittunt. Priuata
rū iitiū iudices sumus nihil ei possumus iudicare nisi q̄ est nrī
iudiciū. In quo frustra Iudices solent cū sniam pronuntiant ad
dere. Si quid mei iudicii est. Si enī nō fuit eorū iudicii Nichilo
magis hoc non addito Illud est iudicatum quod iudicat sensus
dulce / amarū / lene / asperū / prope / longe / stare / mouere / quadra
tū / rotundū. Quā igitur pronuntiant sniam rō adhibita primū
diuinarū hūanarūq; rerū scia que pōt appellari rite sapia. deī
de adiunctis virtutibus (quas rō rerū oīm dominas) tu volupta
tem satellites et ministras esse voluisti. quarū adeo oīm snia pro
nunciabit primo de voluptate nihil esse ei loci nō mō vt sola po
natur in sūmi boni sede quā querimus s; ne illo quidē mō vt ad
honestatē applicetur. de vacuitate doloris eadē snia est. Reitiētur
etiā Carneades. Nec illa de sūmo bono rō aut voluptatis / nō do
lendi ne particeps aut honestatis expers probabitur. Ita relin
quunt duas de quibus etiā atq; etiā cōsideret. Aut enī statuit ni
hil esse bonū nisi honestū / nihil malū nisi turpe. Cetera aut oīo
nihil habere momenti aut tantū. vt nec expetenda / nec fugiēda
sed eligenda mō. aut reitienda sint. aut anteponet eā quā cū hōe
state ornatissimam tum etiam iplis initiis nature et totius per
fectione vite locupletatā videbit. Quod eo liquidius faciet si per
spexerit rerum inter eas verborū ne sit controuerfia.

Ca. v. remouet a phia oēs opiniones que a finibus bonorum
virtutem secludunt.

Vius ergo nūc auctoritatē sequens Idē faciā. Q̄tum ego
potero minuā contentiōes. oēsq; simplices snias eorū i qui
bus nulla est virtutis adiunctio oīno a phia semouendas putabo
Primū aristippi Cyrenaicorū oīm quos nō est veritū i ea volup
tate que maxime dulcedine sensum moueret summum bonum
ponere contemnentes istam vacuitatem doloris. Filii non vide
runt vt adcursum equum / ad arandum bouem / ad indagandum
canē / sic hominē ad duas res (vt ait Aristoteles) intelligendum

et ad agendū esse natum quasi mortalem & cū. cōtraq; ut tardam
aliq; et languidam pecudem ad pascuum et ad procreandi volup-
tatem / hoc diuinū animal ortū esse voluerunt. quo nichil michi
videtur esse absurdus. Atq; hec cōtra aristippū qui eā voluptatē
nō mō multa simul agitantē / et ut ita dicā sagacē / que et causas
rerū et cōsecutiōes videat / et similitudinē trālferat / et disiūcta cō-
iungat / et cū presentibus futura copulet / onēq; cōplectatur vite
cōsequentis statū. Eadē q; rō fecit hoīem hoīm appetentē / cūq;
his natura / et sermone / et vlu / cōgruentē ut profectus a carita-
te domesticorū ac suorū currat lōgius. et se implicet primo ciuiū /
deinde oīm mortaliū societate. Atq; ad Architā scripsit plato / nō
sibi se soli natū meminerit / sed patrie / & suis / ut perexigua pars
ipsi relinquatur. et quoniam eadē natura cupiditatē īgeniuit hoī
veri inueniendi (q; facillime apparz quom vacui curis / etiā quid
in celo fiat scire habemus) his iniciis inducti oīa vera diligimus
idest fidelia / simplicia / cōstantia / tū vana / falsa. fallētia odimus
ut fraudē periuriū / maliciā / iniuriam. Eadē rō hz in se quiddam
amplū atq; magnificū ad īperandū magis / q; ad parendū accomo-
datū. oīa hūana nō tolerabilia solū / sed etiā leuia ducens Alterū
quiddam excelsū nichil timens. nemini cedens. sēper iniunctū.
Atq; hiis tribus generibus honestorū notatis / quartū sequitur
et in eadē pulcritudine et aptū ex illis tribus in quo inest ordo
et moderatio. Cuius similitudinē perspecta ī formarū specie / a di-
gnitate transitū est ad honestatē dictorū atq; factorū. Nā ex hiis
tribus laudibus (quas ante dixi) et temeritatē reformidat. et nō
audet cuiq; aut dicto proteruo aut facto nocere. vereturq; quicq;
aut facere aut loqui quod parū virile videatur. habes vndiq; ex-
pletam et perfectam Torquate formam honestatis. que tota ex
his quatuor virtutibus que a te quoq; cōmemorate sūt / contine-
tur. hanc se tuus Epicurus oīno ignorare dicit. quam aut qualē
esse velit qui honestate summū bonū metiantur. Si enī ad hone-
statem oīa referantur / nec ī ea voluptatem dicant esse / ait eos in
ani voce sonare. his ei ipsis verbis utitur nez ītelligere neq; vide-
re sub hac voce hōestatis que sit subiticienda inia. Vt enī cōsuetudo

loquitur! id solū dicitur honestū est populari fama gloriolum.
Quod iquit quanq̃ voluptatibus quibusdā est sepe iocundius /
tamē expetitur propter voluptatē. Vides ne q̃ sit magna dissen-
sio? Phūs nobilis a quo nō solū gretia et italia! s; etiā oīs barba-
ria cōmota ē! hōestū quid sit si id nō ē i voluptate negat se itellige-
re! nisi forte illud q̃ multitudinis rumore laudatur. Ego aut hoc
etiā turpe esse sepe iudico. et si quando turpe nō sit! tamē nō esse
nō turpe quom id a multitudine laudetur. quod si sit ipsū perfe-
ctū atq; laudabile! nō ob eā cām i illud dici hōestū eē qz laudetur
a multis! s; qz tale sit vt vel si ignorarēt id hoīel vel si obmutu-
issent! pulcritudine sua tamē esset specieq; laudabile. Itaq; idē na-
tura victus (cui oblisti nō pōt) dicit alio loco id q̃ a te etiā paulo
āte dictū ē nō posse iocūde viui / nisi etiā honeste. Quid nūc hōe-
ste dicitur! idē ne quod iocūde. Ergo ita nō posse hōeste viui nisi
hōeste viuatur an nisi populari fama? Sine ea igitur iocūd e ne-
gat posse viuere. Quid turpius q̃ sapientis vitā ex insipientiū ser-
mone pēdere? Quid ergo hoc loco itelligit honestū? Certe nihil
nisi q̃ possit ipsū propter se iure laudari. Nā si propter volupta-
tē / que est ista laus que possit e marcello peti! nō is vir ē vt quō
hōestatē eo loco habeat! vt sine ea iocūde neget posse viui. Illud
honestū quod populare sit sentiat. et sine eo iocunde neget posse
viui aut quicq̃ aliud hōestū itelligat nisi q̃ sit rectū ipsū. q̃ per
se sua vi. sua natura / sūmā s; solā etiā dicit! q̃ oēs vnā appellam
voluptatē. Aliter aut nobis placet. Sed ille vt dixi viciose. Nec
enī figura corporis nec nō excellēs īgeniū hūani significat adhāc
vnā rē natū hoīez vt frueretur voluptatibus. Nec audiēdus Hi-
eronymus cui sūmū bonū est idē quod vos iterdū vel potius mī-
mum sepe dicitis nihil dolere. nō eī si malū dolor carere eo ma-
lo satis est ad bene viuendū. Hoc dixerit potius ennius. Nimiū
boni est cui nihil est mali. Nos beatā vitā nō depulsiōe mali! sed
adeptōe bōi iudicemus. nec eā cessādo siue gaudēdo vt aristippus
siue nō dolēdo vt hic! s; agēdo aliquid cōsiderādoue queramus.
Que possit eadē cōtra carneadis illud sūmū bonū dici! q̃ is nō tā
ut probarz protulit q̃ vt stoicis quibz cū bellū gerebat oppōerz

Id aut eiusmodi est ut additum ad virtutem auctoritatem videatur ha-
biturum et expleturum accumulate vitam beatam. de quo etiam haec que-
stio est. Nam qui ad virtutem adiungunt vel voluptatem (quod una virtus
minimi facit) vel vacuitatem doloris (que etiam si malo caret tamen
non est summum bonum) accessione utuntur non ita probabiliter. Nec ta-
men cur igitur id tam parce tamque restricte faciant intelligo. quali-
enim emendum eis sit quod addant ad virtutem. primum vilissimas
res addunt. deinde singulas potius quam omnia que prima natura ap-
probauisset et cum honestate coniungeret. que quoniam Aristoteli et
Pyrrhoni omnino visa sunt pro nihilo ut inter optime valere et gra-
uissime egrotare. nihil prorsus dicerent interelle. recte iam pridem
contra eos delitum est disputari. dum enim in via virtute sic omnia esse vo-
luerunt ut earum rerum selectione expoliarent. nec ei quicquam aut unde
oriretur daretur / aut ubi miteretur virtutem ipsam quam amplectabantur
sustulerunt. herilus autem ad sciendam omnia reuocans unum quoddam bonum
vidit. sed nec optimum nec quo vita gubernari possit. Itaque hic ipse
iam pridem est reiectus. post enim Crisippus non sane est disputatum
Restatis igitur vos / Nam cum academicis incerta luctatio est. qui ni-
hil affirmant et quasi desperata cognitione certi. id sequi volunt
quodcumque verisimile videatur. Cum epicuro autem hoc plus est ne-
gotii. quod ex duplici genere voluptatis coniunctus est. quodque et ip-
se et amici eius et multi postea defensores eius sine fuerunt. et ne-
scio quomodo is qui auctoritatem minimam habet. maximam vim po-
pulus cum illis facit Quos mihi arguimus. omnis virtus omne de-
cus omnis vera laus deserenda est. Ita ceterorum sententias leuotus
relinquitur non mihi cum Torquato sed virtuti cum voluptate cer-
tatio. Quod quidem certationem homo acutus et diligens Crisippus non con-
temnit. Totumque discrimen summi boni in eadem comparatione positum putat
Ca. vi. ostendit quod honestum propter se sit expetendum et per hoc
dicta torquati improbat.

ego autem existimo si honestum aliquid ostendero quod sit ipsum vi-
sua propter se expetendum. iacere vestra omnia. Itaque eo quale sit
breuiter ut tempus postulat constituto. accedam ad omnia tua Torquate
Vbi si memoria forte defecerit. tuum est ut suggeras. Honestum

igitur id intelligimus quod tale est. ut detracta omni utilitate sine
ullis premiis / fructibusque per seipsum possit iure laudari. Quod
quale sit non tam diffinitione qua sum usus intelligi potest / quan-
quam aliquotum potest quod communi omnium iudicio / et optimi cuiusque studiis
atque factis. qui per multa ob eam causam faciunt quia decet / quod rectum
quod honestum est / et si nullum consequentium emolumentum vident
homines enim et si multis aliis tamen hoc a bestiis plurimum differunt
quod rationem habeant a natura menti data et aciem et vigentem celeritatemque
sua sit sponte laudabile. itaque Torquate quom diceret clamare epi-
curum non posse iocunde viui / nisi honeste et sapienter / et iuste viue-
retur. tu ipse mihi gloriari videbare tanta vis inerat in verbis /
propter earum rerum que significabantur his verbis dignitatem
ut altior fieres / ut interdum insisteres / ut nos intuens quali te-
stificare laudari honestatem et iusticiam aliquando ab Epicuro quod
te decebat his verbis uti / quibus si philosophi non uterentur philosophia omnino
non egeremus. Istorum enim verborum amore que perraro appel-
lantur ab Epicuro sapientie / fortitudinis / iusticie / temperantie /
prestantissimis ingeniis homines se ad philosophie studium contulerunt. Ocu-
lorum inquit Plato est in nobis sensus acerrimus quibus sapi-
entiam non cernimus / Qua illa ardentis amoris excita et sui si
videretur. Cur tandem? An quod ita callida est ut optime possit archi-
tari voluptates / Cur iusticia laudatur? An verum est hoc comitum
vetustate proverbiu. Qui cum in tenebris mices. Hoc dicunt in
vna re latissime patet / ut in omnibus factis re non teste moueamur.
sunt enim leuia et perinfirma que dicebantur a te quom animi consci-
entia improbos excruciar / tu etiam pene timore qua aut affici-
untur aut semper sit in metu ne afficiantur aliquando. Non oportet
timidum aut imbecillo animo fingi non bonum illum virum qui
quicquid fecerit ipse se cruciet / omniaque formidet. sed omnia callide
referentem ad utilitatem / acutum / versutum veteratorem faci-
le ut excogitet quo occulte sine teste / sine ullo conscio fallat / An
tu me De Lucullo putas dicere? Qui quom precor questi-
onem inter siccatores exercuisset / ita aperte cepit pecunias

ob rē iudicandā vt anno proxio. P. Iseuola. Tr. pl. ferret ad plebem. vellēt ne de ea re queri quo plebiscito decreta a senatu ē cōsuli questio. Cn. Scipioni. profectus ī exiliū. Lucullus statim ne respōdere ausus / erat enī res apta. Nō enī de iprobo / sed callide iprobo querimus Quali. Q. Pōpeius ī federe numantino īfiti ando fuit Nec vero oīa timentē. I. primū qui aī cōscientiam nō curet / q̄ l. cōprimere nihil est negotii. Is ei qui occultus et tectus dicitur tantū abest vt se indicet. perficiet etiam vt dolere alterius iprobe facto videatur. Quid enī est aliud esse versutū. Memini me adesse. P. Sextilio Ruffo quom is ad aīcos rē ita deferret se esse heredē. Q. Fabio Gallo cuius in testamento scriptum esset se ab eo rogatū. vt oīs hereditas ad filiā perueniret. Id sextilius factū negabat. poterat aut ipune. quis enī redargueret. Nemo enī negabat. eratq; verisimilius hūc mētiri cuius īteresset q̄ illū qui id se rogasse scripsisset / q̄ debuisset rogare. addebat etiam se in legē voconiam iuratū cōtra eam facere nō audere / nisi aliter aīcis videretur. Mderamus nos quidē adolecentes / I. etiam multi amplissimi viri. Quorū nemo censuit plus filie dandū q̄ posset ad eam lege voconia peruenire. Tenuit permagnam Sextilius hereditatē. vnde si secutus eēt eorum sniam qui honesta et recta emolimētis oībus et cōmodis anteponerēt ne nūmū quidē vnū attigisset. Nū igitur postea cēses anxio aīo aut sollicito fuisset. Nihil minus / cōtraq; illa hereditate diues ob eamq; rē letus. magis. n. estimabat pecuniam nō mō nō cōtra leges I. etiam legibus partam. Que quidē vel cū periculo est querēda vobis. Est enī effectrix multarū et magnarū voluptatū. vt igitur illis qui recta et honesta que sūt ea statuunt per se esse expetēda / adeunda sunt quēvis pericula decoris honestatisq; cā. Sic vestris qui oīa voluptate metiuntur pericula adeunda sūt vt adipiscantur magnas voluptates si magna res magna hereditas agetur tū. pecunia voluptates pariantur plurime. idēq; erit epicuro viro faciendū si suū finē bonorū sequi volet. quod scipioni magna gloria posita si hamnibalē in Africam retraxisset Itaq; q̄tū adiit periculū. Ad honestatē ei ille onē conatū suū referebat / nō ad volup

tatem! sic vir sapiens magno aliquo emolumento commotus ai ca
si opus fuerit dimicabit! occultu facinus esse potuerit! gaudebit
deprehenus omne pena cotinet. erit eni instructus ad morte co
temneda. et ad exiliu! ad ipsu etiam dolore. Quaequide vos quo
iprobis penam proponitis! ipatibile facitis. quom sapiente! se
per boni plus habere vultis tollerabile. Sed finge no solu calli
du eum qui aliquo iprobe faciat! veruetiam prepotente. vt. M
Crassus fuit qui tamen solebat vti suo bono vt hodie est noster
popeius. cui recte facienti gratia est habenda. esse ei quis vellet
iniquus / iniustus / poterat ipune. q multa vero iniuste fieri put
que nemo possit reprehendere? Si te amicus tuus mories roga
uerit vt hereditate reddas sue filie! nec vsq id scripserit vt scrip
sit fabius nec cuiq dixerit. quid facies! tu quide reddes. Ipse epi
curus fortasse redderz. vt sextus peduceus Sex. l. f. is qui hunc
nostru reliquit effigie et humanitatis et probitatis sue filium. tu
doctus / tu oim vir optimus et iustissimus quom sciret nemo eu
rogatu a quinto Plotio equite. ro. splendido / Nurlio vltro ad
muliere venit eiq nihil opinanti viri mandatū exposuit. heredi
tateq reddidit. Sz ego ex te quero quoniam ide tu recte fecisses
nonne eo maiore vim esse nature q ipsi vos qui oia ad vestrū co
modū / et vt ipsi dicitis ad voluntate referatis! tamen ea faciatis e
quibus appareat no voluptate vos! sz officiu sequi. plusq recta
nostram q rōnem prauam valere. si scieris inquit carneades al
pidem occulte latere vspiam et velle iprudente super eam asside
re cuius mors tibi emolumentu factura sit! iprobe feceris nisi ad
monueris ne assideat! sed ipunite tamen id te constat fecisse. quis
eni coarguere possit! sed nimis multa. Perspicuū est enim nili e
quitas / fides / iusticia / proficiscantur a natura. etsi oia hec ad vti
litatem referantur! viru bonu non posse reperiri. sed de hiis re
bus satis multa in nrīs de repub. libris sunt dicta a Lelio. trans
fer ide ad modestia et temperantiam / que moderatio est cupidita
tum rōni obediens.

Ca. vi. Improbatur opinionem Epicuri per hoc q non habet
pro se auctoritates antiquorum.

Atis ne ergo pudori cōsulat / si quis sine teste libidini pa-
reat / an est aliquid per seiplū flagitiosū etiā si nulla comi-
tetur ifamia. Quid fortes viri voluptatū ne calculis subductis
preliū ineunt / sanguinē pro patria profundunt. An quosdā anī
ardore atq; ipetu cōcitati. Vtrū tandē cenles torquate īperiolum
illū si nrā verba audiret. Tuā ne de se orōnem libentius auditu
rum fuisse an meā. quom ego dicerē eū nihil fecisse sua cā. oīaq;
reip. tu cōtra nihil nisi sua. si vero id etiā explanare velles / aper-
tius diceres nihil eū fecisse nisi voluptatis cā. Quo eū tandē la-
turum fuisse existimes. Elto fecerit (si ita vis) Torquatus prop-
ter suas utilitates (malo enī dicere) q̃ voluptates ī tanto presertī
viro. Nū etiam eius collega. P. Detius Princeps in ea familia
cōsulatus quom se deuoueret et equo admissio in mediā acie lati-
tinorū irruerat aliquid de voluptatibus suis cogitabat. Nā vbi
eam caperet aut quando. quom sciret cōfesti esse moriendū. eāq;
mortē ardentiore studio peteret / q̃ epicurus voluptatē petendam
putat. Quod quidē eius factū nisi esset iure laudatū nō esset imi-
tatus quarto cōsulatu suo filius. neq; porro ex eo natus cū pyr-
rho bellū gerens cōsul cecidiss; in prelio. scq; e cōtinenti genere
tertiā victimā reip. prebuisset. Cōtineo me ab exēplis grecis hoc
modicū ē Leonidas Spaminūdas tres aliqui aut quator. Ego si
nrōs colligere cepero / perficiā illud quidē vt se virtuti tradat cō-
stringendā voluptas. sed dies me deficiet. et vt Mulus Varrus
qui est habitus iudex dicere cōcessori solebat / quom datis testib;
alii tamen citārentur / aut hoc testiū satis est aut nescio quid satis
sit / sic a me satis testiū est dictū. Quid enī teiplū dignissimū ma-
ioribus tuis voluptas ne induxit vt adolescentulus eriperes. P.
Sylle cōsulatū. Quē quom ad patrem tuū retulisses fortissimū
virū qualis ille vel cōsul vel ciuis cū semper tū post cōsulatum
fuit / quo quidē auctore nos ipsi ea gessimus / vt oībus potius q̃
ipsis nobis cōsuluerimus. At q̃ pulcre dicere videbare / quom ex
altera parte ponebas cumulātū aliquē plurimis et maxis volup-
tatibus nullo nec presenti nec futuro dolore / ex alterā aut cruci-
atibus maxis toto corpore nulla nec adiūcta nec sperata volup-

tate! et querebas. Quis aut hoc inferior aut superiore illo bea-
tior foret! Deinde concludebas summum malum esse dolorem /
summum bonum voluptatem L. Torius Balbus fuit Iuvenius
quem meminisse tu nō potes. Is ita vivebat ut nulla tam exqui-
sita posset inveniri voluptas / qua nō abundaret. erat et cupidus
voluptatum et cuiusvis generis eius intelligens et copiosus. Ita
non supersticiosus ut illa plurima in sua patria sacrificia et fana
cōtemneret. Ita non timidus ad mortem ut in acie sit ob remp.
interfectus. Cupiditates non epicuri diuisione finiebat! sed sua
sacietate habebat! tamen rōne valitudinis utebatur his exercita-
tionibus! ut ad cenam et esuriens et sitiens veniret eo cibo qui et
suavissimus esset et idem facilissimus ad coquendū. Vinum et ad
voluptatem et ne nocerz. Cetera illa adhibebat quibus demptis
negat se epicurus intelligere! quid sit bonū. aberat enim omnis
dolor. qui si adesset ne molliter ferret. et tamen medicis plusquā
phīs vteretur. color egregius. integra valitudo! summa gratia!
vita deniq; conferta voluptatū oīm varietate. hunc vero beatum
orō vestra sic cogitat. Ego huic quem antepōnā non audeo dice-
re / dicet pro me ipsa virtus. nec dubitabit isti vestro beato. M. re-
gulum antepōnere. quem quidē quom sua voluptate nulla vi co-
actus propter fidem q̄ dederat hosti ex patria carthaginē reuer-
tisset! tum ipsum q̄ potentē in rosa Toriū bella magna gesserat
is bis consul fuerat / triumpharat! nec tamē sua superiora illa tā
magna nec tā preclara ducebat cum vigiliis et fame cruciaretur
Clamat virtus beatiorē fuisse q̄ illū vltimum calum quē prop-
ter fidem constantiaq; susceperat. qui nobis miserabilis videtur
audientibus. illi perpetienti erat voluntarius. non enī hilaritate
nec lascivia / nec risu / aut ioco comite leuitatis! sed sepe etiam tri-
stes firmitate et cōstantia sunt beati Stuprata per vim lucretia a
regis filio testata ciues seipsam interemit. hic dolor po. ro. duce
et auctore bruto cā ciuitati libertatis fuit. ob eiusq; mulieris me-
moriā primo anno et vir et pater eius cōsul est factus. Tenuis.
L. virginus unusq; de multis sexagesimo anno post libertatem
receptā virginē filiā suā manu occidit potius q̄ ea. P. claudii li

bidini (qui tum erat summo imperio) dederetur. Aut hec tibi Torquate sunt vituperanda aut patrociniū voluptatis repudiandū. Quod aut patrociniū! aut que ista cā est voluptatis! que nec testes vllos e claris viris nec laudatores poterit adhibere! vt enim nos ex annaliū monumentis testes excitamus eos quorū oīs vīta consūpta est in laboribus gloriosis / qui voluptatis nomē audire non possent / sic in vestris disputationibus hīstoria muta est nunq̃ audiui in Epicuri scola Ligurgū / Solonem / Milciadem Themistoclē / Spaminundā / noīari. qui ī ore sunt ceterorū oīm phōrum. Nec vero quoniā hec nos etiā tractare cepimus! suppeditebat nobis acticus de thesauris suis quos et q̃tos viros habere testitū sat est. Nonne melius est de hīs aliquid q̃ tantis voluminibus de themistocle loqui! sint ista grecorum quanq̃ ab hīphiam et omnes ingenuas disciplīnas habemus sed tamen ē aliquid quod nobis non liceat! liceat illis. pugnant stoici cum peripateticis. alteri negant quicq̃ esse bonum nisi quod honestū sit. Alteri plurimum si et longe! lateq̃ plurimum tribuere honestati / sed tamen et in corpore et extra esse quedam bona et certamē honestum et disputatio splendida. oīs est enī de virtutis dignitate cōtentio. At cum tuis cum dīsseras multa sunt audienda etiā de obscenis voluptatibus! de quibus ab Epicuro sepissime dicitur non potes igitur ista tueri Torquate. mihi crede / sed si te ipē et tuas cogitatōes et studia perspexeris / pudebit te inq̃ illius tabule q̃ Cleāthes sane cōmode verbis pingere solebat. Iubebat eos qui audiebant secū ipsos cogitare pictā in tabula voluptatē pulcherrimo vestitū et habitu regali / in solio sedentē! presto esse virtutes vt acūlulas / que nihil aliud agerent! nullū suū officiū ducerent / nisi vt voluptati ministrarēt / et eā tantū ad aurē admonerent si mō id pictura intelligi posset vt cauere ne quid perficeret imprudens quod offenderet aīos hoīm. aut quicq̃ e quo ore retur aliquis dolor. Nos quidē virtutes nihil hēmus. At negat Epicurus. nec enī sic nate sumus! vt tibi seruiremus. aliud negotiū vestrū lumen est quenq̃ qui honeste nō viuāt / iocunde posse viuere. quasi ergo id curē quid ille agāt aut neget. Illud quero

quid ei qui in voluptate sumū bonū putat: cōsentaneū est dicere
quid affers? cur Torius Postumius cur chius cur oīz magister
Orata nō iocūdillie vixerit? Ipē negat (vt ante dixi) luxuriosorū
vitā reprehēdēdā: nisi plane fatui sit idē nisi aut cupiāt aut metu
ant. q̄ rū ābarū rerū quō medicinā pollicetur: luxurie licētiā pol
licetur. his ei rebus detractis: negat se reperire in asotorū vita q̄
reprehendat. Nō igitur potestis voluptate oīa dirigentes aut tu
eri: aut retinere virtutē. nam nec vix bonus ac iustus haberi d̄z
qui ne malū hēat: abstinet se ab iniuria. Noliti credo illud nemo
pius est: qui pietatē cauet. caue quicq̄ putes esse verius. nec enī
dū metuit iustus est. et certe si metuere desisterit: nō erit: nō me
tuit aut siue celare poterit siue opibus magnis quicq̄ fecerit. cer
teq̄ mallet obtinere existimari bonus vir vt nō sit: q̄ esse vt non
putetur. Ita quod certissimū ē pro vera certaq̄ iusticia simulatō
nē nobis iusticie traditis: precipitisq̄ quodammō vt nostrā stabi
lē cōscientiam contēnamus: aliorū errantē opinionē aucupemur
Que dici eadē de ceteris virtutibus pūt quarū oīm fundamenta
vos in voluptate tanq̄ in aqua ponitis. Quid ei: fortē ne possu
mus dicere eundē illū torquatū: delector enī (quanq̄ te nō possi
vt ais corrūpere) delector inq̄ et familia vrā et noīne: et hercule
mō vir optimus nr̄q̄ amantissimus Mulus Torquatus verla
tur ante oculos: cuius q̄tum studiū etiam q̄ insigne fuerit erga
me tēporibus illis: que nota sunt oībus: scire necesse est vtrunq̄
nostrū. que mihi ipī qui volo et esse cupio gratul: grata nō cēnt
nisi aspicerē illū mea cā mihi amicū fuisse: nō sua nisi hoc dicis
sua q̄ interest oīm recte facere. Si id dicis: vicimus. Id ei volui
mus. Id cōtendimus: vt officii fructus sit ipsū officiū. hoc ille
tuus nō vult. oībusq̄ ex rebus voluptatē quali mercedē exigit.
Iz ad illū redeo si voluptatis cā cū Gallo apud Anienē depugna
uit prouocatus: et ex eius spoliis sibi et Torquē et cognomē in
duit: nullā aliā ob cām nisi q̄ ei talia facta digna viro videbātur
fortē nō puto. iā si modestia si pudicitia si vno verbo temperan
tia: pene aut infamie metu coercebūtur: nō scitūte sua se tuebū
tur. q̄ adulteriū q̄ stuprū: que libido nō se proripiet aut proiciet

aut occultatōe propolita / aut impunitate / aut licentia? Quid il-
lud Torquate quale tandē videtur? te isto nomine / ingenio / glo-
ria / que facis / que cogitas / que cōtendis / quo referas / cuius rei
cā perficere. que conaris velis. Quod optimū deniq; in vita iu-
dices nō audere in cōuentu dicere. Quid enim mereri velis iam
quom magistratū inieris! et in contionem ascenderis? Est enī ti-
bi edicendū que sis seruaturus in iure dicendo et fortasse etiam
si tibi erit visū aliquid de maioribus et de teipso dices more ma-
iorum. Quid merearis igitur vt te dicas ī eo magistratu oīa vo-
luptatis cā facturū esse teq; nihil fecisse in vita nisi voluptatis cā
An me inquit tam amentē putas vt apud īperitos isto modo lo-
quar? An in eadē ista dic in iudicio? aut si coronā times dic in se-
natu! nunq; facies / cur nisi q; turpis est orō? Me ne ergo et Tri-
ariū dignos existimas apud quos turpiter loquare? Verū esto
verbū ipsū voluptatis non h; dignitatē nec nos fortasse intelli-
gimus. hoc enī idētidem dicitis nō intelligere nos voluptatē q;
dicatis. Rem vides difficilē et obscurā. Indiuīdua et intermūdia
que nec sunt vlla nec pūt esse intelligimus. Voluptas que passe-
ribus oībus nota est a nobis intelligi nō pōt. Quid si efficio vt
fateare me nō mō quid sit voluptas scire (Est ei iocundus motus
in sensu) sed etiā quid eā tu velis esse? tū ei eā ipsā vis q; mō ego
dixi / et nomen īponis in motu vt sit! et faciat aliq; varietatē. Tū
aliā q;dam summā voluptatē cui addi nihil pōt eā tu adesse quō
dolor oīs ablit eāq; stabilē appellas. sit sane ista voluptas. Dic in
quo vis cōuentu te oīa facere ne doleas. sine hoc quidē satis āple
satis honeste dici putas / dic te oīa et in isto magistratu et in oī vi-
ta utilitatis tue cā! facturū. Nihil nisi q; expediat nihil deniq; ni-
si tua cā! quē clamorē cōtionis aut quā spem cōsulatus eius qui
tibi paratissimus est futurā putes? eā ne rōnem sequare qua te-
cum ipse et cū tuis vtare! profiteri aut et in mediū proferre nō
audeas? At vero illa que peripatetici que stoici dicunt sēper tibi
in ore sunt / in iudiciis / ī senatu / officium / equitatem / dg̃itatem
fidem / recta / honesta / digna imperio / digna. p. r. oīa pericula /
pro repub. mori pro patria / hec quom loqueris! nos varrones

stupemus. tu viz tecū ipē rides. Nā inter ista tā magnifica verba
tāq; preclara non hz vllū voluptas locū nō mō illa q̄ in motu eē
dicitis: q̄ oēs urbani Rustici / oēs inq; qui latine loquuntur: vo-
luptatem vocant: sed ne hec quidē stabilis q̄ preter nos nemo ap-
pellat voluptatē. Vide ne non debeas verbis nrīs vti / sententiis
tuis. Quod si vultū tibi / si īcessū fingeres / quo grauior videre-
re / nō esses tui similis. verba tu fingas: et ea dicas que nō lētias
aut etiā vt veltitū: sic īnīam habeas / aliā domesticā / aliam foren-
sem. vt in frōte ostentatio sit: Intus veritas occultetur. vide que
so rectū ne sit: Michi quidē he vere videntur opiniones que ho-
nelte / que laudabiles / que gloriose / que in senatu / que apud po-
pulū / que in oī cetū: cōlilioq; proferende sint. Ne idē nō pudeat
sentire quod pudeat dicere. Amicitie vero locus vbi esse pōt aut
quis aīcus esse cuiq;: Quē nō ipsū amet propter ipsū: Quid aut
est amare (ex quo nomē amicitie dictū est) nisi velle bonis aliquē
affici q̄ maximis etiā si ad se ex hīs nihil redeat: Quid prodest
mihi in eo esse aīo ymo videri fortasse: esse enī mihi eris nō potes
Qui aut esse poteris nisi amor ipse ceperit: Quod nō sub dubia
rōne vtilitatis effici solet: sed ipsū ex se oritur: et sua spōte nasci-
tur. At enī sequor vtilitatē. manebit enī amicitia tā diu: q̄ diu se-
quetur vtilitas. et si vtilitas aīcitiā cōstituat / tollet eadē. Sz quid
ages tandē: si vtilitas ab amicitia (vt fit sepe) defecerit: reliquēs
nequaq; ista amicitia est. retinebis: Qui cōuenit: Quid enim de
amicitia statueris vtilitatis cā expetenda: videl ne: in odiū veniā
si amicū destitero tueri. Primo quid ista res digna odio est: Nū
quid est turpe nisi quod est: Sine quo incōmodo afficiare: nō re-
linques amicū. tamen ne sine fructu alligatus sis vt moriatur
optabis. Quod si non mō vtilitatē tibi nullā afferet: sed iacture
rei familiaris erunt faciunde / labores suscipiendi / adeundū vite
periculū. ne tum quidem te respicies et cogitabis libi quēq; na-
tum esse et suis voluptatibus. Vadē te ad mortem tyrāno dabis
pro amico vt pythagoreus ille fecit Siculo tyranno. Aut Pyla-
des quom sis dices te esse Oresten vt moriari pro amico. Aut si
esses Orestes pyladem reselleres / te idicares. et si id nō probares

quo minus abo vna necaremini. nō precarere. faceres tu quidē
Torquate hec oīa Nihil enī ai bitror magna laude dignū / quod
te pretermisurū credā / aut mortis aut doloris metu. nō queri-
tur aut quid nature tue cōsentaneū sit / sed discipline / rō ista quā
defendis / precepta que didicisti / que probas funditus euertunt
amicitiā q̄uis eā Epicurus vt facit in celum efferat laudibus. at
coluit ipse amicitias. quasi quis illū neget et bonū virum / et co-
mem et humanū fuisse / de ingenio eius in hīs disputationibus
nō de moribus queritur. Sit ista in grecorū leuitate peruerital
qui maledictis insectantur eos / a quibus de veritate dissentiunt.
Sed q̄ uis comis in amicis tuendis fuerit / tamen si hec vera sūt
nihil enī affirmo non satis acutus fuit. at multis se probauit et
quidem in rē fortasse / sed tamen nō grauissimū est testimonium
multitudinis. in oī eī arte vel studio vel q̄ uis scia vel in ipā vir-
tute / optimum quicq̄ rarissimū est. At mihi quidē q̄ et ipse bo-
nus vir fuit et multi Epicurei fuerunt et hodie sunt / et in ami-
citiis fideles et in oī vita constantes et graues / et nō voluptate /
sed officio cōsilia moderantes / hec videtur maior vis honestatis
et minor voluptatis. Ita eī viuunt quidā vt eorū vita refellatur
orō / atq̄ vt ceteri existimantur dicere melius / q̄ facere / sic hi mi-
hi videntur facere melius q̄ dicere.

Ca. viii. de aīcitiā line q̄ vt dicit tuto viui nō pōt neq̄ iocūde

Ed hec nichil sane id rem. illa videamus que a te de aīcitiā

dicta sunt. Et quibus vnū mihi videbar ab ipso epicuro di-
ctum cognoscere / amicitia a voluptate nō posse diuelli. ob eamq̄
rem colendā esse q̄ line ea tuto et line metu viui non posset / nec
iocūde quidē posset / satis est ad hoc responsū. Attulisti aliud hu-
manius horū recentiorū / nunq̄ dictū ab ipso illo q̄ sciam. Pri-
mo vtilitatis cā amicū expeti. Quom aut vsus atq̄ accessisset / tū
iplū amari propter se etiā cōmissa spe voluptatis. hoc etli multis
modis reprehendi pōt / tamen accipio quod dat. mihi enī satis ē
ipsis nō satis. nā aliquando posse recte fieri dicunt nullā expecta-
ta nec quesita voluptate. Poluisti aut dicere alios. fedus quoddā
inter se facere sapientes vt quēadmodū sūt in seiplos aiati / eodē

mō sit erga aīcos. Id et fieri posse / et sepe eē factū / et ad volupta-
tes percipiendas maxie pertinere / hoc fedus facere si potuerūt /
faciant etiā illud vt equitatē / modestiā / virtutes oēs per seiplas
gratis diligant. At vero si fructibus et emolimentis et vtilitati-
bus aīcitas colemus / si nulla caritas erit que faciat amicitia ipsa
sua spē / vi sua / ex se / et propter se expetendā / dubiū est quī iū-
dos et isulas aīcis anteponamus. licet hic rursus ea cōmemores
que optis verbis ab epicuro de laudibus aīcitiē dicta sunt. Non
quero quid dicat / sed quid cōuenienter rōi possit et snie sue dice-
re / vtilitatis cā aīcitiā est quesita. Nō igitur vtiliorē tibi hūc tria-
riū putas esse posse / q̃ si tua sint puteolis gramina Collige oīa
que soletis. presidiū aīcorū satis ē tibi i te / satis i legibus / satis et
i mediocribus aīcitiis. presidiū iā cōtēnere nō poteris. odiū aut et
inuidiā facile vitabis. ad eas enī res ab Epicuro precepta dātur.
et tamen nō tantis vectigalibus ad liberalitatē vtens eis sine hac
Pylades aīcitiā multorum te beniuolentiā preclare et tuebere et
munies. Atqui cū ioca / seria (vt dicitur) qui cū arcana qui cū oc-
cultis oīa. tecū optie deinde etiā que mediocri aīco. sed fac ista esse
nō iportuna. quid ad vtilitatē tante pecunie / vides igitur si aīcitiā
sua caritate meciare / nihil esse prestantius. sin emolimento / sum-
mas familiaritates / prediorū preciosorū mercede superari. meipsū
igitur ames oz nō mea / si veri aīci futuri sumus / s̃ i rebus aper-
tissimis nimīū lōgi sumus. Perfecto enī et cōclulso nec virtuti-
bus nec aīcitiis vsq̃ locū esse / si ad voluptatem ōnia referantur.
Nihil preterea magnopere dicendum.

Ca. ix. De conditionibus vite perpetuitatis.

Tamē ne cui loco nō videatur esse responsū / pauca etiam
nūc dicā ad reliq̃ orōnem tuā. Quoniam igitur oīs sūma
phie ad beate viuendū refertur / idq̃ vnū expetentes hoīes se ad
hoc studiū cōtulerūt. Beate aut viuere alii i alio / vos in volupta-
te ponitis. Itē cōtra omnē ifelicitatē in dolore / Id primū videā-
mus beate viuere vestrū quale sit / Atz hoc dabitur (vt opinor) si
mō sit aliquid beatū esse / id oportere totū poni in ptate sapiētis
Nā si amitti vita beata pōt / vita beata eē nō pōt. Quis ei cōfidit

seper illud stabile et firmum permanens! quod fragile et caducum sit.
Qui autem diffidet perpetuitati bonorum suorum! fateat necesse est! ne aliquando amissis illis sit miser. Beatus autem esse in maximarum rerum
fiore nemo potest. nemo igitur esse beatus potest. Neque enim in alia parte
sed in perpetuitate temporis vita beata duci solet. Neque appellatur
omnino beata vita nisi confecta atque absoluta! neque enim potest quisquam alias be-
atus esse / alias miser. Qui enim estiambit posse se miserum esse beatus non
erit. Nam quomodo semel est suscepta beata vita tam permanet! quam ipsa illa ef-
fectrix beate vite sapientia. neque expectat ultimum tempus etatis quam crelo
scribit herodotus preceptum a Solone. Etenim (quemadmodum tute dice-
bas) negat epicurus diuturnitatem quidem temporis ad beate viuendum ali-
quid afferre. nec minorem voluptatem percipi in breuitate temporis / quam si
illa sit seipiterna. Nec dicuntur inconstantissime. quomodo enim summum bonum
in voluptate ponat / negat infinito tempore etatis voluptatem fieri maio-
rem! quam finito atque modico. Qui bonum omnino in virtute ponit / is potest
dicere perfici beatam vitam perfectione et cremeto dierum. Qui autem vo-
luptate vitam virtutis. negat enim in summo bono afferre non effici be-
atam putabit. qui sibi is conueniet! si negabit voluptatem crescere lon-
giquitate / igitur ne dolorem quidem! an dolor longissimus quisque
miserrimus / voluptatem non optabiliorem diuturnitas facit. Quid est
igitur cur ita seper deum appellet epicurus beatum et eternum! decepta
enim eternitate nihilo beatorum Iupiter! quam Epicurus. uterque enim summo
bono fruitur idest voluptate. At enim hic etiam dolore. At enim nihili
facit. At enim se se iuratum / quam hoc suaue dictum. qua igitur re a deo
vincitur si eternitate non vincitur. In qua quid est boni preter su-
mam voluptatem et eam seipiternam? Quid ergo attinet gloriose loqui
nihil constanter loquere? In voluptate corporis addam si vis animi! dum
ea ipsa ut vultis sit quod et corpore situm est viuere beate. Quid istam
voluptatem perpetuam quis potest prestare sapienti? nam quibus rebus
efficiuntur voluptates! he non sunt in potentia sapientis. Non enim in ipsa
sapientia positum est beatum esse / sed in his rebus quas sapientia comparat ad volup-
tatem. Totum autem id extremum et quod extremum id casu est. Ita fit beate vi-
te domina fortuna. quam Epicurus ait exiguum interuenire sapienti.
Atque inquires ista parua sunt. sapientem locupletat ipsa natura. cu-

ius diuitias Epicūrus ipse parabiles eē docuit. Ne bene dicūtur
nec ergo repugno. sed inter se ipsa repugnant. Negat enī tenuis-
simo victu idest cōtēptissimis escis et paucioribus minorē volup-
tatē percipi / q̄rebus ex quilitissimis ad epulandū. huic ego si ne-
garet quicq̄ iteresse ad beate viuendū quali vteretur victu / cōce-
derē. laudarē etiā. verū ei dicent. Idq̄ Socratē / qui voluptatē nul-
lo loco numerat audio dicentē cibi cōdimentū esse famē. potiois
sitim. s; qui ad voluptatē oīa referens viuit vt Gallonius loqui-
tur vt frugi ille pilo nō audio. nec ei cū quid sentiat dicere existi-
mo. Naturales diuitias dixit parabiles esse q̄ paruo eēt natura
cōtenta. certe nisi voluptatē tanti estimaretis. Nō minor inquit
voluptas percipitur tā ex vilissimis rebus q̄ ex preciosissis. hoc
est nō mō cor nō habere sed ne palatū quidē. Qui enī voluptatē
ipsā contēnunt / his licet dicere se accipenlerē mēne nō antepone-
re. Cui vero in voluptate sūmū bonū est / huic oīa sensu / nō rōe
sunt iudicanda / eaq̄ dicēda optima / que sūt suauissima. verū iste
mō cōsequatur sūmas voluptates nō mō paruo / s; ferme nihilo
si pōt. Sit voluptas nō minor ī nasturtio illo quo velsi persas eē
solitos scribit xenophon / q̄ in syracusanis mēlis / que a Platone
grauiter vituperantur. sit inq̄ tā facilis / q̄ vultis cōparatio vo-
luptatis. Quid de dolore dicemus / cuius tanta tormenta sūt / vt
in his beata vita (si mō dolor sūmū malū est) esse nō possit. i; ē ei
metrochorus pene aliter / q̄ Epicurus beatū eē describit hīs fere
verbis. quom corpus bene cōstitutū sit / et sit exploratū ita futu-
rū. An id exploratū cuiq̄ pōt eē quomō sese habiturū sit corpus
nō dico ad annū / s; ad vespērā. Dolor igitur idest sūmū malum
metuetur sēper etiā si nō aderit. Iam ei adesse poterit. Qui pōt
igitur habitare in beata vita sūmi mali metus / traditur iquit ab
Epicuro rō negligendi doloris. Iam ipsū absurdū maximū ma-
lū negligi. S; que tandē ista rō est / Maximus dolor inquit bre-
uis est. primū quid tu dicis breue / deīde dolorē tam maximum
Quid enī summus dolor plures dies manere non pōt / vide eti-
am menses / nisi forte eū dicis qui simul atq̄ eripuit interficit.
Quis istū dolorē timet / illum mallem leuares / quo optimum

atq; hūanissimū virū. Cn. Octaviū. M. Filiū familiārē meū cō-
fici vidi / nec vero semel / nec ad breue tēpus. sed et sepe plane et
diu. Quos (dii imortales) ille quem oēs artus ardere viderētur
cruciatu per ferebat. Nec tamē miser esse qz sūmū id malū nō
erat tantūmō laboriosus videbatur. At miser si i vitiosa et flagi-
tiosa vita afflueret voluptatibus. Quod aut magnū dolorē bre-
uē! lōginquū leuē esse dicitis! id nō intelligo quale sit. video enī
et magnos et eodē bene lōginquos dolores. Que nā alia tolera-
tio est verior / qua vti vos nō potestis / qui hōestātē ipsā per se nō
amatis. fortitudinis quedā precepta sūt ac pene leges! que effemi-
nari virū vetāt i dolore q̄obrerē turpe putandū est! nō dico dolere
nā id quidē est interdū necesse S; saxū illud leniū clamore Phi-
locteteo funestare. q̄ eiulatu / et questu / gemitu / fremitibus re-
sonando mutū flebiles voces refert. huic epicurus cōpetenter et
si pōt / cui vipereo morſu vene viscerū veneno ibute / tetros cru-
ciatus cinet. Sic Epicurus Philocteta si grauis dolor brevis. at
iā .x. annū i spelūca iacet. Si lōgus leuis dat ei internalla / et re-
laxat. Primū nō sepe. deinde que est ista relaxatio. quom et pre-
teriti doloris meōria recens est! et futuri atq; ipendētis torquet
timor! moriatur inquit. fortasse id optimū. S; vbi illud plus se-
per voluptatis. si ei ita est vide ne facinus facias quom mori sua-
deas potius. Ergo illa dicantur turpe esse iure debilitari! dolore
frangi! succūbere. nā ista vrā si grauis brevis. si lōgus leuis dic-
tata sūt virtutis magnitudinis anī / Patientie / fortitudinis / fo-
mentis / dolor mitigari solet.

Ca. x. recitat eplāz epicuri ostēditq; eius fctā cū dictis discrepare
Vdi ne lōge abeā moriēs. quid dicat epicurus et intellige
fctā eius cū dictis discrepare / Epicurus her meo salutē quō
ageremus inquit vite beatū et eundē supremū diē! scribebamus
hec. tātū aut morbi aderāt vesice et viscerū vt nihil ad eorū magi-
tudinē possit accedere. ecce miserū hōiez. si dolor sūmū malū ē di-
ci aliter nō pōt! S; audiamus ipsū. Cōpēlabat tamē iquit quō iis
oībus aī letitia q̄cupiebā meōriā rōnū! iuētōrūq; nrōrū. S; tu vt
dignū ē tua erga me et phiam volūtate ab adolescente suscepta /

fac ut metrodori tueare liberos. non ego iam Epaminunde non leonide mortem huius morti atepono / quorum alter quom vicisset. Lacedemonios apud mantinea simulatque ipse graui vulnere exari videret se / ut primum despexit quesiuit saluus ne esset clypeus / quom saluum esse flentes sui responderunt / rogauit essent ne sui hostes / quomque id quoque (ut cupiebat) audiuiet euelli iussit eam quaerat transfixus hastam. Ita multo sanguine profuso in letitia et victoria est mortuus. Leonidas autem rex Lacedemoniorum se in thermophilis trecentosque eos quos eduxerit spartia quom esset proposita aut fuga turpis / aut gloriosa mors / opposuit hostibus. Preclare mortes sunt imperatorie / philosophi autem in suis lectulis plerumque moriuntur. Refert tamen quod sibi videtur esse morienti magna laus concupiscebatur inquit cum summis doloribus letitia. Audio equidem philosophi vocem Epicure / sed quid tibi dicendum sit oblitus es primum enim si vera sunt ea quarum recordatione te gaudere dicis / hoc est si vera sunt tua scripta et inuenta / gaudere non potes. nihil enim iam habes quod ad corpus referas / est autem a te semper dictum nec gaudere quenquam nisi propter corpus nec dolere preteritis inquit gaudeo. quibusnam preteritis / si ad corpus pertinentibus / rationes tuas te video compescere cum istis doloribus. non memoriam corpore perceptarum voluptatum. Si autem ad animam fallum est quod negas animi ullum est gaudium quod non referatur ad corpus. Quom deinde metrodori liberos commendas / quid isto tuo egregio officio / et tanta fide / sic enim existimo ad corpus refers. Pluc et illuc Torquate vos verletis licet / nihil in hac preclara epistola scriptum ab epicuro congruens / et conueniens decretis eius reperietis. Ita redarguitur ipse a se se veneuntque scripta eius probitate ipsius ac moribus. Nam ista commendatio puerorum memoria et caritas amicitie summorum officiorum in extremo spiritu conseruatio indicat inatam esse homini probitatem gratuitam / non mutuam voluptatibus. non premiorum mercedibus euocatam. Quod enim testimonium maius querimus. Que honesta et recta sint ipsa esse optabilia per se. Quom videmus tanta esse officia morientis. Sed ut Epistolam laudandam arbitror / eam modo totidem

fere verbis interpretatus sum. quanq̃ ea cum summa eius phi
nullom̃o congruebat. sic eiusdem testimonium nō solū phi. gra
uitate! sed etiam ab ipsius sña iudico discrepare. scripsit enim et
multis sepe verbis et breuiter apteq; in eo libro quem modo no
minaui mortem nihil ad nos pertinere. Quod enim dissolutum
sit! id esse sine sensu. Quod aut sine sensu sit! id nihil oīno ad nos
pertinere. hoc ipsum elegantius poni meliusq; potuit. Nā quod
ita positū est quod dissolutum sit! id esse sine sensu! Id h̃mōi ē vt
nō latis plane dicat quid sit dissolutum! sed tamen intelligo quid
velit. Quero aut quid sit q̃ cū dissolutiōe idest morte sensus oīs
extinguitur / et quom reliqui nihil sit oīo quod pertineat ad nos
tam accurate / tāq; diligēter caueat / et s̃antiat vt Antinomachus
et Thimocrates heredes sui de heremie sñe dēt. quod satis sit ad
diem agendum natalē suum quod ānis mense ganidipnae. Itēq;
oībus mensibus. xx. die lune dent ad eorum epulas. Qui secum
vna ph̃ati sūt. vt et sui et metrodori memoria collatur. Nec ego
non possum dicere non esse hominis et belli et humani. sapiētis
vero nullomodo. phisici presertim. quem se ille vult putari! vl
lum esse cuius q̃ diem natalem. Quid vere ne pōt esse dies sepi
us qui semel fuit. Certe non pōt. An eiusmodi / ne id quidē! nisi
quom multa annorum intercellerint milia. et omnium siderum
eodē vnde profecta sūt fiat ad vnum tempus reuersio. Nullus
est igitur cuiusq; dies natalis. At habetur et scz ego id nesciebā.
Sed vt sit etiam ne post mortem coletur. Idq; testamento caue
bitis! qui nobis quasi oraculum ediderit! nichil post mortem ad
nos pertinere. Nec non erant eius qui innumerabiles mundos
infinitasq; regiones (quarum nulla esset hora! nulla extremitas)
mente peragrauisset. Nunquid talis democritus (vt alios omit
tam) Hunc appello quem ille vnum secutus est. Quod si dies
notandus fuit! eum ne potius quo natus. An eum quo sapiens
factus est / non potuit inquires fieri sapiens nisi natus esset. isto
modo ne si anima quidem eius nata non esset! res tota Tor
quate nō dōtōrū hoīz velle post mortē epulis celebrari meōrū
sui nōis. quos quidē dies quēadmodū agatis. et in q̃ta hominū

facetosam urbānitātē incurratis! non dico. Nihil opus ē litibus
tantū dico magis fuisse vestrum agere Epicuri diem natalem!
q̄ illū testamento cauere vt ageretur. sed vt ad propositū reuer=
tamur. De dolore ei quom diceremus ad istam eplām delati su=
mus. nūc totū illud cōcludi sic licet. Qui in summo malo ē! ilte
quom in eo est! nō est beatus. Sapiēs autē sēper beatus est. et est
aliquando i dolore Nō est igitur sūmū malū dolor. Iā illud q̄ le=
tandē est bona preterita nō effluere sapienti. mala meminisse nō
oportere. Primū in nrā ne potestate est. Quid meminerimus?
Themistocles quidē quom ei Symonides aut quis alius artem
memorie polliceretur / obliuiois iquit mallē. Nā memi etiā que
nolo! obliuisci nō possū que volo. Magno hic igenio! s; res se ta=
men sic hz! vt nimis ipeioso phī sit vetare memisse. Videsne ista
sint Māliana vrā vt maiora etiā si ipeies q̄ facere nō possi / quid
si etiā iocūda memoria ē preteritorū malorū vt proueria nō
nulla veriora sint q̄ vrā dogmata. Vulgo ei dicitur iocūde acti
labores / nec male Euripides. cōcludā si potero latine. grecū enī
hūc versū nostis oēs. Suavis ē laborū preteritorū memoria; sed
ad bona preterita redeamus. Que si a nobis talia dicerētur! qua
lis C. Marius vti poterat. vt expulsus / egēs / i palude demersus
Tropheorū recordatiōe leuaret dolorē suū / audirē et plane pro
barē. Nec ei absolui beata vita sapientis / nec ad exitū perducī po
terit! si prima queq; bene ab eo cōsulta atq; facta ipius obliuione
obruerentur. Sed vobis voluptatū perceptarū recordatio beatā
vitam facile et quidē corpore perceptarū. Nā si que sūt alie! fal=
sum est oīs ai voluptates esse e corpore facietate. Corporis autē
voluptas etiam si preterita delectat / nō intelligo cur aristoteles
Sardanapali epigramma tantopere derideat? In quo ille rex as
sirie gloriatur se oēs secum libidinū voluptates abtulisse. Quod
enim ne viuus quidem inquit diutius sentire poterat / dum vi=
ta fruebatur! quomodo id potuit mortuo permanere? fluit igitur
voluptas corporis. Et primā queq; aduolat vt aiebat. Sepi=
usq; relinquit causas penitendi quam recordandi. Itaq; bea=
tior Mffricanus cū patria illo modo loquens. Desine Roma

tuos hostes reliquaque preclare. namque tibi monumenta mei peperere labores. laboribus hic preteritis gaudet. tu iubes voluptatibus. hic se ad ea reuocat e quibus nunquam retulerat ad corpus. tu totus heres in corpore. illud autem ipsum qui obtineri potest / quod dicitis omnes animi et voluptates et dolores ad corporis voluptates ac dolores pertinere. Nichil ne te delectat unquam. video qui cum loquar te igitur torquate ipsum per se nihil delectat. Omitto dignitatem / honestatem / speciem ipsam virtutum / de quibus ante dictum est. hec leuio ra ponam poema / aut orationem quom aut scribis / aut legis. quom omnium factorum. quom regionum conquiris historia / signum / tabula. locus amenus / ludi / venatio / villa / Luculli. nam si suam dicerem latebram haberes ad corpus diceres pertinere. Sed ea que dixi ad corpusne refert. An est aliquid quod de tua sponte delectet. aut pertinacissimus fueris in eo perstiteris. ad corpus ea que dixi referre. aut deserueris totam epicuri voluptatem si negaueris. Quod vero late disputatum est. maiores esse voluptates / et dolores animi quam corporis quia trium temporum particeps animus fit. corpore autem presentia solum sentiantur / qui probari potest / ut is qui propter me aliquid gaudeat animi voluptas oritur propter voluptatem corporis. et maior est animi voluptas quam corporis. Ita fit ut gratulator letior sit / quam is cui gratuletur. sed dum efficere vultis beatum sapientem / quom maximas animo voluptates percipiat omnibusque partibus maiorem quam corpore quid occurrat non videtis. animi enim quoque dolores percipiet omnibus partibus maiorem quam corpore. Ita miser sit aliquando necesse est is quem vos beatum leper vultis esse. nec vero id dum omnia ad voluptatem dolorumque refertis efficietis unquam.

Ca. vii. Voluptate dimissa aliud hominis bonum inquirat.

Vare aliud aliquid Torquate hominis summum bonum reperiendum est. voluptatem bestiis concedamus quibus vos de summo bono testibus uti soletis. Quid si etiam bestie multa faciunt duce sua queque natura partim indulgenter / vel cum labore ut in gignendo / in educando perfacile appareat. Aliud quiddam his propositum non voluptatem. Cicures et cursu et peregrinatione letentur congregatione aliarum rerum quodammodo ciuitatis

imitatur. videmus in quodam volucrum genere nonnulla inditia
pietatis / cognitione / memoriam / in multis etiam disciplinam vi-
demus. ergo in bestiis erunt secreta a voluptate humanarum que-
dam simulacra virtutum. In ipsis hominibus virtus nisi volup-
tatis causa nulla erit. et homini qui ceteris animantibus plurimum
prestat precipue a natura nihil datum esse dicemus. nos vero si
quidem in voluptate sint omnia! longe multumque superamur a be-
stiis quibus ipsa terra fundit ex sese pascuis varios / varieque abun-
dantes nichil laborantibus nobis autem aut vix aut ne vix quidem
suppetunt multo labore querentibus. nec tamen vllomodo summum
pecudum bonum et hominis idem mihi videri potest. Quid enim tanto
opus est instrumento in optimis artibus comparandis? Quid tan-
to concursu optimorum studiorum! tanto virtutum comitatu /
si ea nulla ad aliam rem! nisi ad voluptatem conquiruntur. Vt si xerxes
quom tantis classibus / tantisque equestribus et pedestribus copiis
Hellesponto iuncto Athone perfollo maria ambulauisset / terram
que nauigasset. Si cum tanto impetu in greciam venisset / causam eius
quis ex eo quereretur tantarum copiarum! tantique belli mel se af-
ferre ex hymeto voluisse diceret certe sine causa videretur tanta co-
natus. sic nos sapientem plurimis et grauissimis artibus atque vir-
tutibus instructum et ornatum! non ut illum / maria pedibus per-
agranter / classibus montes! sed omne celum totamque cum vni-
uerso mari terram mente complexum voluptatem petere si dice-
mus. mellis causa dicemus tanta molitum. ad altiora quedam et magis
centiora mihi crede Torquate nati sumus. nec id ex animi solum par-
tibus in quibus inest memoria rerum innumerabilium. vite quidem
infinita inest coniectura consequentium non multum a diuinatione dif-
ferens. Inest moderator cupiditatis pudor. inest ad humanam so-
cietatem iusticie fida custodia. Inest in perpetiendis laboribus / ad-
eundisque periculis firma et stabilis doloris mortisque contemptio
Ergo hec in animis. tu etiam membra ipsa sensusque considera qui
tibi ut relique corporis partes / non comites solum virtutum /
sed ministri etiam videbatur. quid si in ipso corpore multa volup-
ta- ti preponenda sunt / ut vires / valitudo / velocitas / pulchritudo?

Quid tandem in animis censes / i quibus doctissimi illi veteres i
esse quiddam celeste et diuinum putauerunt? Quod si esset in vo
luptate summum bonum vt dicitis / optabile esset in voluptate
maxima / nullo interuallo interiecto dies noctesq; versari. quom
omnes sensus dulcedine quasi perfusi moueretur. Quis est aut
dignus nomine hominis qui vnum diem totum velit esse i isto
genere voluptatis? Cyrenaici quidem non recusant / vestri hec ve
recundius. Illi fortasse constantius. sed lustremus aniq non has
maximas artes quibus qui carebant inertes a maioribus nomi
nabantur / sed quero num existimes. non dico Homerum / Archi
lochum / Pindarum / sed Phidiam / Polidetum / zeuxin / ad vo
luptates suas artes direxisse. Ergo opifex plus sibi proponet ad
formarum / q; ciuis excellens ad factorum pulcritudinem? Que
aut est alia causa erroris tanti / tam longe lateq; diffusi / nisi q; is
qui voluptatem summum bonum esse decernit / non cum ea parte
animi (in qua inest ratio / atq; consilium) sed cum cupiditate idest cu
leuissima parte deliberat. Quero enim de te si sunt dii (vt vos etia
putatis) qui possunt esse beati quom voluptates corporis percipi
non possunt? aut si sine eo genere voluptatis beati sunt / cur si
milem animi usum in sapiente esse nolitis. lege laudationes Tor
quate / non eorum qui sunt ab Homero laudari / non Cyri / non Age
silai / non Aristidis / non Themistoclis / non Philippi / non Ale
xandri. lege nostrorum hominum. lege vestre familie. neminem vi
debis ita laudatum / vt artifex callidus comparandarum volupta
tum diceretur. non eulogia monumentorum id significat / velut
hoc ore ad portam. Vnum esse plurime consentiunt gentes / popu
li primarium fuisse virum. Id ne consensisse a Calatino plurimas
gentes arbitramur / primarium populi fuisse / q; prestatissimus
fuisset in confitiendis voluptatibus. Ergo in his adolescentibus
bonam spem esse dicemus et magnam indolem / quos suis comodis
inferuituros / et quid ipsis expediat facturos arbitramur. Nonne
videmus quanta perturbatio rerum omnium consequatur / quanta confusio
tollitur beneficium. tollitur gratia. que sunt vincula concordie.

Nec enim si tuam ob causam cuiq̃ comodis / beneficium illud habendum est / sed feneratio. nec gratia deberi videtur ei / qui suam ob causam comodauerit. Maximas vero virtutes iacere omnes necesse est voluptate dominante. sunt etiā turpitudines plurime que nisi honestas natura plurimum valeat / cur nō cadant in sapientem / non est facile defendere. Ac ne plura cōplectar sūt enim innumerabilia bene laudatā virtus voluptatis aditus iter cludat necesse est. Quod iam a me expectare noli. Tūte introspecte in mentem tuam ip̃e eamq; omni cogitatione pertractens percontare ipse te. perpetuisne malis voluptatibus perfluens in ea quam sepe vsurpabas tranquillitate degere omnem etatem sine dolore. assumpto etiam illo quod vos quidem adiungere soletis sed fieri non pōt sine doloris metu. An quom de omnibus gentibus optime merere / quom opem indigentibus salutemq; ferres / ṽel herculis perpeti erumpnas (sic enim maiores nostri labores non fugiendos / tristissimo tamen verbo erumpnas etiam vt video nominauerunt) exigerem ex te / cogere. q; vt responderes / nisi vereretur ne herculem ipsum ea que pro salute gentium summo labore gessisset / voluptatis cā gessisse diceret. que quom dixissem / habeo inquit Torquatus ad quos ista referam et quāq; aliquid ipse poteram / tamen inuenire malo paratiores familiares nostros. Credo Syronem dicis et Polidemum / cum optis viros tum doctissimos homines. Recte inquit intelligis. age inquam / s; erat equius Triarium aliquid de nostra dissentione iudicare. Immo inquit arridens iniquū hac quidem de re / Tu eī ista leuius. hic stoicorum more nos vexat. Tum Triarius post hac quidem inquit audacius. Nam hec ipsa mihi erunt in promptu que modo audiui / nec ante aggrediar / q̃ te ab istis quos dicis instructum videro. Que quom essent dicta / finem fecimus et ambulandi et disputandi.

M. T. C. De finibus bonorū et malorū desinit. L. secundus.

M. T. C. Liber tertius Incipit.

Prologus.

Oluptatē quidē Erute si ipsā per se loquatur: nec tā
pertinaces habeat patronos! cōcessurā arbitror con
iunctam superiore libro dignitati. etenī sit ipudens
si virtuti diutius repugnet. aut si honestis iocunda
anteponat! aut pluris esse cōtendat dulcedinē corporis et titillan
tem ex ea re natam letitiam q̄ gravitatē aī atq; cōstantiam. qua
re illa quidē dimittatur. Et huius se finibus tenere iubeamus. ne
blanditiis eius illecebrisq; īpediatur disputandi seueritas. Que
rendū est est enī ubi sit illud summū bonū! quod reperire volu
mus. quoniā etiam voluptas ab eo remota est. et eadē fere cōtra
eos dici pūt! qui vacuitatē doloris finē bonorū esse voluerunt.
Nec vero ita vllū probetur summū bonū vt virtute careat qua
nihil possit esse prestantius. Itaq; quanq̄ in eo sermone qui cum
Torquato est habitus nō remissi fuimus! tamen hec acrior ē cū
Stoicis parata cōtentio. Que enī de voluptate dicuntur ea nec a
cutissime! nec abscondite disseruntur. Neq; enī qui defendūt eam
versuti ī disserendo sunt! nec qui cōtradiciunt causam difficilem
repellunt. Ipse etiam dicit epicurus. nec argumentandū quidē
esse de voluptate! q̄ sit positū eius iudiciū in sensibus. vt cōmo
neri. nos satis sit. nihil attineat doceri. Quare illa nobis simplex
fuit. ī vtramq; partē disputatio. nec eī in torquati sermone quic
q̄ īplicitū! aut tortuosū fuit. nrāq; vt mihi videtur dilucida orō.
Stoicorū aut nō ignoras q̄ sit subtile vel spinosū potius disse
rendi genus. Idq; cū grecis tū magis nobis. quibus etiam vera
ba parienda sunt. īponendaq; nouas nouis rebus noīa. quod qui
dē nemo mediocriter doctus mirabitur. cogitans ī oī arte! cuius
vlus vulgaris coīscq; nō sit! multam nouitatē noīm esse. quom cō
stituantur earū rerū vocabula! que ī quaq; arte versētur. Itaq; et
dialectici et philici verbis vtuntur his que ipī grecie nota nō sūt
Geometre vero Musici Gramatici etiam more quodam loquū
tur suo Itē ipse rhetorū artes qui sūt tote forenles atq; popula
res. verbis tamē in dicēdo quasi priuatis vtūtur ac suis. atq; (vt o
mittam has artes elegantes et ingenuas) nec opifices quidem

tueri sua artificia possēt. nisi vocabulis vterētur nobis incognitis
vilitatis libi. Quā etiā agricultura que abhorret ab oī politiore e
legācia. tamē eas res in quibus versatur noībus notauit nouis.
quo magis hoc phō faciendū ē. Ars est enī phia vite de qua disses
rēs arripere verba de foro nō pōt. q̄q̄ ex oībus phīs Stoici plu
rima noīauerūt. zeno quoq̄ eorū princeps nō tā rerū inuētor fu
it. q̄ nouorū verborū. quod si ī ea lingua (quā pleriq̄ vberiore
putāt) cōcessū a grecis ē. vt doctissimi hoīes de rebus nō peruul
gatis iulitatis verbis vterētur. q̄to id vel nobis magis est cōce
dendū. qui ea nūc primū audemus attigere. et si quod sepe dixi
mus. et quidē cū aliq̄ querela. non grecorū mō. s; etiā eorū qui
se grecos magisq̄ nrōs hēri volūt. nos nō mō nō vinci a grecis
verborū copia. s; eē in ea etiā superiores elaborādum est. vt hoc
non in nrīs solū artibus. s; etiā in illorū iporū cōsequamur. q̄q̄
ea verba quibus ex iustituto veterū vtimur pro latinis vt phia
vt rhetorica / dyaletica / gramatica / geometria / musica / et astro
logia. q̄q̄ latīe ea dici poterāt. tamē quoniā vlu percepta sūt nrā
dicamus. atq̄ hec quidē de rerū noībus. de iplis rebus aut sepe
numero Brute vereor ne reprehendar. quō hec ad te scribā. qui
tū ī phia tū in optio genere phie tātū procelleris. quod si facerē
quali te erudiēs iure reprehēderer. s; ab eo plurimū absū. Neq̄
vt ea cognoscas. que tibi notissia sūt ad te mitto. sed quia facillie
in nomine tuo acquiesco. et quia te hēo equissimū eorū studiorū
(que mihi cōmunia tecū sūt) estimatorē et iudicem;

Ca. i. Narrat iocūdā quandā cōfabulationē Tullii cū Catone
quē inopinate in bibliotheca studētem inuenit.

Tēdes igitur (vt soles) diligēter. eāq̄ cōtrouerliā diiudica
bis / que mihi fuit cū auūculo tuo diuino. ac ligulari viro
nā in Tulculano quō eēm. vellē e Bibliotheca pueri Luculli q̄
buldā libris vti. veni ī eius villā / vt eos ipte (vt solebā) inde pro
merē. quo quom venissē. M. Catonē (quē ibi eē nescierā) vidi in
Bibliotheca sedētē / multis circūfusū Stoicorū libris. erat enī in
eo (vt scis) iexhausta auīditas legēdi. nec satiari poterat. Quippe
qui nec reprehēlionē quidē vulgi ianē reformidās / in ipsa cūria

soleret legere sepe. dū senatus cogeretur. Nihil oportere reipu.
detrahēs. quo magis. tū in sūmo ocio! maxiaq; copia quali hel-
luo librorū (si hoc verbo tā ī clara re vtēdū ē) videbātur. Quod
quom accidiss; vt alter alterū nec opīato viderē! surrexit statim
deīde prima illa que ī cōgressu solemus. Quid tu īquit huc a vil-
la eī credo. et si ibi te eē lciussē! ad te ipse venissē heri. Inq; ludis
cōmissis ex vrbe profectus veni ad vespērā. cā eī fuit huc veniēs
di / vt quoldā hīc libros promerē. et quidē Cato hāc totā copā a
Lucullo nrō notā eē oportebat. nā hīs libris eum malo! q̄ reli-
quo ornatu velle delectari. Est eī mihi magne cure (q̄q; quidem
hoc propriū tuū munus est) vt ita erudiatur! vt et patri / et Sci-
pioni nrō / et tibi tā propīquo respōdeat. Laboro aut nō sine cā-
nā et aui eius memoria moueor. Nec eī ignoras q̄ti fecerī Sci-
pionē qui (vt opinio mea fert) in prīcipibus iā eēt si viueret. et
Lucillus mihi versatur āte oculos / vir tū oībus excellēs! tū me-
cū et aīctia / et oī volūtate sentētiaq; cōiūctus. Preclare īquit fa-
cis quō et eorū memoriā tenes! quorū vterq; tibi testamēto libe-
ros suos cōmēdauit. et puerū diligis. Quod aut meū munus di-
cis / nō equidē recuso! s; te adiūgo lociū. addo etiā illud. multa iā
mihi dare signa puerū et pudoris! et īgeniū! s; etatē vides. video
equidē inquā. s; infici tamē iā debz hīs artibus quas si dū ē te-
ner cōbiberit! ad maiora veniet paratior. sic equidē diligētius se-
piusq; ista loquemur iter nos. agemusq; cōiter. s; relideamus in-
quit si placet. Itaq; fecimus! tū ille tu aut quō ipse tātū librorū
hēas! quos hīc tādē requiris cōmētarios. Quoldā īquā aristote-
licos (quos hīc sciebā eē) veni! vt auferre quos legere dū eēm oci-
olus. quod quidē nobis (vt scis) nō sepe cōtigit. Quā vellē īquit
vt te ad Stoicos inclinasses. erat enī (si cuiusq;) certe tuum! nihil
preter virtutē in nobis ducere. Vide ne magis inq; tuū fuerit /
cū re idē tibi quod mihi videretur / nō noua te rebo noīa ipone-
re. rō eī nrā cōlēt. orō pugnat. minie vero inquit ille cōsentit.
Quicquid eī preter id quod hoīstū sit expetēdū eē dixeris / in bo-
nisq; numeraueris / et hoīstū ipsū quali virtutis lumē extīxeris
et virtutē penitus euerteris. dicūtur ista Cato magnifice inquā

sed vides ne verborū gloriā tibi cū Pyrrhone! et Aristone. qui omnia exequēt cē cōmunē. de quibus cupio scire quid sētiās. Ego ne queris inquit scire quid sētiā. Quos bonos viros / fortes / iustos / moderatos / aut audiuimus in rep. fuisse! aut ipsi vidimus q̄ sine vlla doctrina naturā ipsā secuti multa laudabilia fecerunt eos melius a natura institutos fuisse! q̄ institui potuissēt a phia! si vllā aliā probauissēt! q̄ eā! que nihil aliud in bonis habet nisi hoēstū / nihil nisi turpe in malis. Cetere phōrū discipline oīo alia magis alia minus. sed tamē oēs quo rē vllā virtutis expertē aut in bonis / aut in malis numerēt! eas nō mō nihil adiungere arbitror / nec affirmare quo meliores simus! sed ipsā deprauare naturā. nā si hoc nō obtineatur id solū bonū eē quod hoēstū sit! nullo mō probari possit beatā vitā virtute effici. quod si ita sit! an opera phie sit clausa nescio. Si eī aliquis sapiēs miser eē possit! ne ego istā gloriā memoriabilēq; virtutē nō magni estimādā putē. Que adhuc Cato a te dicta sūt! eadē inquā dicere posses! si lequerere Pyrrhonē aut Aristonē. nec eī ignoras. si vis istud honestū nō sūmū mō! s; etiā vt tu vis solū bonū videri quod si ita est! sequitur id ipsū (quod te velle video) oēs sēper beatos eē sapientes. hos ne igitur laudas. et hāc eorū inquā lentētiā sequi nos cenles oportere. minime vero istorū quidē inquit. Quō eī virtutis hoc propriū sit earū rerū que secūdū naturā sit hēre delectū! qui oīa sic exequarūt! vt in vtrāq; partē ita paria redderent vt in nulla selectiōe vterētur eius virtutē ipsā sustulerūt. Istud quidē inquā optie dicis. S; quero nō ne tibi faciēdum idē sit / nihil dicēti bonū / quod nō rectū hoēstūq; sit! reliquarū rerū discrimē oē tollēti! si quidē inquit tollere sed reliquo. quonā mō iquā si vna virtus / vnū istud quod hoēstū appellas / rectū / laudabile decorū. erit eī notius quale sit pluribus notatū vocabulis idē declarantibus. id ergo inquā si solū est bonū! quid hēbis preterea quod sequare! at si nihil malū nisi quod turpe / inhoēstū / indecorū / prauū / flagitiosū / fedū. vt hoc quoq; pluribus noībus insignue faciamus quid preterea dices eē fugiēdū! nō ignorāti iquit tibi quid sū dicturus! sed aliquid (vt ego suspicor) ex mea breui

respōsione arripere cupiētī / nō respōdebo ad singula. explicabo
potius quoniā ociosi sumus (nili alienū putas) totā zenonis ltoī
corūq; lniaz. Minie id quidē inq; alienū: multūq; ad ea que que
rimus explicatio tua ista profecerit;

Ca. ii. Explicat breuiter totam zenonis Stoicorūq; sentētiā
xperiamur igitur inquit. et si hēt hec Stoicorū rō diffici
lius quiddā: et obscurius. Nā quō ī greco sermōe hec ipsa
quōdā rerū noīa noua / tū non videbatur / que nec cōsuetudo diu
turna triuit: quid cēles ī latīo fore faciēdū: faciēdū id quidē ē in
q;. Si ei zenōi licuit / quō rē aliquā iuenissz iulitatū: iauditū quo
q; ei rei nomē īponere: cur nō liceat Catōi: nec tātū exprimi ver
bū e verbo necē erit. vt interpretes idilerti solēt. quom sit verbū
quod idē declaret. magis mino ne vlitatū equidē loleo etiā quod
vno greci (si aliter nō possū) idē pluribus verbis exponere. et ta
mē puto credi nobis oportere: vt greco verbo vtamur. si quādo
minus occurret latinū. ne hoc Ephippiis. et Acratophoris poti
Pregmenis. et Apopregmenis cōcedatur. q; q; hec quidē propo
lita recte: et reiecta dicere licebit. Benefacis iquit q; me adiuuas
et istis qdē que mō dixisti vtar potiō latis. In ceteris subuenies
si me herētē videbis. Sedulo inq; faciā. sed fortuna fortis quare
conare queso. quid ei hoc agere possumo diuiniō. Placet huius in
quit quorū rō mihi probatur. simulatz natū sit aīa (hic ei ē ordi
endū) ipsū sibi cōsiliari. et cōmēdari ad se cōseruādū / et ad suū lta
tū / et ad ea que cōseruātia sūt statū eius diligēda. alienari aut ab
īteritū eisq; reb; que īteritū videātur afferre. Id ita eē sic probāt
q; ateq; voluptas aut dolor attigerit / salutaria appetūt parui. a
lpernēturq; cōtraria. Quod nō fieret / nili statū suū diligerēt. ite
ritū timerēt. fieri aut nō possz vt appeterēt aliquid / nili sēsū ha
berēt sui. eoq; se et sua diligerēt. et quo itelligi debz: prīcipiū du
ctū eē a se diligēdi. In prīcipiis aut naturalib; diligēdi sui pleri
q; Stoici nō putāt voluptatē eē ponendā. Quibus ego vehēter
assētior. ne si voluptatē natura posuisset ī hīs reb; videatur que
prime appetūtur: multa turpia sequātur. latis eē aut argumēti
videtur: q; obrē illa que natura prima sūt ascita natura diligam;

quod ē nemo quī quō vtrūvis liceat! aptas malit z ītegras oēs
partes corporis! q̄ eodē vlu īminutas et detortas hēre. Cogniti
ones aut vel si hec verba minus placēt. aut minus itelliguntur
Cataleplis appellemus! licet eas iplas propter se asciscēdas arbi
tramur / q̄ hēant q̄ddā ī se quasi cplexū z cōtinēs veritatē. id aut
ī paruis itelligi pōt / quos delectari videam? / etiā si eorū nihil ī
terlit. si quid rōe per se ipsi iuenerūt. Artes etiā iplas propter se
assumēdas putam?. tū qz sit ī hīs aliquid dignū assūptiōe. tū q̄
cōstēt ex cognitiōib? / et cōtineāt quiddā in se rōe cōstitutum. **M**
falsa aut allēsiōne magis nos alienatos eē! q̄ a ceteris rebus que
sūt cōtra naturā arbitrātur. Itā mēbrorū. i. partiū corporis! alia
vidētur propter eorū vlū a natura eē donata. vt manus / crura /
pedes. vt ea que sūt itus ī corpore quorū utilitas q̄ta sit! a medi
cis etiā disputatur. alia aut nullā ob utilitatē quali ad quēdā or
natū vt cauda pauoni. pēne versicolores colūbis. viris māmē at
q̄ barba. hec dicūtur fortasse viciniis. Sūt enī quali prima ele
mēta nature. quib? vbertas orōnis adhiberi vix pōt. nec equidē
ea cogito cōlectari. verūtāmē quō de reb? grādiōribus dicas! ipse
res verba rapiūt. Ita fit quō grādiōr! tū etiā splēdidior orō ē. vt
dicis īquā. Itā tamē oē quod de re bona dilucide dicitur! mihi pre
clare dici videtur. Istiusmōi aut dicere orlate velle puerile est.
plane aut et perspicue expedire posse / docti z intelligentis viri.
Progrediamur igitur quoniā īquit ab hīs prīcipiis nature di
scellim?. quibus cōgruere debēt que sequūtur. Sequitur aut pri
ma diuisiō hec estīabile eē dicitur. sic enī (vt opinor) appellamus
id quod aut ipsū secūdū naturā sit / aut tale quid efficiat! vt sele
ctiōe dignū propterea sit. quod aliquod pōdus hēat dignū estīa
tiōe. quā ille axian vocat. Cōtraq̄ iestīabile quod sit superiori cō
trariū. Iniciis igitur ita cōstitutis! vt ea que secūdum naturā sūt
ipla propter se sumēda sit! cōtrariaq̄ itē reiciēda! primū ē officiū
id eī appello cathecō vt se cōseruet ī nature statū. deiceps vt ea te
neat que secūdū naturā sit. pellatq̄ cōtraria. cōtra iuēta selectiōe et
itē reiectiōe sequūtur. deiceps quō officio selectio. deide ea perpe
tua. tū ad extremū cōstās cōletaneaq̄ nature. ī q̄ primū itē incipit

et intelligit quid sit quod vere bonū possit dici. Prima ē ei acilia-
tio hoīs ad ea que sūt secūdu naturā. simul aut cepit intelligentiā
vel notionē potius quā appellāt illi vicitq rerū agē
darū ordinē. et (vt ita dicā) cōcordiā. multo eā pluris estimauit. q̄
oīa illa que primū dixerat. atq̄ ita cogitiōe et rōe collegit. vt ita
tueret i eo collocatū sūmū illud hoīs per se laudādū / et expetēdū
bonū / quod cōpositū sit i eo. quod analogiā Stoici. nos appelle-
mo cōueniētiā: si placet. Quō igitur i eo sit id bonū. referēda sūt
oīa hoēste facta ipsūq̄ hoēstū. quod i boīs ducitur. q̄q̄ post ori-
tur. tamē id solū vi sua / et dignitate expetēdū ē. eorū aut que sūt
prima nature propter se nihil ē expetēdū. quō vero illa que offi-
cia eē dici proficiscātur ab iicis nature. nec ē ea ad hec referri.
vt recte dici possit oīa officia eo referri. vt adipiscamur p̄cipia
nature. nec tamē vt hoc sit bonorū vltimū. propterea q̄ nō ē in
primis nature cōsiliatiōibz. hoēsta actio. cōsequēs ei ē. et post ori-
tur. vt dixi. ē tamē ea secūdu naturā. multoq̄ nos ad se expetēdū
magis hortatur. q̄ superiora oīa. S; ex hoc primū error tollen-
dus ē. ne q̄ s sit q̄ existiet. vt duo sit vltia bonorū. vt ei si cui pro-
positū collimare hālā aliq̄ / aut sagittā. licet nos vltimū i boīs
diximz. sic illi facere oīa que possit / vt collimet. z tamē vt oīa fa-
ciat / quo propositū assequatur. S; hoc quasi vltimū. quale nos
sūmū i vita bonū dicimz. illud aut vt feriat quasi seligēdū. non
expetēdū. quō aut oīa officia p̄cipiis nature proficiscātur. ab
hūidē nec ē proficisci ipsā sapiētiā. sed quēadmodū sepe fit vt is
q̄ cōmēdatus sit alicui / pluris eū faciat. cui cōmēdatus sit. q̄ illū
a quo sit. minie mirū ē. Primo nos sapiētie cōmēdari ab iicis na-
ture. post aut ipsā sapiētiā nobis cariorē fieri. q̄ illa sit a quibus
ad hāc venerimz. atz vt mēbra nobis ita data sūt vt ad q̄dā rōez
viuēdi data eē appareāt. sic appetitio aī (que hōrme grece voca-
tur) nō ad quoduis genus vite. s; ad q̄dā formā viuēdi videtur
data. Itēq̄ et orō et perfecta rō vt ei hīstrioni actio saltatori mo-
tus. nō quiuis. s; certus quidā ē datus. sic vita agēda ē certo ge-
nere quodā. nō quolibz. quod genus cōueniēs cōlētaneūq̄ dici-
mus. Nec ei gubernatiōi aut medicie similē sapiētiā eē arbitra-

mar: s; actiōi illi potius quā dixi. et saltatiōi. vt arte ī ipla insit.
nō foris petatur extremū et artis effectio. et tamē ē etiā alia: cū
hīs iplis artib; sapiētie dissimilitudo. propterea q; ī illis que re
cte facta sūt nō cōtinētur tamē oēs partes ex quib; cōstāt. que aut
nos: aut recta: aut recte facta dicam; si plac; illa appellāt Cator
thomata oēs numeros virtutis cōtinēt. sola eī sapiētia ī se tota cō
uersa ē. Quod idē ī ceteris artib; nō sit. ilite aut; medicine et gu
bernatiōis vltimū cū vltio sapiētie cōparatur. sapiētia eī et aī ma
gnitudinē cōplectitur: et iustitiā: et vt oīa que hōi accidāt: īfra se
eē iudicet. quod idē ī ceteris artib; nō cōtingit. tenere aut; virtutes
eas ipās quarū mō mētionē feci: nemo poterit nisi statuerit: ni
hil eē quod iter sit: aut differat aliud ab alio: preter hōēsta et tur
pia. Videamus nūc q; sit preclare illa iis que iā posui cōsequētia
quom eī hoc sit extremū. sētis eī credo me iā diu quod
grec; dicat id dicere tū extremū: tū vltimū: tū sūmū. licebit etiā
finē pro extremo: aut vltio dicere. quō eī hoc sit extremū: cōgru
enter nature cōueniēterq; viuere: necario sequitur oēs sapiētes sē
per feliciter: absolute fortunāte viuere. nulla re īpediri. nulla pro
hiberi. nulla egere. quod aut; cōtinet non magis eā disciplinā (de
q; loquor) q; vitā fortunāsq; nrās. i. vt quod hōēstū sit: id solū bo
nū iudicem;. Pōt id q; dē: et copiose: et oīb; electissimis verbis
grauissimisq; sētētis rhetorice: z augeri z ornari. s; cōlectari me
Stoicorū breuia z acuta delectat. Cōcludūtur igitur eorū argu
mēta sic. quod ē bonū oē laudabile eē. Quod aut; laudabile est oē
hōēstū ē. bonū igitur quod ē: hōēstū ē. Satis ne hoc cōclusū vide
tur. certe. quod eī efficiebatur ex hīs duob; que erāt sūpta ī eo
vides eē cōclusū duorū aut; e quib; effecta cōclusio ē. cōtra superi
dici solet: nō oē bonū eē laudabile. Nā quod hōēstū sit laudabile
eē cōceditur. illud aut; perabsurdū bonū eē aliquid: quod nō expe
tēdū sit. aut expetēdū quod nō placēs. aut si id nō etiā diligēdū:
ergo et probādū. ita etiā laudabile id aut; hōēstū. Ita fit vt quod
bonū sit: id etiā hōēstū sit. deinde quero quis aut de misera vita
possit gloriari: aut de beata: de sola igitur beata. ex q; efficitur
gloriatōe (vt ita dicā) dignā eē beatā vitā. quod nō possit equidē

in hoēste vite iure atigere. Ita fit vt hoēsta vita / beata vita sit. et
quoniā is cui atigit vt iure laudetur. hēt īsigne quiddā ad decō
z ad gloriā / vt ad ea que tāta sit / beatus dici iure possit. Idē de vi
ta talis viri rectissime dicitur. Ita si beata vita hoēstate cernitur /
quod hoēstū ē id bonū solū habēdum ē. quod vero negari nullo
mō possit. Quē inq̃ stabili z firmo z magno aīo / quē fortē virū
dicim⁹ effici posse / nisi cōstitutū sit / nō eē malū dolorē vt eī qui
mortē ī malis ponit / nō pōt eā nō timere / sic nemo vlla ī re pōt
id quod malū ē decernit / nō curare idq̃ cōtinere. Quo polito / z
oīm assēsu approbato / illud assumitur. eū qui magno sit aīo atq̃
forti oīa que cadere ī hoēz possit despiciere z pro nihilo putare.
Que quō ita sit / effectū ē nihil eē malū quod turpe nō sit. Atq̃
iste vir alter z excellēs magno aīo vere fortis infra se oīa hūana
ducēs / is inq̃ quē efficere volum⁹ / quē querim⁹ certe z cōfidere
sibi dēt / z sue vite / et acte / et cōsequētis. et bene de se iudicare sta
tuēs nihil malū posse incidere. ex quo itelligitur idē illud solū bo
nū eē quod hoēstū sit. Idq̃ eē beate viuere et hoēste. i. cū virtute
viuere. Nec vero ignoro varias phōrū fuisse snias eorū dico q̃
sūmū bonū (quod vltimū appello) ī aīo ponerēt. quas q̃q̃ vitio
se quidā secuti sūt / tamē nō mō hīs trib⁹ qui virtutē a sūmo se
gregauerūt / quō aut voluptatē / aut vacuitatē doloris / aut pri
ma nature ī sūmis boīs ponerēt / s̃z etiā alteris trib⁹ qui mācam
fore putauerūt s̃e aliqua accessiōe virtutē. ob eāq̃ rē triū earū re
rū quas supra dixi sigula sigulis addiderūt. iis tamē oīb⁹ eos a
tepono cuiusmōi sūt qui sūmū bonū ī aīo atq̃ ī virtute posuerūt
s̃z tamē perabsurdi. et ii qui cū scia viuere vltimū bonorū / z qui
nullā rerū differētiā eē dixerūt / atq̃ ita sapiētē beatū fore / nihil
aliud alii momēto vllō atēponētē. vt quidā achademici cōstituisse
dicūtur extremū bonorū / z sūmū mun⁹ eē sapiētis obliuere ius
sis. assēsuq̃ suos firme sustinere. iis sigulis copiose respōdere so
let. s̃z que perspicua sūt lōga eē nō debēt. quid aut apertius q̃ si
selectio nulla sit ab hīs reb⁹ que cōtra naturā sit earū rerū que
sit secūdū naturā / tollatur demū oīs ea que queritur laudaturq̃
prudētia. Circūscriptis igitur iis snis quas posui et hīs que li

miles earū sūt / reliquitur vt sūmū bonū sit viūere sciētia adhibē
tē earū rerū que natura eueniāt feligētē que secūdū naturā . et si
que etiā cōtra naturā sūt reiciētē . i. cōueniēter cōgruēterq; nature
viuere. S; i ceteris artib; quō dicitur artificiose polterū quodā
mō et cōsequēs putādū ē quod illi epigenematicō appellāt. quod
aut i qno sapiēter dicim; id apprime rectissime dicitur quicquid ei
a sapiēte proficiscitur id cōtinuo deb; expletū eē oib; suis parti-
bus. In eo ei politū ē id quod dicim; eē expetēdū. nā vt peccatū
ē patriā prodere / parētes violare / phana depeculari que sūt i ef-
fecto / sic timere / sic merere / sic i libidine eē / peccatū ē etiā sic effe-
ctu. verū vt hec nō i polteris et in cōsequētib; / s; i primis cōtinuo
pctā sūt / sic ea que proficiscuntur a virtute / susceptiōe prima non
perfectiōe recte sūt iudicāda. bonū aut quod i hoc sermōe totiēs
vsurpatū ē id etiā diffinitiōe explicetur. s; eorū diffinitiōes pau-
lū oppido iter se differūt. et tamē eodē spectāt. Ego assētior Dio-
geni qui bonū diffinierit id quod eēt natura absolutū. id aut se-
quēs. illud etiā quod prodes; ophelē ei sic appellem;. motū aut
statū eē dixit e natura absoluta. Quōq; rerū notiōes i aīs fiāt si
aut vsu aliqd cognitū sit / aut cōiunctiōe / aut similitudinē / aut colla-
tiōe rōis / hoc quarto quod ē extremū posui bonū notitia facta ē
quō ei ab hīs reb; que sūt secūdū naturā ascēdit aīmus collatiōe
rōis / tū ad notionē boni perueit. Hoc aut ipsū bonū nō accessiōe
neq; crescēdo / aut cū ceteris cōparādo / s; propria vi sua z sētims
z appellam; bonū. vt ei mel z si dulcissimū ē / suo tamē proprio
genere saporis / nō cōparatiōe cū aliis dulce eē sētitur. Sic bonū
hoc de quo agim; ē illud quidē plurī estimādū. s; ea estimatio ge-
nere valet. nō magnitudinē. nā quō estimatio que axia dicitur. neq; i
boīs natura sit / nō rursus i malis cōtūcūq; eo addideris i suo ge-
nere manebit. Alia ē igitur propria estimatio virtutis que genere
nō crescēdo valet. nec vero perturbatiōes aīorū que vitā ilipiētū
miserā acerbāq; reddūt (quas greci Pathē appellant) poterā ego
verbū ipsū interpretās morbos appellare. s; nō cōueniet ad omnia
Quis ei misericordiā aut ipsā iracundiā morbū solet dicere / at illi
dicūt Pathos. sit igitur perturbatio que noīe ipso viciosa decla-

rari videtur. nec hee perturbatiões i aliqua naturali mouentur.
oēsque hee sūt genere quatuor. Partibus plures egritudo / formi
do / libido. quāque Stoici cōi noīe corporis et animi hedonē appel
lāt. Ego malo letitiā appellare / quali gestiētis animi dationē vo
luptariā / perturbatiões aut nulla nature vi cōmouētur. oīa que
ea sūt opiniones ac iudicia leuitatis. itaque is sapiēs leper vocabit
Omne aut quod hoēstū sit / id ēē propter se expetēdū cōe nobis ē
cū multorū aliorū phōrū inīs. preter ei tres disciplinas qui vir
tutē a sūmo bono excludūt / ceteris oībus phīs hec cēt tuēda Inīa
Maxīe tamē in Stoicis qui nihil aliud i bonorū numero nisi ho
nēstū ēē voluerūt. s; hec quidē est perfacilis / et perexpedita defē
lio quis est ei / aut quis vnq; fuit / aut auaritia ta ardēt / aut tā ef
frenatis cupiditatibus / vt eādē illā rē quā adipisci lcelere quo
uis velit / nō multis partibus malit ad lele etiā oī ipunitate pro
posita sīe facinore q̄ illo mō peruenire. quam vero vtilitatē / aut
quē fructū petētes scire cupimus illa que occulta nobis sūt quo
mō moueātur / quibusque de causis ea verlatur i celos / quis aut tā
agrestibus istitutis viuit / aut quis cōtra studia nature tā vehē
ter obdurauit / vt a reb; cognitu dignis abhorreat. easque sine vo
luptate / aut vtilitate aliq; nō requirat / et pro nihilo putet / aut
quis ē qui maiorū aut Mphricanorū / aut eius quē tu i ore sēper
habes pro aui mei ceterorūque virorū fortiū / atque oī virtute pres
tatiū / facta / dicta / cōsilia cognoscēs / nulla aīo afficiatur volup
tate / quis aut hoēsta i familia istitutus / et educatus i genue / nō
ipsa turpitudine etiā si eū lesura nō sit offēditur / quis aīo equo
videt eū quē ipure ac flagitiose putet viuere / quis nō odit lordi
bos / vanos / leues / futes / Quid aut dici poterat si turpitudinē
nō ipsa per se fugiēda ēē statuerimus. quo minus hoīes tenebras
et solitudinē nacti nullo dedecore se abltineāt nisi eos per se fed
tante sua turpitudine ipsa deterreat. Innumerabilia dici possūt in
hāc letetiā. s; nō necē est. nihil est ei de quo minus dubitari pos
sit et hoēsta expetēda per se / et eodē mō turpia per se ēē fugiēda.

Ca. iiii. Ostendit id quod honestū est plurius ēē estimādum
q̄ illa media que ex eo cōparentur;

Onstituto aut illo de quo ante diximus. quod honestū sit
id esse solū bonū: intelligi necesse est pluris id quod honestū sit
estimādū eē q̄ illa media que ex eo cōparētur stultitiā / aut teme-
ritatē / et iniustitiā / et itēperatiā / quā dicimus eē fugiendā propter
eas res que ex ipsis eueniāt. nō ita dicimus / vt cū illo quod po-
litū est solū id eē malū quod turpe sit hec pugnare videatur orō
propterea q̄ ea nō ad corporis icōmodū referūtur: s; ad turpes
actiōes que oriūtur a viciis. quas ei greci Cachias appellāt / vi-
cia malo q̄ malicias noīare. Hec tu inq̄ Cato verbis illustribus
et id quod vis declarātibus. itaq; mihi videris latine docere phi-
losophiā et ei quali ciuitatē dare. que quidem adhuc peregrinari
rome videbatur nec offerre sese nr̄is sermōibus. et istā maxime
propter limatā quadā / et rerū et verborū tenuitatē. Scio ei quos-
dā qui q̄uis lingua phāri possit (nullis ei partiōibus / nullis diffi-
nitiōibus vtūtur) ipsi qui dicūt ea se mō probare quibus natura
tacita assētiatur. itaq; i rebus minie obscuris nō multū est apud
eos discernēdi labor. quare attēdo te studiose et quecūq; reb; hīs
de quibus hic sermo ē noīa iponis mēorie mādō. mihi ei erit
isdē istis fortasse iā vtēdum virtutibus. Igitur rectissime mihi vi-
deris. et ad cōsuetudinē nr̄e orōis vita poluisse cōtra. quod ei vi-
tuperabile est per se ipsū id eo ipso vitiū noīatū puto. vel etiā a
vicio dictū vituperari. si Cachia malitiā dixisses ad aliud nos va-
nū certū viciū cōsuetudo latina traduceret. hoc oī virtuti vitium
contrario noīe opponitur. tū ille hīs igitur ita positus iquit sequi-
tur magna cōtentio que pertracta est a Peripatheticis mollius.
Est ei eorū cōsuetudo dicēdi nō satis acuta propter ignorationē
dialectice. Carneades tuus egregia quadā exercitatiōe in dialeti-
cis sūmaq; eloquētia rem in lūmū discriminē adduxit propterea q̄
pugnare non destitit. In omni hac questiōe que de bonis et ma-
lis appelletur non esse rerum Stoicis cum Peripatheticis con-
trouerfiā: s; nominū. mihi autem nihil tā perspicuum videtur
q̄ has sententias horum philosophorum re inter se: magis q̄
verbis dissidere. Maiorē multo habere Stoicos et Peripatheticos
rerū oīno discrepantiā: q̄ verborū. Quippe quom Peripa-

thetici oīa que ipsi bona appellāt pertinere dicāt ad beate viuēdū
nrī vero quod estiatiōe oīo aliq̄ dignū sit cōpleri viā beatā putēt
an nō certius quicq̄ pōt eē q̄ illa rō ē horū q̄ dolorē ī malis po
nūt nō posse sapiētē beatū eē quō eculeo torqueatur. Eorū autē
qui dolorē ī malis nō habēt rō certe cogit / vt ī oīb⁹ tormētis cō
seruetur beata vita sapiēti. etēi si dōlores eodē tollerabilius paci
antur qui excipiūt eos pro patria / q̄ qui leuiore de cā / opio facit
nō natura vī doloris / aut maiorē aut minorē. Ne illud quidē est
alētaneū / vt si cū tria genera bonorū sit / que snia ē Peripathetis
corū eo beatior quisq̄ sit quod sit corporis aut externis boīs ple
nior vt hoc idē approbādū sit bonis. vt qui plura hēat que ī cor
pore magni estimātur sit beatior. Illi ei corporis cōmodis cōpleri
vitā beatā putāt. nrī nihil minus. Nā quō ita placeat / nec eorū
quidē bonorū que nos bona vere appellem⁹ frequētia beatiorē
vitā fieri / aut magis expetēdā aut pluris estimādā / certe minus
ad beatā vitā pertinet multitudo corporis cōmodorū. etēi si vales
re etiā sapere magis expetēdū sit / q̄ sapere solū / neq̄ tamē si vtrū
q̄ sit estiatiōe dignū pluris sit cōiūctū / q̄ sapere ipsū separatū. nā
qui valitudinē estiatiōe aliqua dignā videam⁹ / neq̄ tamē eā ī bo
nis ponim⁹ / idē cēlem⁹ nullā eē tāta estiatiōe / vt ea virtuti atē
pōtur. Quod idē Peripathetici nō tenēt. quib⁹ dicēdū ē. que et
hoēsta actio sit / et sic dolore eā magis eē expetēdā / q̄ si eēt eadem
actio cū dolore. Nobis aliter videtur recte secus ne postea. s⁹ po
test ne rerū maior eē dissēlio / vt ei obscuratur et effunditur luce
solis lumē lucerne / et vt iterit magitudie maris egei stilla ma
ris / et vt ī diuiciis cresci tetucii accessio / et gradus vnus ī ea via
que ē hīc ī idiā / sic quō sit is bonorū finis quē Stoici dicūt / oīs
ista rerū ī corpore harū existiatio / splēdore virtutis et magitudi
ne obscuretur / ⁊ obruatur at⁹ itereat necē ē. et quēadmodū opor
tunitas (sic ei appellemus euceriā) nō fit maior productōe tēpo
ris. habēt ei suū modū quēcūq̄ oportuna dicūtur / sic recta effe
ctio catortholim enim ita appello quoniā rectū factum catortho
ma ita cōueniētia. recta igitur effectio deniq̄ ipsū bonū / quod in
eo positum est / vt nature consentiet / crescēdi accessiōe nullā hēt

vt oportunitas illa! sic hec de quibus dixi nō fiūt tēporis produ-
ctiōe maiora. ob eā cāz stoicis nō videtur optabilior. nec magis
expetēda beata vita si sit lōga! q̄ si breuis. vtunturq; simili. vt si
Cothurni laus illa eēt ad pedē apte conuenire / neq; multū Cothur-
ni paucis atēponerētur nec maiores minoribz. Sic oē quorū bo-
nū conueniētia atq; oportunitate finitur / ne plura paucioribz / nec
lōgiquiora breuioribz atēponerēt. nec vero satis acute dicūt si bō
valitudo pluris estimāda sit lōga q̄ breuis. sapiētie quoq; vltus
lōgissimū quisq; sit pluri nō itelligūt valitudinis estimatiōz spacio
iudicari virtutis oportunitate vt videātur qui illud dicāt idē hoc
eē dicturi! bonā mortē! et bonū partū meliorē lōgū eē q̄ breuē.
nō vidēt alia breuitate pluris estimari / alia diuturnitate. Itaq; cō-
sētaneū ē huius que dicta sūt / rōne illorū! q̄ illū bonorū finē quod
appellamz extremū quod vltimū crescere putēt posse! nōdē place-
re eē aliū alio etiam sapiētiorē. Itēq; aliū magis alio vel peccare
vel recte facere. quod nobis nō licz dīcere q̄ crescere bonorū finē
nō putamz. vt ei q̄ demersi sūt i aq̄! nihilo magis respirare pos-
sūt / si lōge sūt a sūmo vt iā iāq; possit emergere! q̄ si etiā quōd cō-
sēt i p̄fūdo. nec catulz ille q̄ iā appropinquat vt videat plus cer-
nit! q̄ is qui mō ē natus. Itē qui processit aliq̄tū ad virtutis adi-
tū nihilominz i miseria ē! q̄ ille q̄ nihil processit. z mirabilia vi-
deri itelligo. Sz quō certe superiora firma ac vera sūt! huius autē
ea cōsētanea et cōsequētia! ne de eorū q̄dē ē veritate dubitādū. sz q̄
q̄ negēt / nec virtutes nec vicia crescere! et idē vtrūq; eorū fundi
quodāmō / et quasi dilatarī putāt. diuitias autē diogenes cōsēat cā
nō mō vī hēre! vt quasi duces sint ad voluptatē / et ad valitudinē
bonā! sz etiā vt i ea cōtineāt / nō idē facere eas i virtute neq; i cete-
ris artibz! ad quas eē dux pecunia pōt. cōtinere autē nō pōt. Itaq;
si voluptates aut si bō valitudo sit i boīs! diuitias quoq; i bonis
eē ponēdas. at si sapiētia bonū sit nō sequitur / vt etiā diuitias bo-
nū eē dicamz. nec ab vlla re que nō sit i boīs / id quod sit i boīs
cōtineri pōt. ob eāq; cāz qz cogitatōes cōprehēsiōesq; rerū e quibz
effitiūtur artes! ad appetitiōes mouēt cū diuicie nō sit i boīs nul-
la ars diuiciis cōtineri pōt. q̄ si de artibz cōcedamz! virtutis tamē

nō sit eadē rō. hec plurie cōmēdatōis et exercitātōis idigeat. quod
idē in artibus nō sit. et q̄ virtus stabilitatē / firmitatē / constan-
tiā totius vite cōplectatur. nec hec eadē ī artib⁹ eē videamus. deī-
ceps explicatur differētia rerū. quā si nō vllā eē dicerem⁹ / cōfūde-
retur oīs vita. vt ab Aristōe / neq̄ vllū sapiētie munus aut opus
āueniretur / quō iter res eas que ad vitā degēdā pertinerēt / nihil
oīo itereēt / nō vllū delectū adhiberi oporteret. itaq̄ quō eēt satis
cōstitutū / id solū eē bonū / quod eēt hoēstū. et id malū solū q̄ tur-
pe / tūc hec vt illa que nihil valeret ad beate misereve viuēdū / a-
liquid tamē quod differrēt a se eē voluerūt vt essent eorū aliqua
estīabilia alia cōtra alia neutrū. queq̄ aut extimāda eēnt eorū ī a-
liis satis eē cē / q̄obrē quibuldā āteponerēt. vt ī valitūdīe / vt ī ite-
gritate sēluū / vt ī doloris vacuitate / vt glorie diuiciarū similiū
rerū. alia aut nō eē eiūsmōi. Itēq̄ eorū que nulla estīatiōe digna
eēnt / partī satis hēre cē / q̄obrē reicērēt vt dolorē / morbū / senluū
amissionē / paupertatē / ignominia / similia horū. partī nō. Itēq̄
hinc eē aliud exortū quod zenō p̄gmenō. atraq̄ quod app̄g-
menō nōiauit / quō vteretur ī ligua copiosa factis tamē nōib⁹ ac
nouis / quod nobis ī hac iope ligua nō ceditur. q̄ q̄ tū hac copi-
osiorē etiā dicere soles. s; nō alienū ē quo facilius vis verbi itel-
ligatur. rōnē huius verbi faciēdi zenōis exponere. vt eī iquit ne
mo dicit ī regia regē ipsū q̄ productū eē ad digītātē. Idē eī ē p̄-
gmenō. s; eos qui ī aliquo honore sit / quorū ordo proxie acce-
dit vt secūd⁹ sit ad regiū p̄cipatū / sic ī vita nō ea que primario
loco sūt / s; ea que secūdum locū obtinēt / p̄gmena. i. producta
nōientur. Que vel ita appellem⁹ id erit verbū e verbo vel pro-
mota z remota / velud dudū dixim⁹ / proposita vel precipua. z il-
la reiecta. re eī itellecta ī verborū vsu faciles eē debem⁹. quoniā
aut oē quod ē bonū primū locū tenere dicimus / necē ē / nec bonū
eē nec malum / hoc quod propositū / vel precipua nominamus.
Itaq̄ id diffinimus quod sit indifferens cum estimatione medi-
ocri. quod enim ille adiaphoron dicit id mihi ita occurrit vt in-
differens diuiditur. Neq̄ enim illud fieri poterat vllō modo vt
nihil relinqueretur in mediis quod aut secūdū naturā eēt aut co-

tra. Nec quō id reliqueretur nihil hīs poni / quod satis estimabile
eēt. nec hec posita / non aliq̃ eēnt preposita. recte igitur hec facta
distictio ē. atz etiā ab hīs quo facili⁹ respici possit hoc simile po
nitur. vt ei īquiūt / si hoc figamus eē quasi finē / et vltimū ita ia
cere talū vt recte assilat q̃ ita talus erit iact⁹ vt cadat rectus pre
positū q̃ddā hēbit ad finē quā aliter cōtra. Neq; tamē illa prepoli
tio tali ad eū quē dixi finē pertinebit. sic ea que sūt preposita re
ferūtur illa quidē. s; ad eius vī naturāq; nihil pertinet. sequitur
illa diuisio. vt bonorū alia sit ad illud vltimū pertinētia. sic ei ap
pello que celica dicūtur. nā hoc ipsū instituamus vt placuit pluri
bus verbis dicere quod nō poterim⁹ / vt res itelligatur. alia autē
efficiētia que greci poetica. alia vtrūq; de pertinētib⁹ nihil ē bo
nū preter actōes hoēstas. de efficiētib⁹ nihil preter aīcū. s; z per
tinētē et efficiētē. sapiētē volūt eē. nā qz sapiētia ē cōueniēs actio.
erit cū illo pertinēti genere quod dixi. Quod aut hoēstas actōes
affert / et efficit id efficiēs dici pōt hec que preposita dicim⁹ par
tī sūt per se ipsa preposita. partī q̃ aliquid efficiūt. partī vtrūq;
per se. vt q̃dā habitus oris z vultus. vt status. vt mor⁹. ī quib⁹
sūt et preponēda quedā etiā reiciēda. alia ob eā rē preposita dicē
tur q̃ ex se aliquid efficiāt. vt pecunie. alia aut ob vtrāq; rē. vt ī
tegrī sēsus. vt bona valitudo. De bona aut fama. quā ei appellāt
eudoxiā aptius ē hoc loco bonā famā appellare q̃ gloriā. Crisip
pus quidē z Diogenes detracta utilitate ne digitū quidē ī cā por
rigēdū eē dicebāt quib⁹ ego velēnter allētior / q̃ aut post eos fu
erūt / quō Carneadē sustinere nō possēt. hāc quā dixi bonā famā
ipsā propter se prepositā et sumēdā eē dixerūt. eēq; hoīs īgeniū et
liberaliter educari velle bene audire a parētib⁹ propīquis a boīs
etiā viris. Idq; propter rē ipsā nō propter vsū. dicūtq; vt liberis
cōsultū velim⁹ etiā si postumi futuri sit propter ipsos sit future
post mortē fame. tamē eē propter rē etiā detracto vsu cōsulēdum
sed quando quod honestum sit / id solum bonum esse dicamus
consentaneum tamen est fungi officio. Quom id officium nec
in bonis ponamus / nec in malis. Est enim aliquid in hīs rebus
probabile et quidem est ita / vt eius ratio reddi possit. Est autem

officiū quod ita factū est / vt eius facti probabilis rō reddi possit
ex quo itelligitur officiū mediū quoddā eē quod neq; i bonis po
natur / neq; i contrariis. quoniā ē i hīs reb; que nec i virtutib; sūt
nec i viciis. est tamē quiddā quod vsui possz eē. tollēdū id nō est
Est autē eius generis actio quoq; quedā. z quidē talis vt rō postu
let agere aliquid / et facere eorū. q; aut rōne actū sit id officiū ap
pellam; . Est igitur officiū eius generis quod nō i boīs ponatur
nec i contrariis. Atq; perspicuū etiā illud ē i istis reb; mediis ali
quid agetur sapiēter. Indicat igitur quō agit officiū illud eē / q;
quoniā nihil fallitur i iudicādo / erit i mediis rebus officiū quod
efficitur etiā hac cōclusiōe rōis. quoniā enī videmus eē quiddā q;
recte factū appellemus / id autē eē perfectū officiū. erit autē etiā i
choatū vt si iuste depositū reddā i recte factis sic i officiis pōtur
depositū reddere. Illo enī adito iuste facit recte factū. per se autē
hoc ipsū reddere i officio pōitur / quoniāq; nō dubiū ē quī i hīs
que media dicim; sit aliud sumēdū / aliud reiciēdū. quicquid ita
fit aut dicitur oī officio cōtinetur. ex quo itelligitur quoniā seip
los oēs natura diligūt tū ilipiētē q; sapiētē sūpturū que secūdam
naturā sit reiecturūq; contraria. Ita ē quoddā cōe officiū sapiētis et
ilipiētis. ex quo efficitur versari i hīs que media dicam;. s; quō
ab hīs oīa proficiscātur officia / nō sūt cā dicitur ad ea referri oēs
nrās cogitatiōes / i hīs et excessū e vita / z e vita mātionē. In quo
ei plura sūt que secūdm naturā sūt / huius officiū ē i vita manere
i quo aut aut sūt plura cōtraria / aut fore vidētur / huius officiū
est e vita excedere. Ex quo apparet z sapiētis eē aliquādo officiū
excedere de vita quō beatus sit / et stulti manere i vita quō sit mi
ser. Nā bonū illud z malū / quod sepe iā dictū ē postea cōsequitur
prima aut illa nature siue secūda siue contraria sub iudiciū sapiētis
z delectū cadūt estq; / illa subiecta quasi materia sapientie. Itaq; et
manēdi i vita z migrādi rō oīb; hīs reb; quas supra dixi meti
enda. nā neq; hīs qui virtute retinētur i vita / neq; hīs qui sine
virtute sūt / mors est appetenda. vt sepe officium est sapientis
deficere a vita quom sit beatissimus si id opportune facere pos
sit quod est conueniēter nature viuere. sic enim censēt oportu

nitatis eē beate viuere. Itaq; a sapiētia precipitur seipsā si iuuerit
sapiēs vt reliquat. q̄obré quō viuorū ista vis nō sit: vt casū affe-
rant mortis volūtariē. perspicuū est etiā stultorū qui eidē mileri
officiū eē manere in vita: si sint in maiore parte earū rerū quas
secūdū naturā eē dicimus. quoniā excedēs e vita et manens eque
miser est. nec diuturnitas magis ei vitā fugiēdā facit. Nō sine cā
dicitur hīs qui pluribus naturalibus frui possint eē in vita ma-
nēdū. Pertinere aut ad rē arbitrātur intelligi natura fieri: vt li-
beri a parētibus amētur. a quo iūcio perfectā oēm hūani generis
societatem persequimur. Quod primū itelligi debet figura mē-
brisq; corporū que ipsā declarāt procreādi a natura habitā eē rō-
nē. Neq; vero hec iter se cōgruere possēt: vt natura et procreari
vellet et diligi procreatos nō curaret. Atq; etiā in bestis vis na-
ture inspicī pōt. quarū in fetu et educatione laborē quō cernimus
nature ipsius vocē videmur audire: q̄si perspicuū ē natura nos
a dolore abhorrere. Sic apparet a natura ipsa ipelli: vt eos quos
genuerimus amemus. Ex hoc nascitur vt etiā cōis hoīm iter ho-
mines naturalis sit cōmēdatio. vt oportet hoīez ab hoīe ob id ip-
sū quod hō sit: nō alienū videri. Vt ei in mēbris alia sūt tāq; li-
bi nata. vt oculi et aures. Aliqua etiā ceterorū mēbrorū vsū ad-
iūuāt. vt crura vt manus. Sic imanes quedā bestie libi solū nate
sūt. At illa que in cōca patula pina dicitur. Isq; qui nateōcha q̄
eā custodiat pinoteres vocatur. In eāq; quō se recepit includitur:
vt videatur monuisse vt caueret. Itēq; formice / apes / ciconce / a-
liorū etiā cā quedā faciūt. multo magis hec cōiunctio est hoīs. Ita
q; natura sumus apti ad cetos / cōcilia / mūdū / ciuitates / aut cen-
let regi numie deorū eūq; eē quasi cōmunē urbē etiā ciuitatē ho-
minū etiā deorū. etiā vnūquēq; nostrū eius mūdū esse partē. Ex
quo illud natura cōsequitur: vt cōmunē vtilitatē nrē atēponamus
Vt ei leges oīm salutē singulorū salutē atēponūt. lic vir bonus et
sapiēs legibus parēs et ciuilis officii nō ignorans. vtilitate ho-
minū: plus q̄ vnus alicuius aut sue cōsulit. Nec magis vitupe-
rādus est proditor patrie q̄ cōmunis vtilitatis aut salutis deser-
tor propter suam vtilitatē aut salutem. Ex quo fit vt laudandus

lit is qui mortē appetat pro rep. q̄ deceat. Cariorē eē patriā no-
bis! q̄ nosmetip̄os. quoniā q̄ illa vox inhuana et scelerata duci-
tur eorū qui negāt se reculare quo minus iplis mortuis terra-
rū oīum deflagratio cōsequatur! quod vulgari quodā versu gre-
co pronūciari solet. certe verū est etiā hīs qui aliquādo futuri
lit! eē propter ipl̄os cōsulēdū ex hac aīorū affectiōe testamēta cō-
mēdationesq̄ moriētū nate sūt. quodq̄ nemo in solitudīe vitam
agere velit. ne cū infinita quidē voluptatū habūdātia / facile in-
telligitur! nos ad cōiūctionē cōgregationēq̄ oīum et ad naturalē
cōiocationē esse natos. Impellimur aut̄ natura! vt prodelle veli-
mus q̄ plurimis. In primisq̄ docēdo rōnibulq̄ prudētie tradē-
dis. Itaq̄ nō facile est inuenire qui quod sciat ipse nō tradat alte-
ri. Ita nō solū ad discēdū propēli sumus! verū etiā ad docēdū. at-
q̄ vt tauris natura datū ē vt pro vitulis cōtra leones / summa vi
īpetuq̄ cōtēdāt! sic hīi qui valēt opibus atq̄ id facere possūt. vt de
hercule et libero accepimus. Ad seruādū genus hoīm natura in-
citatur. atq̄ etiā Iouē cū optimū et maximū dicimus. quōq̄ eū-
dē salutare hospitalē statorē hoc itelligi volumus salutē hoīm in
eius eē tutelā. Minie aut̄ cūenit quō ipli iter nos abiecti negle-
ctiq̄ simo postulare! vt diis īmortalibz cari simo! et ab hīs dili-
gamur. Quēadmodū igitur mēbris vtimur priusq̄ didicimus
cuius ea vtilitatis cā hēamus! sic iter nos natura ad ciuilē cōitatē
cōiūcti et cōsociati sumus. Quid nī ita se hēret nec iustitie vllus
eēt nec hūanitati locz. Et quō hoīm iter hoīs iuris cē vīcula pu-
tāt! sic hoī nil iuris eēt cū bestiis. preclare eī Crisippus cetera na-
ta eē hoīm cā et deorū. eos aut̄ cōitatis z societatis sue! vt bestiis
vti ad vtilitatē suā possit sine iniuria. quōq̄ ea natura eēt hoīs / vt
cū genere hūano q̄li ciuile ius ītercederet! q̄ id cōseruaret eū ius-
tū! q̄ migraret eū iniustū fore. Sed quēadmodū theatrū quō cōe-
lit! recte tamē dici pōt eius eē! cū locū quē quisq̄ occuparit. sic in
vrbe mūdove cōmuni aduersatur ius! quo minus suū quisq̄ cu-
iusq̄ sit. Quō aut̄ ad tuēdos cōseruādosq̄ hoīes hominē natū cē
videamus. cōsētaneū est huic nature! vt sapiēs velit gerere et ad-
ministrare rempu. Atq̄ vt e natura viuat vxorē adiūgere et vel

le ex ea liberos procreare / ne amores quidē sāctos a sapiēte alie-
nos eē arbitrātur. Cynicorū aut rōnē / atq; vitā alii cadere in sa-
piētē dicūt (si quis eiulmōi forte casus iciderit / vt id faciēdū sit)
alii nullo mō. vt ergo cōseruetur oēs hoī erga hoīez societas / cō-
iūctio / caritas / et emolimēta / et detrimēta (que ophelimata et
blāmata appellāt) cōia esse voluerūt. quorū altera prolūt / nocēt
altera. nec solū ea cōia / verū etiā paria eē dixerūt / incōmoda aut
aut cōmoda. Ita eī euchrestemata z dylchrestemata appello cōia
eē voluerūt. Illa eī que prolūt aut que nocēt / aut bona sūt / aut
mala (que sint paria) necē eē. cōmoda aut aut incōmoda ī eo gene-
re sūt que propolita et reiecta dicimus / ea possūt paria nō eē. sed
emolimēta cōia eē dicūtur. recte aut facta z pctā nō habētur cōia
Amicitia aut adhibēda eē cēlet / qz sūt ex eo genere que prolūt. q̄
q̄ aut in aīctiā / alii dicāt eque carā eē sapiēti rōnē aīci / ac suā. alii
aut libi cuiq; cariorē suā / tamē id quoq; posteriores fatētur alie-
num eē a iusticia / ad quā nati cē videamur detrahēre quid de ali-
quo quod libi assumat. Minime vero probatur huic discipline
(de qua loquor) aut aīctiā / aut iustitiā / propter utilitates ascisci
aut probari. Sedē eī voluptates poterūt eas labefactare atq; per-
uertere. et eī nec iustitia / nec aīctia eē oīo potuerūt / nisi ipla per
se expetātur. Ius aut (quod ita dici appellariq; possit / id eē natu-
ra alienūq;) eē a sapiēte nō mō iniuriā cui facere / verū etiā nocere
nec vero rectū ē cū aīcis aut benemeritis cōsociare aut coniūgere in
iuriā. grauissimēq; et verissimē defēditur nūq; equitatē ab utilitate
posse seiūgere. etiā quicquid equū iustūq; cēt / id etiā honestū vi-
cissiq; quicquid eēt hoēstū / id iustū etiā / atq; equū fore. Ad eas
virtutes (de quibus disputatū ē) dyaleticā etiā adiūgit et phisicā
ealq; ābas virtutū noīe appellat. Alterā q; hēat rōnē ne cui fallo
assētiam / ne ve vniq; captiosa probabilitate fallamur. Ea q; de bo-
nis et malis dixerim / vt tenere tueriq; possim. nā sine hac arte
quēuis arbitramur a vero abduci falliq; posse. recte igitur si oī-
bus in reb; temeritas / ignoratioq; vitiosa ē / ab hiis ea que tollit
hec virt; noiata ē. Phisice quoq; nō sine cā tributus idē ē honos
propterea q; q; queniēter nature victur; sit / ei etiā proficiscendū

est ab oī mūdo. et ab eius procuratiōe. nec vero pōt quisq̃ et de
bonis etiā de malis vere iudicare nisi oī cognita rōne nature etiā
vite etiā deorū. etiā utrū cōueniat. nec ne nature hoīs cū vniuer
sa queq; sūt vetera precepta sapiētū! qui iubēt tēpori parere! et se
qui deū et se noscere. et nihil nimis. Nec sine phisicis quā vī ha
beāt! et habēt maximā videre nemo pōt. Atq; etiā ad iusticiā co
lēdā! ad tuēdas aicitias et reliquas caritates quid natura valeat.
hec vna cognitio pōt tradere. nec vero pietas aduersus deos. nec
q̃ta huius gracia debeat sine explicatiōe nature itelligi pōt. Sed iā
lētio me eē lōgius prouectū q̃ proposita rō postulare. verū ad
mirabilis opolitio discipline incredibilisq; rerū traxit ordo. Que
per deos imortales nō ne miraris. Quid eī aut etiā natura qua
nihil ē aptius / nihil descriptius! aut in operibus manu factis tā
opolitū tāq; opactū et coagmētātū iueniri pōt. Quid posterius
priori nō ouenit! quid sequitur quod non respōdeat superiori!
quid nō sic aliud ex alio nectitur! vt nō si vllā litterā moueris li
bēt oīa. nec tamē quicq̃ ē quod moueri pōt. q̃ grauis vero! q̃ ma
gnifica / q̃ cōstās cōficitur persona sapiētis! qui cū ratio docuerit
quod hoēstū eēt! id eē solū bonū! lēper sit necē ē beatus. vereq;
oīa ista noīa possideat! que irrideri ab iperitis solēt. Rectius enī
appellabitur rex q̃ Torquinius qui nec se nec suos regere potu
it. Rectius magister populi (Is eī ē dictator) q̃ Silla qui triū pe
stiferorū viciorū luxurie / auaritie / crudelitatis / magister fuit. re
ctius diues! q̃ Crassus qui nisi eguissz nūq̃ eufratē nulla belli cā
trālire voluissz. recte eius oīa dicētur! q̃ scit vti solus oīb; . recte
etiā pulcher appellabitur. aī ei liniamēta sūt pulchriora q̃ cor
poris. recte solus liber nec dnātiōi cuiusq̃ parēs neq; obediēs cū
piditati. recte iūctus cuius etiā si corpus cōstrīgatur aīo tamē vī
cula iūci nulla possūt. nec expectet vllū tēp; etatis! vt tū deniq; iu
dicetur beatus ne fuerit. Quō extremū vite diē morte cōfecerit
quod ille vnus septē sapiētib; nō sapiēter Cresū monuit. nā si be
atus vnq̃ fuissz! beatā vitā vsq; ad illū a Cyro extractū rogam
protulissz. q̃ si ita ē! vt neq; quisq; nisi bonus vir! et oēs boni be
ati sūt. q̃d phia magis colēdū. aut q̃d ē virtutē diuinius. Finis

M. T. Ciceronis de finibus Bonorū et Malorū liber
Quartus incipit feliciter;

Ve quom dixisset / finē ille. ago aut ne tu in-
quā Cato ista exposuisti tā multa memoriter
tā obscura dilucide? Itaq; aut omittamus cō-
tra oīno velle aliquid / aut spaciū sumamus
ad cogitandū. tā enī diligēter etli minus vere
(nā nōdū id quidē andeo dicere) s; tamē accu-
rate nō mō fundatā / verūetiā extructā disciplinā nō ē facile per-
discere. Te ne illam tandē inquit. Quom ego te hac noua lege
videā eodem die accusatori respōdere. Et tribus horis perorare!
in hac me causa tempus dilaturū putas. Que tamē a te agetur
non melior! q̄ ille sunt quas interdū obtines. Quare istā quoq;
aggredere tractatā presertim et ab aliis et a teipso sepe vt tibi de
elle non possit oratio! tū ego nō me hercule solere temerē cōtra
Stoicos. non quo illis admodū assentiar! sed pudore impediōr.
Ita multa dicūt que vix intelligā. obscura (inquit) quedā esse cō-
fiteor. nec tamē ab illis ita dicūtur de industria! sed inest i rebus
ipsis obscuritas. Quom igitur eadē res inq; Peripatheticis di-
cētibus. verbū nullū est quod nō intelligatur. Eadē ne res in-
quit! an parum disserui nō verbis Stoicos a Peripatheticis! sed
vniuersa re etiam tota sentētia dissentire? At qui (inquit Cato) si
istud obtinueris! traducas me ad te totū licebit. Putabā equidē
satis (inquit) me dixisse. Quare ad ea primū si videtur. sit aliud
quid voles! postea. Immo istud quidē inquā quo loco / nisi in-
quū postulo! respōde arbitrato meo. vt placet inquit. Et si illud
erat aptius equum cuiq; concedere. Existimo inquā Cato vete-
res illos Platonis auditores Speusippū / Aristotelē / xenocratē
Deinde eorū Polemonē / Theophrastū / satis cōpiole et elegāter
habuisse constitutā disciplinā! vt nō esset causa zenoni cum Pole-
monē audisset cur et ab eoipso et a superioribus dissideret. quorū
fuit hec institutio! in quo animaduertas veli quid putes mu-
tandū. nec expectes dū ad omnia dicā! que ante dicta sunt. Vni-
uersa enī illorū ratione quom tota veltra cōfligendū puto. qui

quom viderant nos ita esse natos! vt et cōmuniter ad eas virtu-
tes apti essemus! que note illustresq; sunt. Iustitiā dico. tempe-
rantiam. ceterasq; generis eiusdem. Que omnes similes artium
reliquarum materia/ tantum ad meliorē partem tractatione dif-
ferunt/ easq; ipsas virtutes viderent nos magnificētius appetere
et ardentius. Habere etiam inlātā quandam vel potius in-
natam cupiditatem sciētie. natosq; esse ad cōgregationē hominū
ad societatem communitatēq; generis humani. ea que in maxi-
mis ingeniis! maxime illucere totam philosophiam tres in par-
tes diuiserūt. quam partitionē a zenone retētā esse videmus.
quarum (quom vna sit qua mores confirmari putātur) differo
eam partem que quasi stirps est huius questionis. Qui sit enim
finis bonorum morū (hoc loco tātum dico) a veteribus Peripa-
theticis/ Academicisq; / qui in re consentientes vocabulis diffe-
rebant eum locū (quem ciuilem recte appellamus. grece politi-
con) grauiter / et copiose esse tractatum. Qm̄ multa illi de repub.
scripserunt / qm̄ multa de legibus / qm̄ multa nō solum precepta in
artibus! sed etiā exempla in orationibus bene dicēdi reliquerūt.
Primū enim ipsa illa que subtiliter differenda erant polite / ap-
teq; dixerūt. quom diffiniētes! tum parcentes vt nostri etiam!
sed vos squalidius. Eorum vides qm̄ niteat oratio. deinde ea que
requirebant orationem ornatā / et grauem. Qm̄ magnifice sūt di-
cta ab illis / qm̄ splendide de iustitia / de fortitudine / de amicitia / de
etate degēda / de philosophia / de capessenda republica / de tempe-
rātia / de fortitudine hominum / de spinis vellētium vt stoici nec
ossa nudantium! sed eorū qui grandia ornate enucleate
minora dicere. Ita que sunt eorum consolationes / que cohorta-
tiones / que etiam monita et consilia scripta ad summos viros.
Erat enim apud eos vt est rerum ipsarū natura! sic dicēdi exerci-
tatio duplex. nā quicquid queritur id habet aut generis ipsius
sine personis temporibusq; / aut iis adiūctis facti / aut iuris / aut
nominis controuerſiam. Ergo in utroq; exercebantur. eaq; disci-
plina efficit tantam illorum utroq; in genere dicendi copiam.

totū genus hoc et zeno / et ab eo qui sūt / aut non potuerūt / aut noluerūt / certe reliquerūt / quanq̃ scripsit artē rhetoricā Cleantes / Crisippus etiam. sed sic vt siquis obmutescere cōcupiet / nil aliud legere debeat. Itaq; vides quomō loquantur. noua verba fingūt. delerunt vlitata. at quanta conantur / mūdum hūc omnem opidum esse nostrū. Incendit igitur eos qui audiunt. vides quātam rem agas vt Cereolis qui habitat totum hunc mūdum suum municipium esse existimet. quid ille incendat. Restinguet citius si ardentem acceperit. ista ipsaq; tu breuiter. regem / dictatorem / diuitem / solum esse sapientem a te quidem apte ac rotūde quippe. habes enim a rhetoribus. illorū vero ista ipā quam ex illa de virtutis vi (quā tantam volūt esse vt beatum per se efficere possit) pungunt / quali aculeis interrogatiūculis angustis quis etiam que assentiūtur nisi cōmutanter animo et iudē abeūt qui venierant. res enī fortasse vere / certe / graues / non ita tractatur vt debent / sed aliquāto minutius;

Capitulū primū / Ostēdit perpulehre artē esse ducem certiorē q̃ natura;

Equitur differendi ratio cognitioq; nature. nam de sūmo bono mox (vt dixi) videbimus. et ad id explicandū disputationem omnem cōferemus. In hīs igitur partibus duabus nihil erat quod zeno cōmutare geltiret. res enim preclare se habent. et quidē in vtraq; parte. Quid enim ab antiquis ex eo genere quod ad differendum valet pretermissum est. qui et diffinierūt plurima et diffiniēdi artes reliquerūt. Quod q̃ est diffinitioni adiunctū vt tres in partes diuidatur / id et fit ab illis et quemadmodū fieri oportet traditur. Item de cōtrariis (a quibus ad genera formalq; generū deuenerūt) iam argumenti ratione conclusi / caput esse faciunt. eaq; perspicua dicunt. deinde ordinē sequuntur. Tum quid verum sit in singulis extrema cōclusio. Quanta aut ab illis varietas argumentorū ratione cōcludentium / eorūq; cū captiosis interrogationibus dissimilitudo. Quid q̃ pluribus locis quasi denunciant / vt neq; sensuum fidē sine ratione / nec rationes sine sēlibus exquiramus / atq; vt eorū

alterum ab altero separemus. Quid ea que dialectici nunc tradunt et docent nonne ab illis instituta sunt: inuenta sunt: de quibus et si a Crilippo maxime est elaboratum: tamē a zenone minus multo quā ab antiquis. Ab hoc autem quedam non melius: quā veteres. Quedam omnino relictā. quomque due sint artes (quibus perfecte ratio et oratio cōpleatur) vna inueniēdi: altera disserendi: hanc posteriorem et Stoici et Peripathetici: priorē autē illi egregie tradiderūt. Stoici omnino ne attigerūt quidem. nā e quibus locis quali thesauris argumēta depromerentur: vestri ne suspicati quidem sunt. superiores autē artificio et via tradiderunt. Que quidem res efficit ne necesse sit iisdem de rebus semper quali dictata decantare: neque a comentariolis suis discedere. nam qui sciet vbi quicque positū quaque: eo veniat. Is etiā si quid obrutum erit poterit eruere: semperque esse in disputando suus. Quid si ingeniis magnis predicti quidam dicēdi copiam sine ratione consequuntur: ars tamen est dux certior: quā natura. Aliud est enim poetarum more verba fundere: aliud ea que dicas ratione et arte distinguere. Similia dici possunt de explicatiōe nature qua hii vtuntur et vestri. Neque vero ob duas modo causas quod Epicuro videtur vt pellatur mortis et religionis metus: sed etiā modestiam quādam cognitio rerum celestium affert: iis qui videant quāta sit etiam apud deos moderatio: quātus ordo: et magnitudinem animi: deorum opera et facta cernētibus: iustitiam etiam: quom cognitum habeas quod sit summi rectoris et domini numen. Quod consilium: que volūtas: cuius ad naturam apta ratio: vera illa et summa lex a philolophis datur. Inest in eadem explicatione nature insatiabilis quedam ex cognoscendis rebus voluptas. In qua vna confectis rebus necessariis: vacui negotiis: honeste ac liberaliter possimus viuere. Ergo in hac ratione tota de maximis fere rebus Stoici illos secuti sunt: vt deos esse et quatuor ex rebus omnia constare dicerēt. Quom autē quereretur res admodū difficilis: nūm quinta quedam videretur esse ex qua ratio et intelligētia oriretur: in quo etiam de animis cuius generis essent quereretur: zeno id dixit esse ignem.

nonnulla deinde aliter sed ea pauca. de maxima aut re eodem modo diuina ratione atque natura mundum vniuersum atque eius maximas partes administrari. materiam vero rerum et apud eos copiam exilem / apud illos vberissimam reperiemus. quoniam multa ab his conquisita et collecta sunt / de omnium animantium genere / ortu / membris / etatibus / quoniam multa de rebus his que gignuntur e terra / quoniam multe quoniam de rebus variis et cause cur que quoniam fiat et demonstrationes quemadmodum queque fiant / qua ex omni copia plurima et certissima argumenta sequuntur ad cuius rei naturam explicandam. Ergo adhuc (quatum equidem intelligo) causa non videtur fuisse mutandi nominis non nisi omnia non sequebatur. idcirco non erat ortus illinc. Equidem etiam Epicureorum in phisicis quidem Democritum puto pauca mutauit vel plura sane. At quomodo e pluribus eadem dicitur / tum certe de maximis. Quod item quomodo vestri faciant / non satis magnam tribuunt inuentoribus gratiam. sed hec actenus;

Capi. ii. De summo bono (quod continet philosophiam) zenonis opinionem recitat. que est quod finis bonorum est secundum naturam vivere. Vnc videamus queso de summo bono (quod continet philosophiam) quid tandem attulerit / quoniam obrem ab inuentoribus tanquam a parentibus dissentiret. Hoc igitur loco quoniam a te Cato diligenter est explicatus finis hic bonorum (qui continet philosophiam / et qui a Stoicis et quemadmodum diceretur) tamen ego quoque exponam ut perspiciamus (si potuerimus) quidnam a zenone nouum sit allatum. Quomodo enim superiores e quibus plenissime Polemo secundum naturam vivere summum bonum esse dixisset / his verbis significari Stoici tria dicant / vnum eiusmodi vivere adhibentem scientiam earum rerum / que natura eueniret hunc ipsum zenonis aiunt finem esse declarantem illud quod a te dictum est conuenienter nature vivere. Alterum significare idem vter diceretur officia omnia media aut pleraque seruante vivere. Hoc licet expolitum dissimile est superiori. illud enim rectum quod ca-

fortissima dicebas contingit sapienti soli. Hoc aut inchoati cu-
iusdam officii est non perfecti. quod cadere in nonnullos insipi-
entes potest. Tertiū aut omnibus aut maximis rebus iis que
secundum naturam sint fruenter vivere / hoc non est positum
in nostra actione. Complectitur enī et ex eo genere vite quod
virtute finitur / et ex hiis rebus que secundum naturam sunt.
nec sunt in nostra potestate. sed hoc summū bonum quod cer-
ta significatione intelligitur / eaque vita que ex summo bono de-
gitur (quia coniuncta ei virtus est) in sapientem solum cadit.
Atque finis bonorū et ab hiis Stoicis scriptū videmus. a xeno-
crate atque ab Aristotele constitutus est. Itaque ab hiis constitutio il-
la prima nostra a qua tu quoque ordiebare hiis prope verbis ex-
ponitur. Omnis natura vult esse cōservatrix sui ut et salva sit
et in genere cōservetur suo. Ad hanc rem aiunt artes quoque
exquitas que naturā adiuvarēt. In quibus ea numeretur in
primis que est vivendi ars ut tueatur / quod a natura datū sit
quod deit / acquirat / iidemque diviserūt naturam hominis in a-
nimum et corpus. quomque eorū unūquodque per se expetendū
esse dixissent / virtutes quoque utriusque eorū per se expetendas esse
dixerunt. Quom animā quādā infinita laude anteponerēt cor-
pori / virtutes quoque animi bonis corporis anteponebant. Sed
quom sapientiam totius hominis custodē etiam procuratricē
esse vellent que esset noster comes et adiutrix / hoc sapiētie mu-
nus eē dicebant. ut cum tueretur qui cōstaret ex animo et cor-
pore in utroque iuaret eum atque contineret. Atque ita re primo
simpliciter collocata / reliqua subtilius persequētes corporis bo-
na faciliter quādā rationem habere censebant. De animi bo-
nis accuratius exquirebant in primisque reperiebāt in hiis esse
iustitie semina. primisque ex omnibus philosophis a natura tri-
butum esse docuerūt / ut hi qui procreati essent / a procreatori-
bus amaretur. Et id quod temporū ordine antiquius est. ut cō-
iugia virorum et vxorū natura cōiuncta esse diceret / qui ex stir-
pe orirentur amicitie cōiunctionū / atque ab hiis iniciis profecti
omnium virtutum originē et progressionē secuti sunt. ex quo

magnitudo quoque animi existeret. qua facile possit repugnari ob
sistitque fortune. quod maxime res essent in potestate sapientis. varie-
tates autem iniuriarumque fortune facile veterum philosophorum pre-
ceptis instituta vita superabat. Principiis autem a natura datis am-
plitudines quedam honorum excitabantur. partim profecte a con-
templatione rerum occultiorum. quod erat insitus menti cognitio-
nis amor. ex quo etiam rationis explicandi dissensionemque cupiditas
consequabatur. quodque hoc solum animal natum est pudoris / ac
verecundie particeps / appetensque coniunctionem hominum / ac soci-
etatem / animaduertensque in omnibus rebus quas ageret / aut di-
ceret / ut ne quid ab eo fieret nisi honeste et decore. Pluribus iudiciis (ut
ante dixi) tanquam seminibus a natura datis / temperantia / modestia /
iustitia / et omnis honestas perfecta absoluta est. Plures inquam Ca-
to formam illorum eorum de quibus loquor philosophorum. qua
expolita scire cupio que causa sit cur zenon ab hac antiqua institu-
tione desciverit. Quidnam horum ab eo non sit prolatum quod ne om-
nem naturam sui / conservatricem dixerit. An quod omne animal ipse
sibi commendatum ut se et saluum in suo genere incolumemque vel-
let. An quom omnium artium finis is esset. quidnam maxime
quereret id est statui debere de totius arte vite. An quod quom ani-
mo constaremus et corpore etiam hec ipsa et eorum virtutes per
se esse sumendas. An vero displicuit ea que tributa est animi vir-
tutibus tanta prestantia. An que de prudentia / de cognitione re-
rum / de cognitione generis humani / queque ab eisdem de tempe-
rantia / de modestia / de magnitudine animi / de omnium honesta-
te dicuntur. Fatebuntur Stoici hec omnia dicta esse preclare. Ne-
que eam causam zenoni desciscendi fuisse. alia quedam dicent (cre-
do magna) antiquorum esse peccata / que ille veri inuestigandi cu-
piens nullo malo ferre potuerit. Quid enim peruerlius / quid in-
tolabilius / quid stultius / quam bonam valitudinem / quam dolorum om-
nium vacuitatem / quam integritatem oculorum / reliquorumque sensuum
non ponere in bonis potius / quam dicere nihil omnino inter eas res
hincque contrarias interesse. Ea enim omnia que illi bona dicerent /

prepolita esse non bona. Itemque illa que in corpore excellerent /
stulte antiquos dixisse per se esse expetenda et sumenda potius / quam
expetenda. Eademque omni vita que in vna virtute conlisteret / il-
lam vitam que etiam ceteris rebus que esset secundum naturam
habundaret magis expetendam non esse / sed magis sumendam. quon-
iam ipsa virtus efficiat ita beatam vitam ut beatior esse non possit
tamen quedam deesse sapietibus / tum quom sunt beatissimi. Ita
que eos id agere: ut a se dolores / morbos / debilitates / repellant.
O magnam vim ingenii causamque iustam cur noua existeret di-
sciplina. Perge porro. sequentur enim que tu scientissime com-
plexus es: omnem insipientiam et iniustitiam: alia vitia similia om-
niaque peccata esse paria. eosque qui natura doctrinaque longe ad vir-
tutem processissent (nisi eam plene consecuti essent) summe esse
miseros. Neque inter eorum vitam et improbillimorum quicquam omni-
no interesse. ut Plato tantus ille vir si sapiens non fuerit nihilo
melius: quam quis improbillimus: nec beatius vixerit. Nec videlicet
est correctio philosophie veteris et emendatio que omnino aditum
habere nullum potest in urbem / in forum / in curiam. Quis enim
ferre posset ita loquentem eum qui se auctorem vite grauius et sa-
pienter agende profiteretur nomina rerum commutarem. Quom-
que idem sentiret quod omnes quibus rebus eandem vim tribu-
eret: alia nomina imponerem: verba non mutarem: de opinionibus
nihil detrahentem: patronusue cause in epilogo pro reo dicens
negaret esse malum exilium: publicationem honorum. hec reiiciens
da esse. non fugienda. nec misericordem iudicem esse oportere.
In contione autem si loqueretur: si Annibal ad portas venisset: mu-
rumque iaculo traiecisset: negaret esse in malis capi / venire / inter-
fici / patriam amittere. An senatus quom triumphum Africana-
no decerneret: quid de eius virtute aut felicitate posset dicere si
neque virtus in nullo nisi in sapiente: nec felicitas vere dici potest
Que est igitur ista philosophia que communi more in foro loqui-
tur: in libello suo presertim quom quod illi suis verbis signifi-
cant in eo nihil mouetur: de ipsis rebus nihil mutetur: eadem res

maneant alio modo. Quid enī interest diuicias / opes / valitudi-
nem / bona dicas / an ne preposita. Quom ille qui ista bona dicit
nihilō plus hīs tribuat. q̄ tu qui eadē illa preposita nominas.
Itaq̄ homo in primis ingenuus et grauis dignus illa familia-
ritate Scipionis et Lelii Panetius / quom ad. Q. Tuberonē de
dolore paciēdo scriberet quod esse caput debebat si probari pos-
set. nūq̄ posuit non esse malum dolorem. sed quid esset et qua-
le. quantumq̄ in eo esset alieni. deinde que ratio esset proferendi
cuius quidem (quoniā Stoicus fuit sententia) cōdemnata mihi
videtur esse immanitas ista verborū. Sed vt propius ad ea Ca-
to accedam que ad ea dicta sunt. pressius agamus. ea que modo
dixisti cum hīs cōferamus que tuis antepono. Que sunt igitur
cōmunia nobis cū antiquis. hīs sic vtamur. quali cōcellis. que
in controuerſiam veniūt de hīs si placet differamus. mihi vero
inquit placet agi subtilius. et vt ipse dixisti pressius. Que enī ad
huc pretulisti popularia sūt. ego autem a te elegātiora delidero.
N me ne tu inq̄. sed tamē enitar et si minus mihi multa occur-
rēt. nō fugiā ista popularia. Sed primū positū est nosmetipsos
cōmendatos esse nobis. primāq̄ ex natura hāc habere appetitio-
nē. vt conseruemus nosmetipsos. hoc cōuenit. sequitur illud vt
animaduertamus qui simus ipsi. vt nos quales oportet esse ser-
uemus. Sumus igitur homines. ex animo cōstamus z corpore
que sunt cuiusdā modi. nolq̄ oportet (vt prima petitio naturalis
postulat) hec diligere. cōstituereq̄ ex hīs finē illū sūmi boni at-
q̄ vltimi. quem (si prima vera sint) ita cōstitui necesse est scilicet
earū rerum que sunt secundū naturā q̄ maxima et q̄ plurima
adipisci. Hūc igitur finē illi tenuerūt. quodq̄ ego pluribus ver-
bis. illi breuius secundū naturā viuere. hoc ius bonorū videatur
extremum;

Ca. iiii. Ex eisdem principiis ostendit q̄ honeste viuere (id
est enī vel ex virtute vel naturę cōgruenter viuere) sūmū
bonum sit;

Se nūc illi doceāt vel tu potius. quis enī ista melius?
quonā modo ab iisdem p̄cipiis profecti efficiatis vt
honeste viuere (Id est enī vel ex virtute. vel nature cō-
gruenter viuere) summū bonū sit. et quonā modo. aut quo loco
corpus subito deserueritis oīaq; ea que cū secundū naturā sint
ablit a nostra potestate. ipsum deniq; officiū. Quero igitur quo
mō he tante cōmēdationes a natura profecte / subito a sapientia
relicte sint. Quod si nō hominis summū bonū quereremus sed
cuiusdā animātis / is aut eēt nihil nisi animus (liceat enī fingere
aliquid eiulmodi quo verū facilius reperiamus) tamen illi ani-
mo non esset hic noster finis. desideraret enī valitudinē / vacuita-
tē doloris. appeteret etiā cōseruationē sui / earūq; rerū custodiam
finemq; sibi cōstitueret secundū naturā viuere. Quod est (vt di-
xi) habere ea que secundū naturā sunt vel omnia vel plurima z
maxima. Cuiuscūq; enī modi animal cōstitueris / necesse est etiā
si id sine corpore sit vt fingimus inde esse in animo quedā simi-
lia eorū que sint in corpore. vt nullo modo nisi vt exposui cōsti-
tui possit finis bonorū. Crisippus aut exponēs differētias ani-
mātū / ait alias earū corpore excellere. alias aut animo nōnul-
las valere vtraq; re. Deīde disputat quod cuiusq; generis animā-
tis statui deceat extremū. Quom aut hominē in eo genere po-
suisset / vt ei tribueret animi excellentiā / summū bonū id cōstitu-
it non excellere animo / sed vti nihil esse preter animū videretur
cōstitui summū bonū. Vno aut modo in virtute sola sūmū bo-
num recte poneretur / si quod esset animal quod totū ex mente
cōstaret. id ipsū tamē sic vt ea mēs nihil haberet in se quod esset
secundū naturā vt valitudo est. Sed id ne cogitari quidē potest
quale sit vt nō repugnet ipsum sibi. Sin dic obscurari quedam
nec apparere quia valde parua sint. nos quoq; cōcedimus quod
dicit Epicurus de voluptate / que minime sūt voluptates / eas ob-
scurari sepe et obrui. sed nō sunt in eo genere tante cōmoditates
corporis. tāq; producte temporibus tāq; multe. Itaq; in quibus
p̄pter earū exiguitatē obscuratio sequitur / sepe accidit / vt ni-

hil interesse nrā fateamur! sit illa nec ne sint. vt in sole quod a se
dicebatur lucernā adhibere nil interest/ aut teruntū addere Cre
li pecunie. Quibus aut in rebus obcuratio tāta nō sit/ fieri ta
mē pōt vt idiplū quod iterest nō sit magnū vt ei qui iocūde vi
xerit ānos decē si eque vita iocūda mēstrua addatur. qz momētū
aliquod hēat ad iocūdā accessiōnē bonū sit. Si aut id nō cōcedat/
nō continuo vita beata tollitur. bona aut corporis huic sunt (quod
posterius polui) similia. habēt ei accessiōnē dignā in qua elabo
retur vt mihi in hoc Stoici iocari videātur iterdū quom ita di
cāt. si ad illā vitā que cū virtute degatur ampulla/ aut strigulis
accedat/ sūpturū sapiētē eā vitā potius quo hec adiecta sint/ nec
beatiorē tamē ob eā causā fore/ hoc simile tandē est nō risu poti
us q̄ orōne eiiciēdū. Ampulla enī sit nec ne sit quis nō iure op
timo derideatur si laboret. At vero grauitate mēbrorū et crucia
tu dolorē si quis quē leuet magnā ineat gratiā nec si ille sapiens
ad tortoris eculeū a tyranno ire cogatur similē hēat vultum ac si
ampullā perdidisset. s; vt magnū et difficile certamē iniēs cū si
bi cū capitali aduersario dolore depugnādum videret/ excitaret
oēs natiōes fortitudinis/ ac paciētie. quarū presidio iiret illud dif
ficile (vt dixi) magnūq; preliū. deinde nō queremus quid obscu
retur aut intereat (qz sit admodū parū) s; qd tale sit vt expleat
sūmā. vna voluptas e multis obcuratur in illa vita voluptaria
s; tamē ea (q̄uis perua sit) pars est eius vite que posita est in vo
luptate. nūmus in Creli diuiciis obcuratur/ pars est tamē diui
ciarū. Quare obcurētur etiā hec que secūdū naturā eē dicimus
in vita beata sint mō partes beate vite. Atqui si vt cōuenire de
bet inter nos est quedam appetitio naturalis/ ea que secūdū na
turam sūt appetens/ eorū omniū est aliqua sūma faciēda. quo
cōstituto tamē licebit ociosa ista querere/ que de magnitudie rerū
de excellētia/ q̄ta ī quoq; sit ad beate viuēdū/ de istis ipsis obscu
ratiōibus que propter exiguitatē vix aut ne vix qdē appareāt.
quid de quo multa dissēsiō ē. nemo enī ē q̄ aliter dixerit/ qui cm

num naturarum simile est id / ad quod omnia referuntur. quod
est ultimum rerum appetendarum. omnis enim est natura diligens sui.
que est enim que se unquam deserat / aut partem aliquam sui / aut eius
partis habitum / aut vim / aut ullius earum rerum (que secundum na-
turam sint) aut motum / aut statum. que autem natura sue prime insti-
tutionis oblita est / nulla profecto / quin suam vim retineat a primo
ad extremum. Quo igitur evenit ut hominis natura sola esset / que
hominem reliqueret / que obliuisceretur corporis / que summum bo-
num non in toto homine / sed in parte hominis poneret. Quomodo autem (quod
ipsi etiam fatentur constatque iter omnes) conservabitur / ut simile sit omnium
naturale illud ultimum de quo queritur. Tum enim esset simile si in
ceteris quoque naturis id cuius esset ultimum quod in quaque excelle-
ret. Tale enim visum esset ultimum Stoicorum. Quid dubitas igitur
mutare principia nature. Quid enim dicis omne animal simul
atque sit ortum applicatum esse ad se diligendum / esseque in se conser-
vando occupatum. Quin potius ita dicis omne animal applica-
tum esse ad id quod in eo sit optimum. et in eius unius occupatum
esse custodia. Reliquaque naturas nihil aliud agere nisi ut id con-
servent / quod in quaque optimum sit. quomodo autem optimum / si bo-
num preterea nullum est. Si autem reliqua appetenda sunt / cur
quod est ultimum rerum appetendarum id non aut ex omnium earum / aut
ex plurimarum et maximarum appetitione concluditur. ut Phidias
potest a principio instituere signum. idque perficere potest ab alio in-
choatum accipere et absolute. huic est sapientia similis. Non enim
ipsa genuit hominem / sed accepit a natura inchoatum. hanc igitur
intuens debet institutum illud quasi signum absolute. Qualem
igitur natura hominem inchoavit / et quod est munus / quod o-
pus sapientie / quid est quod ab ea et absolui et perfici debeat. Si
nihil in eo quod perficiendum est / preter motum ingenii quendam
id est rationem. Necesse est hoc ultimum esse ex virtute vitam augere
rationis eius perfectio est virtus. si nihil nisi corpus / summa erunt illa
valitudo / vacuitas doloris / pulchritudo / &c. Nunc de hominis
summo bono queritur. quid ergo dubitamus in tota eius natu-

ra querere quid sit effectum? Quom enim constet inter omnes
omne officiū munusq; sapientie in hominis cultu esse occupatū
Alii (ne me existimes cōtra Stoicos solum dicere) eas sententias
afferunt: vt summū bonum in eo genere ponant / quod sit ex-
tra nostram potestatem: tanq̃ de animali aliquo loquātur. Alii
quali cōtra nullum sit corpus hominis: ita preter animum ni-
hil curāt. quom presertim quoq; animus nominare nescio quid
sit (neq; enim id possum intelligere) sed in quodam genere cor-
poris vt ne is quidē virtute vna contentus sit: sed appetat vacui-
tatem doloris. Quobrem vtriq; idem faciunt vt si leuam partem
negligerent: dexteram tuerentur. aut ipsius animi (vt fecit Ple-
rillus) cognitionē amplexarētur. actionem reliquerent. Eorum
enim omniū multa pretermittētum dum eligant aliquid quod
sequantur / quasi curta sententia. Atq; vero illa perfecta atq; ple-
na eorum. qui quom de hominis lūmo bono quererēt. nullam
in eo neq; animi neq; corporis partem vacua tutela reliquerunt
Vos autem Cato quia virtus (vt omnes fatemur) altissimū lo-
cum in homine et maxime excellētem tenet: et q̃ eos qui sapien-
tes sunt absolutos et perfectos putamus: aciem animorū nostro-
rum virtutis splendore prestringitis. In omni enī animāte est
summū aliquid atq; optimū. vt in equis / in canibus / quibus ta-
mē et dolore vacare opus est et valere. Sic igitur in homine per-
fectio istā in eo potissimum quod est optimum. idem in virtute
laudatur. Itaq; mihi non satis videmini considerare quid inter-
sit nature. queq; progressio. Non enim hoc quod facit in frugi-
bus vt quom ad spicā perduxerit ab herba relinquat et pro ni-
hilo habeat herbam: idem fecit in homine quom eū ad rationis
habitum perduxerit. Sēper enim ita assumit aliquid: vt ea que
prima dederit non deserat. Itaq; sensibus rationem adiūxit et ra-
tione effecta sensus nō relinquit. vt si cultura vitium cuius hoc
munus est vt efficiat vt vitis cum partibus suis omnibus q̃ op-
time se hēat. sed sic intelligamus. licet enim vt vos quoq; soletis
fingere aliquid docēdi causa. si igitur illa cultura vitium in vite

inlit. ipsa cetera credo velit que ad colendam vitem attinebant.
licet antea se aut omnibus vitis partibus preferat. Statuatque ni-
hil esse melius in vite quam se. similiter sensus quom accessit ad na-
turam. tuetur illam quidem. sed etiam tuetur se. Quom autem as-
sumpta ratio est. tanto in dominatu locatur. ut omnia illa prima
nature huius tutele subiiciantur. Itaque non discedit ab eorum cu-
ratione quibus preposita vitam omnem debet gubernare. ut mi-
rari satis eorum incostantiam non possumus. Naturalē enim ap-
petitionem quam vocant horman. itemque officium ipsum etiam
virtutem tuentem esse volunt earum rerum que secundum naturam
sunt. Quom autem ad summum bonum volunt pervenire. transiliunt
omnia. et duo nobis opera pro vno relinquunt ut alia sumamus
alia appetamus. potius quam vno fine omnia concludant. At enim
veram dicitis virtutem non posse constitui. si ea que extra virtutem
sunt ad beate vivendum pertineant. Quod totum contra est. in-
troducti enim virtus nullo modo potest nisi omnia que leget. que
que reficiet vna referatur ad summam. nam si omnino nos negligi-
mus. in aristotela vicia et peccata incidimus. obliuiscemurque que
virtuti ipsi principia dederimus. sin ea non negligimus neque ta-
men ad finem summi boni referemus. non multum ab Herilli le-
uitate aberrabimus. duarum enim vitarum nobis erunt instituta
capienda. facit enim ille seivicta duo ultima bonorum que ut esset
coniungi debuerunt. Nunc ista separantur ut disiuncta sint. quo
potest nihil esse peruersius. Itaque contra est ac dicitis. nam consti-
tuiti virtus nullo modo potest. nisi ea que sint prima nature ut
ad summum pertinentia tenebit. quesita enim virtus non que relin-
queret naturam. sed que tueretur. At illa ut vobis placet parte
quadam tuetur. relinquam deserit. Atque ipsa institutio hominis
si loqueretur. hec diceret. primos suos quasi inceptus appetendi
fuisse. ut se conseruaret in ea natura. in qua ortus esset. Nodum
autem explanatum satis erat quod maxime natura vellet. explanetur
igitur. Quid ei aliud intelligitur. nisi ut eque pars nature negli-
gatur. in qua si nihil est preter rationem. sit in vna virtute finis bo-

norum. si est etiam corpus! ista explanatio nature nepe hoc
effecerit. ut ea que ante explicationem tenebamus! relinqua-
mus. Ergo id est conuenienter nature viuere! a natura discede-
re! ut quidam philosophi quom a sensibus profecti maiora que-
dam ac diuiniora vidissent! sensus reliquerunt. sic isti quom ap-
petitione rerum virtutis pulchritudinem aspexissent! omnia que
propter virtutem ipsam viderant! abiecerunt. obliti naturam omnem
appetendam rerum ita late patere! ut a principiis permaneret
ad fines. nec intelligunt se rerum illarum pulchrarum atque ad-
mirabilium fundamenta subducere;

Capi. iiii. Ostendit omnes errasse! qui finem bonorum
esse dixerunt honeste viuere. licet alius alio magis;

Taque mihi videntur omnes quidem errasse! qui finem
bonorum esse dixerunt honeste viuere. sed alius alio
magis. Pyrrho scilicet maxime qui virtute constituta
nihil omnino quod appetendum sit relinquat. deinde Aristo
qui nihil relinquere non est ausus. introduxit autem quibus com-
motus sapiens appeteret aliquid! quod cuique in mentem inci-
deret et quodcumque tanquam occurreret. Is hoc melior quam Pyrrho
qui vel aliquod genus appetendi dedit. deterior quam ceteri: quod
penitus a natura recessit. Stoici autem quod finem bonorum in vna
virtute ponunt: similes sunt illorum. quod autem principium officii
querunt! melius quam Pyrrho. quod ea non occurrentia fingunt: vin-
cunt Aristonem. quod autem ea que ad naturam accommodata et per se
assumenda esse dicunt! non adiungunt ad finem bonorum! desci-
scunt a natura et quodammodo sunt non dissimiles Aristonis. Il-
le enim occurrentia (nescio que) commiscebat. Illi autem ponunt
illa quidem prima nature! sed ea seungunt a finibus et a summa
bonorum. que quom proponunt ut sit aliqua rerum selectio! na-
turam videtur sequi. quom autem negant ea quicquam ad beatam
vitam pertinere! rursus naturam relinquunt. Atque adhuc ea dixi-
cam cur Zenoni non fuisset! quod obrem a superiorum auctoritate discede-
ret. Nunc reliquum videamus nisi tu ad hec Cato dicere aliquid vis

aut nos iam longiores sumus. neutrum vero inquit ille. nam et a
te perfici istam disputationem volo: nec mihi tua oratio longa
videri potest. optime inquit. Quid enim mihi potest esse optati-
us: quam cum Catone omnium virtutum auctore de virtutibus di-
sputare: sed primum illud vide gravissimam illam vestram sen-
tentiam: que familiam ducit. honestum quod sit id esse solum bo-
num. Honestumque vivere bonorum finem communem fore vobis
cum omnibus qui in una virtute constituunt finem bonorum quod
et dicitis informari non posse virtutem si quicquam nisi quod hone-
stum sit numeretur. Idem dicetur ab illis quos modo nomi-
navi. Mihi autem equius videbatur Zenonem cum Polemone di-
sceptantem (a quo que essent principia nature acceperat) a com-
munibus iniciis progredientem videre ubi primum insisteret.
et unde causa controuersie nasceretur. non statim cum hiis qui
ne dicerent quidem sua summa bona esse a natura profecta. ut iis-
dem argumentis quibus illi uterentur / iisdemque sententiis. Mi-
nime vero illud probo: quod quomodo docuistis ut vobis vide-
mini solum bonum esse quod honestum sit: tum rursus dicitis
inicia proponi necesse esse apta et accommodata nature: quorum
ex electione virtus possit existeret. Non enim in electione vir-
tus ponenda erat: ne id ipsum quod erat bonorum ultimum aliud
aliquid acquireret. nam omnia que sumenda / queque legenda / aut
optanda sunt: inesse debent in summa bonorum. ut is qui eam
adeptus sit / nihil preterea desideret. videlicet ut quibus summa
est in voluptate: perspicuum sit quid iis faciendum sit / aut non
faciendum: ut nemo dubitet eorum omnia officia quo specta-
re: quid sequi: quid fugere debeant. Si hoc ultimum bonorum
quod a me defenditur. apparet statim que sint officia / que acti-
ones. Vobis autem (quibus nihil est aliud propositum nisi rectum
atque honestum) unde officium / unde agendi principium nascatur: non
reperietis. Hoc igitur queritis omnes et hii qui quodcumque in
mentem veniat. aut quodcumque occurrat sese qui dicent. sed
vos ad naturam reuertimini: quibus natura iure responderit
non esse verum aliunde finem beate viuendi a se principia rei

gerende peti. Esse enim vnâ rationem qua et principia rerum
agendarum / et vltima bonorū containerentur, atq; vt Aristonis
esset exposita sententia dicentis nihil differre aliud ab alio. nec
esse res vllas preter virtutes et vicia inter quas quicq; omnino
interesset / sic errare Zenonem / qui nulla in re nisi in virtute aut
vitio propulsionem ne minimi quidem momenti ad summū bo-
num adipiscendum esse diceret. Et quom ad beatā vitam nullum
momentum ea res haberet / ad appetitionem aut rerū eē in hīs
momenta diceret / quali vero hec appetitio nō ad summi boni ad-
eptionem pertineret. Quid aut minus consentaneū est / q̃ quod
aiunt cognito summo reuerti se ad naturam / vt ab ea petāt agē-
di principium id est officii. Non enim actionis / aut officii ratio
impellit ad ea que secūdum naturam sunt appetēda / sed ab hīs
et appetitio et actio cōmouetur. Nunc venio ad illa tua breuia
que confectoria esse dicebas et primū illud quo nihil potest esse
breuius / bonum omne laudabile. Laudabile aut omne honestū
igitur omne bonum honestum. O plumbeū pugionem. Quis
enim tibi illud concesserit / quo quidem concessio nihil opus est
secundo. Si enim omne bonum laudabile est / omne laudabile
honestum est. Quis tibi ergo istud dabit preter Pyrrhonē / Ari-
stonem / eorum ve similes quos tu non probas. Aristoteles ve-
ro / Xenocrates / tota illa familia nō dabit quippe qui valitudinē
vires / diuitias / gloriā / multa alia bona eē dicunt / laudabilia nō
dicant. Et hī quidem ita non sola virtute finem bonorum con-
tineri putant / vt rebus tamen omnibus virtutem anteponant.
Quid cēles eos esse facturos qui omnino virtutem a bonorum
fine segregauerūt Epicurum / Hieronimum / illos etiam liqui
Carneadeū finem tueri volunt. Iam aut Calipho / aut Diodo-
rus / quomodo poterunt tibi istud cōcedere / qui ad honestatem
aliud adiūgant / quod ex eodem genere non sit. Placet igitur ti-
bi Cato / quom res sumpleris non cōcessas ex illis efficere quod
velis. Iam ille Sorites (quo nihil putatis esse vitiosius) quod
bonum sit / id esse optabile. quod optabile / id esse expetendum.
quod expetendum / laudabile. deinde vero reliqui gradus. Sed

ego in hoc relisto. eodem enim modo tibi nemo dabit quod expe-
tendum sit! id esse laudabile. Illud vero minime consentaneum
sed imprimis habes illorū scilicet nominū gloriatione dignā esse
beatam vitam / que non possit sine honestate contingere / vt iure
quisq̃ gloriatur. dabit hoc zenoni Polemo etiam magister eius
et tota illa gens. et reliqui qui virtutem omnibus rebus multo
ante ponentes / adiūgunt ei tamē aliquid summo in bono fini-
endo. Si enim virtus digna est gloriatione vt est! tantumq̃ pre-
stat ceteris rebus vt dici vix possit. et beatus esse poterit virtute
vna preditus carens ceteris. Nec tamen illud tibi concedit! pre-
ter virtutem nihil in bonis esse ducendum. Illi aut quibus sum-
mum bonum sine virtute est! non dabūt fortasse vitam beatam
habere! in quo iure possit gloriari. Et si illi quidem etiam volus-
ptates faciunt interdū gloriofas! vides igitur te aut ea assume-
re! que non concedātur. Aut ea que etiam concessa / te nihil adiu-
uent. Equidem in omnibus istis conclusionibus hoc putare phi-
losophia nobisq̃ dignum! et maxime quom summū bonum que-
reremus! vitam nostram / consilia / voluptates / nō verba corrigi
Quis enim potest istis que tu ais breuibus delectari? et acutis
auditis de sententia discedere? Nam quom ea spectant et habent
audire cur dolor malum non sit! dicūt illi asperum esse dolorem
molestum / odiosum / contra naturam / difficilem toleratu. Sed
quia nulla sit in dolore neq̃ fraus / nec improbitas / nec malicia
nec culpa / nec turpitudine! non esse illud malum. Nec que audi-
erit vt ridere non curet! discedet tamen nihilo firmior ad dolorē
ferendū! q̃ venerat. Tu aut negas fortem esse quenq̃ posse! qui
dolorem malum putat. cur fortior sit si illud quod tute cōcedis
asperum! et vix ferēdum putabit? Ex rebus enim timiditas nō
ex vocabulis nascitur. Et ais si vna littera cōmota sit! fore tota
vt labet disciplina. Vtrum igitur tibi litteram videor! an totas
paginas commouere? vt enim sit apud illos (id quod est a te lau-
datum) ordo rerum consecutus / et omnia inter se apta et con-
nexa (sic enim aiebas) tamen persequi non debemus! si a falsis
principiis profecta congruent ipsa sibi / et a proposito non ab-

errāt. In prima igitur cōstitutione zeno tuus a natura recessit.
quomq; summū bonum posuisset in ingenii prestantia! quā vir-
tutem vocamus. nec quicq; aliud bonum esse dixisset! nili quod
esset honestum. nec virtute posse cōstare! si in ceteris rebus esset
quicq; quo aliud alio melius esset/ aut peius. His propositis te-
nuit prorsus consequentia. recte dicis. negare enim nō possum.
sed ita falsa sunt ea que consequuntur! vt illa e quibus hec nata
sunt vera esse non possūt. Docēt enim nos! vt scis dialectici si ea
que rem aliquam cōsequantur falsa sint! falsam illam ipsam esse
quam sequantur. Ita fit illa conclusio nō solum vera. sed ita per-
spicua vt dialectici. ne rationem quidē reddi putent oportere! si
illud hoc! non aut hoc. Igitur ne illud quidem sic cōsequentia-
bus vestrīs sublatīs prima tollantur! que sequuntur. Igitur
omnes qui non sunt sapiētes! eque mīseros esse. Sapiētes oēs
summe beatos esse. Recte facta omnia equalia! omnia peccata
paria. que quom magnifice primo dici viderētur! cōsiderata mi-
nus probantur. Senlus enim cuiusq; / et natura rerum / atq; ipā
veritas clamabat quodāmodo non posse adduci! vt inter eas res
quas zeno exequaret nihil interesset. postea tuus ille Penulus
Scis enim citius q̃ hūc a philosophia cliētes tuos a poetica pro-
fectos. Homo igitur acutus tamen nō obtinens (repu gnāte na-
tura) verba versare cepit. et primū rebus hīs / quas nos bonas
ducimus concessit! vt haberentur apte / abiles / et ad naturā ac-
comodate. Fateriq; cepit sapienti. hoc est summe beato cōmodius
tamē esse si ea quoq; habeat. que bona non audet appellare! natu-
ra ipsa accōmodata esse concedit. Negatq; Platonē si sapiēs non
sit eadem esse in causa! qua tyrannū Dionisium. Huic mori op-
timū esse! propter desperationē sapientie. illi! propter spē viuere
Peccata aut partim esse tolerabilia / partim nullo modo. propte-
rea q̃ alia peccata plures / alia pauciores! quasi numeros officiū
preterirent. Iam insipientes alios ita esse! vt nullo modo ad sa-
pientiam possent peruenire. Alios qui peroptime possent (si id
gessissent) sapientiam consequi. Sic loquebatur aliter. atq; om-

nes sentiebat idem quod ceteri. Nec vero minoris estimanda du-
cebat ea que ipse bona negaret esse! quod illi qui ea bona esse dicebant
Quid igitur voluit sibi qui illa mutauerit? saltē aliquid de pon-
dere detraxisset. et paulo minoris estimauisset ea quam Peripathe-
tici: ut sentire quoque aliud non solum dicere videretur. Quid de ipsa
beata vita: ad quam omnia referuntur que dicitis. Negatis eam esse
que expleta sit omnibus hiis rebus: quas natura desideret: totā
que eā in vna virtute ponitis? Quomodo omnis cōtrouerſia / aut de
re soleat / aut de nomine esse: vtraque earum nascitur. si aut res igno-
ratur / aut erratur in nomine. quorum si neutrum est: opera danda est
ut verbis utamur quam utilitatissimis / et quam maxime aptis et re decla-
rantibus. Nū igitur dubium est / quin si in re ipsa nihil peccatur: a
superioribus verbis illi commodius utuntur. Videamus igitur
sententias eorum: tū ad verba redeamus. Dicunt appetitionē ani-
mi moueri. quomodo aliquid ei secundum naturā esse videatur: omnia
que secundum naturā sint estimatōe aliqua digna: eaque pro eo quam
tū in quaque sit ponderis esse estimanda. Queque secundum naturam
sint partim nihil habere in se eius appetitionis (de qua sepe iam
diximus) que neque honesta / nec laudabilia dicantur. partim que vo-
luptatē habeant in omni animāte: sed in homine rationē. etiā ex
hiis que sint apta: ea honesta / ea pulchra / ea laudabilia. Illa autē
superiora naturalia nominantur / que coniuncta cum honestis: vitā
beatam perficiunt et absoluunt. Omnium autē eorum cōmodorum qui-
bus non illi plus tribuunt / qui illa bona esse dicunt: quam Zeno qui ne-
gat: longe prestantissimum esse quod honestū est / atque laudabile. Sed
si duo honesta proposita sint alterum cum valitudine / alterum cum mor-
bo: non esse dubium ad utrum eorum natura nos ipsa deductura sit sed
tamē tantam vim honestatis esse / tantumque eam rebus omnibus pre-
stare et excellere: ut nullis nec suppliciis / nec premiis demoueri
possit. ex eo quod rectum esse decreuerit omniaque que dura / diffici-
lia / aduersa videantur: ea virtutibus hiis quibus a natura eēmus
ornati optari posse: non faciles illas quidem nec cōtemnendas. Quid
enim esset in virtute tantum (sed ut hoc iudicemus) non esse in
hiis partem maximam positam beate / aut secus viuendi ad summā

ea que zeno estimāda etiā sumēda et apta nature eē dixit. eadē illi bona appellāt. Vitā aut beatā illi eam que cōstaret ex hīs rebus quas dixi aut plurimis / aut grauissis. zeno aut quod suā / quod propriā speciē hēat cur appetēdū sit id solū bonū appellat. beatā aut vitā eā solā que cū virtute degatur;

Ca. v. Reprobatur Cato in hoc q̄ antiquis philosophis post habitis posteriorum dictis adheret et hoc in persona antiquo rū sibi loquētū deinde ponitur Catonis respōsiō;

E de re disceptari oportet / nulla mihi tecū Cato pōt eē dis-
fēsiō. Nihil est ei de quo aliter tu sētias atq̄ ego. mō cōmu-
tatis verbis ipsas res cōferamus. Nec hoc ille nō vidit / s̄ verbo-
rū magnificētia / est etiā gloria delectatus. qui si ea que dicit ita
sētiret vt verba significāt. quid iter eū / et vel Pyrrhonē / vel A-
ristonē itereēt. Si aut eos nō probabat / quid attinuit cū iis qui-
bus cū re oueniebat verbis discrepare. Quid si reuiuiscāt Plato-
nici illi et deinceps q̄ eorū auditores fuerūt / z tecū ita loquātur
nos cū te. M. cato itudiolissimū phie / iustissimū virū / optimū
iudicē / religiosissimū testē audiremus / admirati sumus quid eēt
cur nobis Stoicos āteferres / qui de rebus bonis et malis sētirēt
ea / que ab hoc polemōe zeno cognouerāt. noībus vteretur hīs
que prima specie admiratōz / re explicata / risū mouerēt. Tu aut
si tibi illa probātur / cur nō propriis verbis illa tenebas? Sin te
auctoritas cōmouebat / nobis ne oībus et Platōi ipsi (nescio quē)
illū āteponebas? presertī quom in rep. p̄iceps eē velles / ad eāq̄
tuēdā cū sūma tua digītate maxie a nobis ornari atq̄ īstrui pos-
ses. Nobis ei ista quelita. a nobis descripta / notata / precepta sūt
oīumq̄ rerū publicarū rectiōes / genera / status / mutatiōes. Le-
ges etiā et instituta / ac mores ciuitatū perscripsimus. Eloquētie
vero que et p̄cipibus maxie ornāmēto est / et q̄ te adiuimus va-
lere plurimū / q̄tū tibi ex monumētis nrīs addidisses. ea quom
dixillēt / quid tādē talibus viris respōderes? rogarē te īquit vt di-
ceres pro me tu idē qui illis orōnē dictauisses. vel potius paulū
loci mihi (vt hīs respōderē) dares. nisi et te audire nūc mallē. et
istis (tamē alio tēpore) respōsurus essē. tūc sc̄z / cū tibi atqui si ve

rū respōdere velles Cato! hec erāt dicēda. nō eos tibi nō probas-
tos tātis īgeniis hoīes / tātaq; auctoritate! s; te aīaduertisse quas
res illi propter ātīquitatē parū vidissēt! eas a Stoicis eē perspe-
ctas. Eīdēq; de rebus hos tū acutius dissēruisse! tū sēnisse graui-
us et fortius. quippe q̄ primū valitudinē bonā expetēdā negant
eē. eligēdā dicāt. nō qz sit bonū valere! s; qz sit nō nihilo estimā-
dū. Neq; tamē plures q̄ illi vidētur! qui illū nō dubitāt bonū di-
cere. hoc vero te ferre nō potuisse. Quod ātīqui illi quasi barba-
ti (vt nos de nrīs solemus dicere) crediderūt eius qui hoēste viue-
ret! si idē etiā bene valeret / bene audiret / copiosus eēt! optabilio-
rē fore vitā meliorēq; et magis expetendā! q̄ illius qui eque vir
bonus multis modis eēt! vt Ennii Alcineo circūuētus / morbo /
exilio / atq; iopia. Illi igitur ātīqui nō tā acute optabiliore illā vi-
tā putāt / prestatiore / beatiorē. Stoici autē tātūmō preponēdā in-
seligēdo. nō quo beatior hec vita sit! s; quo ad naturā accomoda-
tior. et qui sapiētes nō sūt / oēs eque miseros eē. Stoici hec viz vi-
derūt. Illos autē id fugerat superiores. qui arbitrabantur hoīes
sceleribus et parricidiis inquinatos / nihilo miseros eē! q̄ eos
qui cū caste et ītegre viuerēt / mōdū perfectā illā sapiētīā eēnt ole-
cuti. Atq; hoc loco similitudinēs illas (quibus illi vtī solent) dissī-
milimas proferebas. Quis eī ignorat si plures ex alto emerge-
re velīt propius fore eos quidē ad respirādū! qui ad sūmā iā a-
quā propinquāt! s; nihilo magis respirare posse! q̄ eos qui sūt in
profūdo. Nihil eī adiuuat procedere et progredi in virtute quo
minus miserrimus sit! āteq; ad eā peruenierit. quoniā ī aq̄ nihil
adiuuat. z quoniā catuli qui iā respecturi sūt / ceci eque z hīi qui
mō nati. platonē quoq; necē ē quoniā nōdū videbat sapiētīā eque
cecū aīo et Phalari fuisse. Ita similia nō sūt Cato. in quibus q̄
nis multū processeris! tamē illud ī eadē cā ē a quo abeē velis do-
nec euaseris. nec eī ille respirat āteq; emerlit / et catuli eque ceci
priusq; respexerūt. ac si ita futuri sēper eēnt. Illa sūt similia. he-
bes acies est cui piā oculorū. corpore alius lāguelsit. hīi curatiōe
adhibita leuātur. īdies alter valet plus quotidie! alter videt. hīi
similes sūt oībus qui virtuti studēt. leuātur viciis. leuātur erro-
ribus. nisi forte cēses. T. Gracchū prēm beatiorē fuisse! q̄ filiū

quom alter stabilire repu. studuerit. alter euertere. nec tamē ille
erat sapiēs. Quis eī hoc aut quādo / aut vbi / aut vnde? sz qz liu-
debat laudī et dignitati / multū ī virtute processerat. Cōferā aut
auū tuū drulū. C. Graccho eius fere equali. Que hic reip. vul-
nera iponebat / eadē ille sanabat. sz nihil ē quod tā mīseros faciat
q̃ īpietas / et scelus. vt iā oēs insipientes sūt mīseri. quod profecto
lūt. nō ē tamē eque mīser qui patrie cōsulit / et is qui illa extictā
cupit. Leuatio igitur viciorū magna fit his qui habēt ad virtu-
tē progressiōis aliquātulū. Vri aut progressiōz ad virtutē fieri
aiūt. leuationē viciorū fieri negāt. At quo nitūtur hoīes acuti
argumēto ad probādū / operepretiū est cōsiderare. quarū īquit ar-
tiū sūma crescere pōt / earū etiā cōtrariarū sūma poterit augeri.
ad virtutis aut sūmā accedere nihil pōt. ne vitia quidē igitur cre-
scere poterūt / que sūt virtutū cōtraria. vtrū igitur tādē perspicu-
is ne dubia aperiūtur / an dubiis perspicua tollūtur? Atqui hoc
perspicuū ē vitia alia in aliis eē maiora. Illud dubiū ad id quod
sūmū bonū dicitis hec quēnā fieri possit accessio. vos aut cū per-
spicuis dubia debeat illustrare / dubiis perspicua conamini tol-
lere. Itaqz eadē rōne q̃ sū pauloātē vltus / habebitis. Si eī propte-
rea vitia alia aliis maiora nō sūt / qz ne ad finē eū quidē bonorū
(quē vos facitis) quicqz pōt accedere / quoniā perspicuū est vitia
nō eē oīum paria / finis bonorū vobis mutādus ē. Teneamus eī
illud necē ē cū cōsequēs aliquod fallū sit / illud cuius id cōsequens
sit nō posse eē verū. que est igitur cā istarū angustiarū gloriola
cōstetatio ī cōstituēdo sūmo bono? Quom eī quod hoēstū sit / id lo-
lū bonū eē cōfirmatur / tollitur cura valitudīs / diligētia rei faīlia-
ris / admīstratio reip / ordo gerēdorū negociorū / officia vite. ip-
sū deniqz illud hoēstū / ī quo vno vultis eē oīa deserēdū ē. que di-
ligētissīe cōtra Aristonē dicūtur a Crisippo / ex ea difficultate / il-
le fallacis loquele (vt ait accius) malicie nate sūt. Quid eī sapiē-
cia vbi pedē poneret nō hēt sublatiis officiis oīb. officia aut tol-
lebāt delectu oī et discrimīe remoto. que eē poterāt rebus oībus
sic exequatis / vt iter eas nihil itereēt. Ex his agūstis ista euale-
rūt deteriora / q̃ Aristōis. Illa tamē simpliciā. vrā versuta. roges
enī Aristonē bona ne ei videātur hec / vacuitas doloris / diuicie /

valitudo: neget. Quid: que cōtraria sūt hīs mala ne: nihilo ma-
gis. zenonē roges. respōdeat totidē verbis. admirātes queramus
ab utroq; quonā mō vitā agere possumus: si nihil itereē nrā pu-
temus valeamus: egri ne simus: vacemus: an cruciemur dolo-
re: frigus: famē: propullare possumus: nec ne possumus: Viues
iquit Aristo magifice atq; preclare. quod erit cūq; vīlū ages. nū-
q̃ agere nūq; cupies: nūq; timebis: quid zenonē portēta hec eē dicit
nec ea rōe vīlo mō posse viui. S; differre iter hoēlū et turpe nī-
miū: q̃tū nescio: quid imēlū iter ceteras res nihil oīo itereē. idē
adhuc audi reliq; et risū cōtine si potes. media illa iquit iter que
nihil itereēt tamē eiulmōi sūt: vt eorū alia eligēda sit. alia reiciē-
da. alia oīo negligēda: hoc est: vt eorū alia velis. alia nolis. alia
nō cures. ac mō dixeras nihil ī hīs rebus eē quod itereēt. et nūc
idē dico iquies. S; ad virtutes et ad vitia nil itereē. Quis istud
quali nesciebat: Verū audiamus ista iquit que dixisti: valere: lo-
cupletē eē: nō dolere: bona nō dico. s; dicā grece προμηνα. latine
aūt: producta. s; propolita aut precipua male sit tolerabilius et
mollius. Illa aūt egestatē: morbū: dolore: nō appello mala: sed
libet reiectanea. Itaq; illa nō dico me expetere: s; legere. nec op-
tare: s; sumere. Cōtraria aūt nō fugere: s; quali discernere. quid
ait Aristoteles reliquiq; Platōis alūni se oīa que secūdū naturā
sūt bona appellare. que aūt cōtra: mala. Videlne zenonē tuū cū
Aristōe verbis cōlētire re dissidere: cū Aristotele et cū illis re cō-
lētire verbis discrepare: cur igitur cū de re cōueniat nō malim
vilitate loqui: aut doceat paratiore me ad cōtēnendā pecuniā fore
si illā ī rebus prepositis q̃ si ī bonis duxero. fortiorēq; ī paciēdo
dolore si eū asperū z difficilē perpessu z cōtra naturā eē: q̃ si ma-

Ca. vi. Reprehēdūtur Stoici facete tū pri- lū eē dixerō.
mo per Marcū Pisonē tum secūdo per auctorem.

Facete Marcus Piso familiaris nolter z alia multa et hoc lo-
co Stoicos irridebat. Quid ei aiebat bonū negas eē diuici-
as prepositū eē dicis: quid adiuuas: auaritiā ne minuis: quod si
verbū sequimur: primū lōgius verbū prepositū q̃ bonū. nihil
ad rē: ne sit fame: at certe grauius. nā bonū ex quo appellatū sit
nescio. prepositū ex eo credo q̃ preponatur aliis id mihi mag nū

videtur. itaq; dicebat plus tribui diuiciis a zenone qui eas i pre-
positis poneret. q̃ ab Aristotele qui bonū eē diuicias fateretur.
Iz neq; magnū bonū et pre rectis hoēstisq; cōtēdū ac despiciēdū
nec magnopere expetēdū. oīoq; de oīb; istis verbis a zenōe mu-
tatis ita disputabat. vt que bona negarētur eē ab eo et que mala
illa letioribus noīb; ab eo appellari. q̃ a nobis. hec trīstio. ibus.
Diso igitur hoc mō vir optimus tuiq; (vt scis) amatissimus. nos
paucis ad hec additis finē faciamus aliquādo. lōgū est eī ad oīa
respōdere / que a te dicta sūt. nā ex eisdē verborū prestigiis et re-
gna nata nobis sūt et īperia. et diuitie. et tante quidē. vt oīa que
vbiq; sūt / sapiētes eē dicatis. solū preterea formolū. solū liberū.
solū ciuē. oīa cōtraria. quos et īsanos eē vultis. hec paradoxa illi
nos admirabilia dicamus. Quid aut habēt admiratōis quō pro-
pe accesseris / cōferā tecū. quā cuiq; verbo rē subiicias / nulla erit
cōtrouerfia. oīa peccata paria dicitis. nō ego tecū iā ita loquar vt
iisdē hīs de rebus. Quom. L. murenā te accusāte defēdere apud
īperitos cū illa dicta sūt aliquid eēt corone dātū. nūc agēdū ē sub-
tilius. peccata paria quonāmodō qz neq; hoēsto quicq; hoēstis. nec
turpi turpius. Perge porro. nā de isto magna dissēho ē. Illa a-
gumēta propria videamus cur oīa peccata sūt paria. vt īquit i fi-
dibus plurimis si nulla earū ita cōtēta numeris sit vt cōtētū serua-
re possit. oēs eque cōtēte sit / sic pctā que eque discrepāt paria sūt.
igitur hoc ābiguo ludimus. eque eī cōtingit oīb; fidibus vt incō-
tēte sit. illud nō cōtinuo vt eque cōtēte. Collatio igitur ista te nihil
iuvāt. nec eī oēs auaritias si eque auaritias eē dixerimus / sequi-
tur et vt equas eē dicamus. Ecce aliud simile dissimile. vt eī īquit
gubernator eque peccat / si palearū nauē euertit / et si auri. Itē
eque peccat qui parētē et qui seruū iūria verberat / hic nō vidēt
cuius generis onus nauis vehat. et ad gubernatoris artē nūl per-
tinere. Itaq; aurū paleāve portet ad bene / aut ad male guberna-
dū nihil ītereē. at quid īter parētē et seruulū īterlit ītelligi z pōt
et debz. Ergo i gubernādo nihil i officio plurimū īterelt / quo i
genere peccetur. Et si i ipā gubernatōe negligētia ē nauis euersa
maius ē peccatū i auro q̃ i palea. oīb; eī artibus volumus attri-
butā eē eā que cōis appellatur prudēcia. quā oēs qui cuiq; artifi-

cio presūt debēt hēre. Ita ne hoc mō paria quidē pctā sūt. vrgēt
tamē et nihil remittūt. quoniā īquiūt cē peccatū ībecillitatis et ī
cōstātie ē. hic aut vicia ī oīb⁹ stultis eque magna sūt: necē ē paria
eē pctā / quasi vt ccedatur ī oīb⁹ stultis eque magna eē vicia. Et
eadē ībecillitate et īcōstātia. L. tubullū fuisse q̄ illū cuius is odes
natus ē rōe. P. sceuolā et quasi nihil īter res quoq; ipās ī quib⁹
peccatur īterlit: vt quo hē maiores minoresve sūt: eo quoq; pct ī
ī hīs reb⁹ aut maiora sūt aut minora. Itaq; (iā eī ccludatur orō)
hoc vno vicio maxie mihi primi vidētur tui stoici / q; se posse pu
tāt duas cōtrarias snās obtinere. quid ē eī tā repugnās: q̄ eundē
dicere quod hoēstū sūt solū: id bonū eē. qui dicat appetitiōē rerū
ad viuēdū accomodatarū natura profectā. Ita cū ea volūt retine
re que superiori snie oueniūt: ī Aristonē icidūt. quō id fugiūt:
re eadē defēdūt que Peripathetici verba tenēt īordiatī. que rur
sus dū sibi euelli ex ordie nolūt / horridiores euadūt. asperiores
duriores / et oratione et morbo. quā illorum tristitiam atq; aspe
ritatem fugiens Panetius / nec acerbicatem sententiarum / nec
differendi spinas probauit. fuitq; in altero genere mitior in alte
ro illustrior. semperq; habuit ī ore Platonem / Aristotelem / xe
nocratem / Theophrastum / Dicearchum: vt ipius scripta decla
rāt. quos quidē tibi studiose et diligēter tractādos / magnopere
cēleo. s; quoniā aduersperascit: et mihi ad villā reuertēdū ē: nunc
quidē hactenus. verū hoc quidē sepe faciamus. Nos vero īquit
ille. nā quid possum⁹ facere melius: et hāc quidē primā exigā a
te operā: vt audias me que a te dicta sūt refellētē. led memētote
que nos sētiamus oīa probare. si q; verbis aliter vtamur. mihi
aut vrōrū nihil probari. scrupulū īq; abeūti. s; videbimus. que
quom eēnt dicta discessimus.

Incipit liber Quintus. Prologus.

Vm audissē Antiochū brute (vt solebat) cū. M. Pi
lone disputātē ī eo gymnasio (quod ptolomeū voca
tur) vnaq; nobiscū. Q. f. et. T. pōponius. L. C. fra
ter noster cognatiōe patruelis: amore german⁹ / cō
stituiimus īter nos: vt ābulatiōz post meridianā cōficeremus in a
cademia. maxie q; is locus ab oī turba id tēporis vacuus cēt. Ita

q̄ ad tēp̄ ad Pisonē oēs idē vario sermōe sex illa adypilo stadia
fecimus. Quādo aut̄ venissem̄ i academiā! nō sine cā nobilita-
ta spacia solitudo erat ad quā volueramus. Tū Pilo natura ne
nobis hoc iquit datū dicā. an errore quodā! vt quādo ea loca vi-
deam̄ i quibus memoria dignos viros acceperimus multos eē
verlatos: magis moueamur! q̄ si ate eorū ipōrū aut facta audia-
mus aut scriptū aliquid legamus. velut ego nūc moueor. venit
ei mihi Platōis i mētē! quē accepim̄ primū hic disputare solitū
cuius etiā illi ortuli propinqui nō memoriā solū mihi afferūt! s̄
iplū vidētur i aspectu meo hic ponere. Hic Speusippus / hic xe-
nocrates / hic eius auditor Polemo / cuius ipā illa sessio fuit quā
videm̄. equidē etiā curiā nrāz hostiliā dico nō hāc nouā que mi-
hi mīor eē videtur. posteaq̄ ē maior / solebā itūes Scipionē / Ca-
tonē / Leliū nostrū vero i primis auū cogitare. tāta vis admira-
tiōis iest i locis! vt nō sine cā ex hīs memorie ducta sit disciplia
Tū quitus ē plane Pilo vt dicis iquit. nā meiplū huc mō veniē-
tē ouertebat ad sese coloneus ille locus. cuius icola sophocles ob-
oculos verlabatur. quē scis q̄ admirer q̄q̄ eo delecter. me quidē
ad altiorē memoriā edipodis huc. veniētes ab illo mollissio car-
mīe que iā eēnt ipsa hec loca requirētis species quedā omouit iā-
nis sc̄z s̄ omouit tamē. Tūc pōponi at ego (quē vos vt deditū
Epīcuro isectari soletis) sū multū equidē cū phedro quē vnice di-
ligo (vt scitis) i epicuri ortis quos mō preteriebam̄. s̄ veteris
proverbii admonitu virorū memini. nec tamē Epicuri licet obli-
uisci si cupiā / cui imaginē nō mō i tabulis nrī faīliares! s̄ etiā
i populis et i anulis habēt. Hic ego pōponius quidē in q̄ noster
iocari videtur. z fortasse suo iure. Ita ei se athenis collocauit! vt
lit pene vnus ex atticis! vt id etiā cognomīe pene videatur habi-
tus. Ego aut̄ tibi Pilo assētior! vlu hoc euenire vt acrius ali-
q̄to z attētius de claris viris locorū admonitu cogitemus. Scis
ei me quodā tēpere metapōtū venisse tecū. nō ad hospite ate di-
uertisse! q̄ pitagore ipsū illū locū vbi vitā ediderat sedēq̄ videri
hoc aut̄ tēpore z si multa i oī parte athenarū sūt i ipīs locis idia-
cia sūmorū virorū! tamē ego illa moueor exedra! mihi enī fuit
Carneades quē videre viderer. est ei tota imago a lēdeq̄ ipsa tāta

ingenii magnitudie orbata. desiderari illa vocē puto. tū Piso quo
niā igitur aliquid oēs / quid Lucius noster iquit. an eū locū libē
ter iuulit vbi Demosthenes et Eschines iter se decertare soliti sūt
suo ei quisq; studio maxie ducitur. z ille quō erubuisse noli iquit
ex me querere q̄ i phalericū etiā descēderi quo i loco ad fluctū ai
unt declamare solitū Demosthenē / vt fremitū assuescerē voce vi
cere. mō etiā paulū ad dexterā de via declinaui / vt ad paridis se
pulchrū accederē. q̄q̄ id quidē infinitū ē i hac vrbe. quacūq; ei in
gredimur / i aliquā hystoriā vestigiū ponim⁹. Tū Piso atq; Cice
ro iquit ista studia si ad imitādos lūmos viros spectāt / ingenios
rū sūt. sin tātūmō ad indicia veteris memorie cognoscēda / curio
sorū. te aut hortamur oēs currentē quidē vt spero / vt eos quos
nouisse vis etiā imitari velis. hic ego et si facit hic quidē iquit
Piso (vt vides) ea que precipis / tamē mihi grata ē hortatio tua.
Tū ille aieisse (vt solebat) nos vero inquit oēs oīa ad huius ado
lescētiā oferam⁹. iprimisq; vt aliquid suorū studiorū phie quoq;
ipartiat vel vt te imitetur (quē amat) vel vt illudiplū quod studz
facere possit ornati⁹. s; utrū hortādus es nobis Luci iquit. an
etiā tua spōte propēlus es / mihi quidē Anthiochū quē audis sa
tis velle videris attēdere. tū ille timide vel potius verecūde fa
cio iquit equidē. s; audisti ne mō de Carneade / raptor illuc / re
uocat aut Anthiochus. nec ē preterea quē audiam⁹. tū Piso. et
si hoc iquit fortasse nō poteris sic abire quō hic ablit (me aut di
cebat) tamē audebo te ab hac achademia noua ad veterē illā voca
re. i q̄ (vt dicere anthiochū audiebas) nō hii solū numerātur qui
Academici vocātur Speusippus / xenocrates / polemo / Crātor /
ceteriq; / s; etiā Peripathetici veteres quorū p̄iceps Aristoteles
quē excepto Platōe haud scio an recte dixerī p̄cipē phorū. Ad
eos igitur ouerte te queso. ex eorū ei scriptis et institutis quō oīs
doctrina liberalis / oīs hystoria / oīs sermo elegās sumi pōt / tū va
rietas ē tāta arcū / vt nemo sine eo istrumēto ad vllā rē illustrio
rē satis ornatus possit accedere. Ab hiiis oratores ab hiiis ipera
tores ac rerūpub. p̄cipes extiterūt / vt ad minora veniā mathe
matici / poete / mulici / medici d; nīq; ex hac tāq; ex oīm artū offi
cina profecti sūt. Atz ego scis me iquit istud idē sētire Piso. s; a

te oportune mētio facta ē. studet eī mēs audire Cicero que nā lit
istius veteris quā commemoras academie de finib⁹ bonorū peripa
theticorūq; snia. cēlem⁹ aut te facile id explanare posse. quod et
Staseā neapolitanū multos ānos habueris apud te. et quō plu
res iā mēses athenis hec ipā te ex Anthiocho videm⁹ exquirere
z ille ridēs age age īquit. latis eī scite me nrī sermōis pricipiū eē
voluisti. exponam⁹ adolescētī siq; forte possumus. dat eī id nobis
solitudo. quod liquidus deus diceret nūq; putarē me ī academia tā
q; phūm disputaturū. s; ne dū huic obsequor vobis molestus si
(mihī īquā) q; te id īplū rogauit. Tū quītus z pōponius quō idē
se velle dixisset. Dilo exorsus ē. Cuius orō (attēde quelo brute) la
tis ne videatur Anthiochi cōplexā eē sniam quā tibi qui fratrem
eius Ariltū frequētū audieris maxime probatam exultimo;

Capi. i. laudat in generali disciplinā Peripatheticorū.

It est igitur locutus. q;tus ornatus ī Peripatheticorū di
sciplina sit. satis ē a me (vt breuissie potui) paulo āte dictū
s; ē forma eius disciplīe. sicut fere ceterarū triplex. vna pars est
nature disserēdi. altera viuēdi. tertia nature sic ab hīs īuestigata
ē vt nulla pars / celo / mari / terra (vt poetice loquar) pretermilla
sit. quētiā quō de rerū iiciis oīq; mūdo locuti cēt vt multa non
mō probabili argumētatiōe. s; etiā necāria mathematicorū rōne
occluderēt. maximā materiā ex reb⁹ per se īuestigatis ad rerū oc
caltarū cognitionē attulerūt. persecutus ē Aristoteles animatiū
oīum ortus / vict⁹ / figuras. Theophrastus aut stirpiū naturas
oīumq; fere rerū que e terra gignerētur cās / atq; rōnes. q; ex co
gnitiōe faciliōr facta ē īuestigatio rerū occultissiarū. disserēdiq; ab
hūsdē nō dialectice. s; etiā oratoria precepta sūt tradita. ab Aristo
teleq; pricipē de singulis reb⁹ ī vtrāq; partē dicēdi exercitatio īsti
tuta. vt nō cōtra oīa sēper sicut Archelilaus diceret. et tamē vt in
oīb⁹ reb⁹ q; quid ex vtrāq; parte dici possit exprimeret. quō aut
tertia pars bene viuēdi precepta quereret. ea quoq; ē ab hūsdem
nō solū ad priuate vite rōnē. s; etiā ad rerū pu. rectionē relata oī
um fere ciuitatū nō grecie solū. s; etiam barbarie. ab Aristotele
mores / īstituta / disciplinas. a Theophrasto leges etiā cognouim⁹
mus. Quomq; vterq; eorū docuiss; qualē ī rep. pricipē duem et

pluribus preterea quō scripsisset qui eēt optimus reipub. status
hoc āplius Theophrastus que eēnt in rep. inclinationes rerū et
momēta tēporū / quibus esset moderādū / vt quomq; res postula
ret. vite autē degēde rō maxia quidē illis placuit queta in cōtem
platiōe. ex cognitiōe polita rerū que qz deorū erat vite similima
sapiēte visa est dignillia. atq; hūis de rebus et splēdida est eorū et
illustris orō. De sūmo autē bono qz duo genera librorū sūt / vnū
populariter scriptū quod exoterio appellabāt / alterū limatius
quod ī omētariis reliquerūt / nō sēper idē dicere vidētur. nec ī lū
ma tamē ipsa aut varietas ē vlla apud hos quidē quos nomiaui
aut iter iplos dissēlio. s; quom beata vita queratur idq; sit vnum
quod phia spectare et sequi debeat. sit ne ea tota sita in potestate
sapiētis / an possit aut labefactari aut eripi reb; aduersis. ī eo nō
nūq; variari iter eos z dubitari videtur. quod maxie efficit The
ophrasti de beata vita liber ī quo multū admodū fortune datur
Quod si ita se habeat nō possit beatā prestare vitā sapientia. hec
mihi videtur delicatior (vt ita dicam) molliorq; rō / q; virtutis vi
grauitasq; postulat. quare teneamus Aristotelē z eius filiū nico
machū. Cuius accurate scripte de moribus libri dicuntur illi qui
dē eē Aristotelis. s; nō video cur nō potuerit patri similis eē fili
us. Theophrastū tamē adh; beam; ad pleraq; dūmō plus in vir
tute teneam; q; ille tenuit firmitatis et reboris. Simus igitur
otēti hūis. nāq; horū posteri meliores illi quidē mea snia q; relia
q; arū phī disciplinarū. s; ita degenerāt / vt ipsi ex se nati eē vide
antur. Primū Theophrasti strato phisicū eē voluit. In quo z si
ē magnus / tamē noua pleraq; et perpauca de morib; hūis Lisi
as ex orōe locuples (rebus ipsis ieiunior) ocinus. deīde et elegās
hūis Aristo. S; ea que desideratur a magno phō grauitas ī eo
nō fuit. scripta sane et multa et polita s; nescio quo pacto aucto
ritatē oratio nō habet. pretereo multos in hūis doctum hōiem et
suauē Hieronymū quē iā cur peripatheticū appellē nescio. sum
mū eī bonū exposuit vacuitatē doloris. qui autē de summo bono
dissētīt / de tota phie rōe dissētīt. Critolaus imitari ātquos vclū

it et quidē est grauitate proximus. et redūdat oratio! attamen is
quidē in patriis institutis manet. Diodorus eius auditor adiun-
git ad honestatē vacuitatē doloris. hic quoq; finis est de sūmoq;
bono dissentiens dici vere Peripatheticus nō potest. Antiquorū
autē sententiā Antiochus noster mihi videtur persequi diligētis-
sime quā eandē Aristotelis fuisse et Polemonis docet. facit igitur
Lucius noster prudēter qui audire de sūmo bono potissimū
velit. hoc enī cōstituto in philosophia cōstituta sunt omnia. nā
ceteris in rebus siue pretermittū sit siue ignoratū est quippiam
nō plus incōmodi est qua queq; q̄ti earū rerū est in quibus ne-
glectū est aliquid. Sūmum autē bonū si ignoretur viuēdi rōnem
ignorari necesse est. ex quo tantus error cōsequitur! vt quem in
portum se recipiant scire nō possunt. cognitīs autē rerū finibus
quom intelligitur quid sit et bonorū extremū et malorū inuen-
ta vite via est. cōfirmatioq; oīum officiorū. Est igitur quo quicq;
referatur ex quo id quod omnes expetūt beate viuēdi rō inueni-
ri et cōparari potest quod quoniā in quo sit magna dissensio est
Carneadea nobis adhibēda diuisio est qua noster antiochus libe-
ter vti solet. ille igitur vidit non modo quot omnino fuissent ad
huc philosophorum de sūmo bono. sed quot omnino cē potuis-
sent sentētie. Negabat igitur vllā esse artem que ipsa a se profi-
cisceretur. et enī semper illud extra est! quod arte cōprehēditur
nihil opus est exemplis hoc facere longius. Est enī perspicuum
nullam artem ipsā in se versari. sed esse aliud artem ipsam! aliud
quod propositum sit arti. quoniam vt medicina valitudinis / na-
uigationis gubernatio! sic viuēdi ars est prudētia. necesse est eā
quoq; ab alia re esse cōstitutam et profectā. constitit autē fere iter
omnes id in quo prudētia versaretur. et quod assequi vellet ap-
tum et accōmodatum nature esse oportere. et tale vt ipsum per
se inuitaret et alliceret appetitum animi quem græci
vocāt. quid autē sit quod ita moueat. Itaq; a natura ī primo ortu
appetatur nō cōstat. deq; eo ē iter phōs quō sūmū bonū exgritur
omnis dissensio. totius eī questionis eius que habetur de finibus

bonorū et malorū quō queritur ī hiis quid sit extremū et vlti-
mū fōs reperiēdus ē. ī quo sit prima iuitamēta nature. Quo iue-
to oīs ab eo quali capite de sūmo bono et malo disputatio duci-
tur Voluptatis. alii primū appetitū putāt et primā depullionē
doloris. alii cēset primū alciū et primū declinatū dolorē ab hiis
alii que prima secūdū naturā nomināt proficiscūtur ī quib⁹ nu-
merāt icolumitatē obseruationēq; oīum parciū. valitudinē / sensus
ītegrōs / doloris vacuitatē / vires / pulchritudinē / ceteraq; gene-
ris eiūsdē. quorū similia sūt prima ī animis quasi virtutū igni-
culi et semina. ex hiis trib⁹ quō vnū aliqd sit quo primū natu-
ra moueatur / vel ad appetēdū / vel ad repellēdū. nec quicq; oīno
preter hec tria possit eē necē ē oīo officiū / aut fugiēdi / aut sequē-
di ad eorū aliquid referri / vt illa prudentia quā artē vite eē dixi-
mus / ī earū triū rerū aliqua verletur a quo totius vite ducat ex
ordiū. Ex eo aut quod statuerit eē quo primū natura moueatur
existet etiā recti rō atq; hoēsti que cū vno aliquo ex trib⁹ illis cō-
gruere possit. vt aut id hoēstū sit facere oīa aut voluptatis causa
etiā si eam nō cōsequare. aut nō dolēdi etiā si allequi nequeas. aut
eorū que secūdū naturā sūt adipiscēdi / etiam si nō adipiscere. Ita
fit vt q̄ta differētia ē in p̄ncipiis naturalib⁹ / tāta sit ī finib⁹ bo-
norū malorūq; dissimilitudo. alii rursus nō a p̄ncipiis oē offic-
ciū referrēt aut ad voluptatē / aut ad nō dolēdū / aut ad prima il-
la secūdū naturā obtinēda. Expōitis iā igitur lex de sūmo bono
sentēciis triū proxiarū hii p̄ncipes voluptatis Aristippus. non
dolēdi Hieronymus / fruēdi reb⁹ hiis quas primū secūdū natu-
rā eē dixim⁹ Carneades. nō ille quidē auctor. s; defēsor dissidēdi
cā fuit. superiores tres erāt que eē possēt quarū est vna sola defē-
sa eaq; vehēter. nā voluptatis cā facere oīa quō etiā si nihil ole-
q̄mur / tamē ipsū illud cōsiliū ita faciēdi per se expetēdū / z hoēstū
z solū bonū sit / nemo dicit. ne vitiationē quidē doloris ipsā per se
quisq; ī reb⁹ expetēdis putauit / ne si etiā euitare posset. at vero fa-
cere oīa / vt adipiscamur que secūdū naturā sit. et si ea nō alleq-
mur id eē et hoēstū et solū per se expetēdū. et solū bonū stoici di-
cūt. Sex igitur he sūt simplices de sūmo bonorū malorūq; si ēe.

due line patrono. quatuor defese. iuncte aut et duplices expolitio-
nes summi boni. tres oio fuerunt nec vero plures si penitus reru na-
tura videas esse potuerunt. nam aut voluptas adiungi potest ad honestatem
ut Caliphoni dinomachos placuit. aut doloris vacuitas ut Dio-
doro. aut prima nature ut antiquis quos eisdem Academicos et Pe-
ripatheticos nominamus. Sed quoniam non possunt oia simul dici. hec in
presentia non esse debebunt. voluptatem semouenda esse quando ad maiora
quedam (ut iam apparebit) nati sumus. de vacuitate doloris eadem fere
solent dici que contra voluptatem dicta sunt. quoniam igitur de voluptate
cum Torquato etiam de honestate in qua una omne bonum poneretur cum ca-
tore est disputatum. primum que contra voluptatem dicta sunt. eadem fere ca-
dunt contra vacuitatem doloris. nec vero alia sunt querenda contra Carne-
adem illam inquam. quocumque enim modo summum bonum sic exponitur. ut id va-
cet honestate. nec officia. nec virtutes in ea ratione. nec amicitia consistere
possunt. Coniunctio autem cum honestate vel voluptatis. vel non dolendi. id
ipsam honestatem quod amplecti vult. efficit turpe. ad eas enim res referre
que agas. quarum una si quis malo careat. in summo enim bono dicat esse
Altera verletur in leuissima parte nature. obcuratis id est omnem splendorem
honestatis (ne dicam iniquitatis) Restat stoici quod quoniam a Peripathe-
ticis et Academicis oia transulisset. nobis aliis eadem res lecti
sunt hos contra singulos dici est melius. sed nunc quod agimus de illis
quod volumus. Democriti autem seueritas que est animi tantum tranquillitas
quam appellant euthymean eo separanda fuit ab hac disputatio. quia
ista animi tranquillitas ea est ipsa beata vita. Querimus autem non que sit
sed unde sit. iam explere eiectumque in fine Pyrrhonis Aristonis Hieronem
qui in hunc urbem quem circumscripsimus incidere non possunt. adhibere oio
non fuerunt. nam quoniam omnis hec questio de finibus et quasi de extremis
bonorum et malorum ab eo profisciscatur quod diximus. Nature etiam
esse aptum et accommodatum. quodque ipsum per se ipsum appetatur. hoc to-
tum et huius tollunt. qui in rebus hiis in quibus nihil quod non aut honestum
aut turpe sit. negant etiam ullam causam. cur aliud alii appetatur. nec iter
eas res quicquam oio putant iterum. Et Hierillus si ita sentit. in hiis esse
bonum preter scientiam. omnem consilium capiendi causam inuentionemque officii solum
sit. Sic exclusis suis reliquorum quoniam preterea nulla esse possit. hec
antiquior valeat necesse est. ergo instituto veterum quo etiam stoici utuntur

hic capiamus exordium. Omne animal seipsum diligit. et simulac ortum est id agit / ut se conservet. quod hic ei primum ad omnes vitam tuendam / appetitus a natura datur / se ut conservet. atque ita sit affectum / ut optime secundum naturam affectum esse possit. hanc incio constitutionem consulam habet et incertam / ut tantummodo se tueatur quaecumque sit. sed nec quid sit. nec quid possit. nec quid ipsius natura sit / intelligit. quomodo autem procellit paulum / et quatenus quicquid se attingat ad seque pertineat perspicere cepit. scilicet incipit progredi. seque agnoscere / et intelligere quam ob causam habet eum quem diximus animi appetitum. temptatque et ea que vere sentit appetere et propulsare contraria. Ergo omni animali illud quod appetit politum est in eo quod nature est accommodatum. Ita finis honorum consistit secundum naturam vivere. sic affectum / ut optime affici possit ad naturamque accommodatissime. Quoniam autem sua cuiusque animalis natura est / necesse est omnium finem hunc esse / ut natura expleatur. nihil ei prohibet quedam esse / et iter se animalibus reliquis cum bestiis hominum commissa / quoniam omnium est natura communis. sed extrema et summa que querimus / inter animalium genera distincta et dispersita sunt. et sua cuique propria. et ad id apta quod cuiusque natura desiderat. Quare cum dicimus omnibus animalibus extremum esse secundum naturam vivere non ita accipiendum est / quasi dicamus unum esse omnium extremum / sed ut omnium arcum recte dici poterit commode esse / ut in aliqua scientia versetur. Scientiam autem suam cuiusque artis esse / sic animalium commode secundum naturam vivere. sed naturas omnes diversas / ut aliud equo sit / aliud bovi / aliud homini / et tamen in omnibus summa communis. et quidem non solum in animalibus / sed etiam in rebus omnibus hiis quas natura alit / auget / et tuetur. in quibus ea que gignuntur e terra multa quodammodo efficere ipsa sibi per se que ad vivendum crescendumque valeant / et suo genere perveniunt ad extremum / ut iam liceat una comprehensione omnia complecti / non dubitemus dicere / omnes naturam esse conservatricem sui / idque habere propositum quasi finem et extremum (se ut custodiat) quam in optio sui generis statu ut necesse sit omnium rerum que natura vigeant simile esse finem / non eundem. ex quo intelligi debet homini id esse in bonis ultimum secundum naturam vivere quod ita interpretamur. vivere ex hominis natura undique perfecta et nihil requirente. Nec igitur nobis explicanda sunt. sed si enodatus vos ignoscetis. huius ei etati et huic nunc primum / hec fortasse audienti servire debemus. Ita prorsus inquit / et si ea quidem que adhuc di

xisti quibus ad etatem recte isto modo diceretur. Expolita igitur inquit
determinatione rerum expetendarum cur ista res ita se habeat (ut dixi) de
inceps demonstrandum est. quod ob hoc ordiamur ab eo quod modo posui: quod i-
dem reabile primum est: ut intelligamus omne animal seipsum diligere. quod quod
dubitatione non habet. est enim infixum in ipsa natura comprehenditur lu-
is cuiusque sensibus. sic ut contra si quos dicere velit: non audiat. ta-
men ne quid pretermittamus res quoque cur hoc sit: afferendas pu-
to. et si quidem potest intelligi aut cogitari esse aliquod animal quod se ode-
rit. res ei occurreret contrarie. Nam quando appetitus ille animi aliquid ad se
trahere ceperit subito quod sibi oblit: quia sit sibi inimicus. quando id
sua causa faciet et oderit se: et simul diliget: quod fieri non potest. Necesse
est quidem si quis sibi ipsi inimicus est: ea que bona sunt: mala putare
bona contra que mala. et que appetenda fugere et que fugienda appe-
tere: que sine dubio vite sunt eversio. Neque ei si nonnulli reperiun-
tur: qui aut laqueos: aut alia exitia querant: aut (ut ille apud Teren-
cium) qui decrevit tantisper se minus iniurie suo nato facere (ut ait ipse
dum fiat miser) inimicus sibi putandus est: sed alii dolore moventur. alii
cupidine. iracundia etiam multi effervescunt. et quando in mala scientes ru-
unt: tamen se optime sibi consulere arbitrantur. Itaque dicunt nec dubitant
mihi si usus est tibi: ut opus est facto: fac velut qui ipsi sibi bellum in-
dixisset: cruciari dies: noctes torqueri vellet. nec vero sese ipsi ac-
cularent ob eam causam quod sese male rebus suis consuluisse dicerent. Eorum
ei hec est querela qui sibi cari sunt: seseque diligunt. quare quotiescumque
diceretur male de se quis mereri: sibique esse inimicus: atque hostis. vi-
ta denique fugere intelligatur aliquando subesse eiulmodi causa: ut ex eo ipso
intelligi possit: sibi quoque esse carum. Nec vero satis est id neminem esse qui
ipse se oderit. sed illud quoque intelligendum est neminem esse qui quomodo se
habeat: nihil sua censeat interesse. Tolleitur ei appetitus animi: si ut in his
rebus iter quas nihil interest neutram in partem propensiores simus. item
in nobismet ipsis: quemadmodum affecti sumus nihil nostra arbitremur
interesse. atque etiam illud si quis decere velit per absurdum sit. ita diligere a se
se quoque: ut ea vis diligendi ad aliam rem quampiam referatur. non ad eum
ipsum qui sese diligit. Hoc non in amicis cum in officiis: cum in virtuti-
bus dicitur. quocumque dicitur intelligi tamen quid dicatur potest. in no-
bis autem ipsis intelligi quidem propter aliam quampiam rem. verbi gratia. pro

pter voluptatē nos amemus. propter nos eī illā! nō propter eā
nosmetipōs diligimus q̄q̄ quid ē quod magis perspicuū sit nō
mō earū sibi quēq̄! verū etiā vehēter carū eē! quis ē eī aut quo
tus quisq̄! cui mors quō appropiuet! nō refugiat timide lan-
guē! atq̄ exalbescat metu. Et si hoc quidē ē ī vicio. dissolutōe na-
ture tā valde perhorrescere! quod itē ē reprehēdēdū ī dolore. Sz
qz fere sic affitiūtur oēs satis argumēti ē ab īteritu naturā ab-
horrere. Itaq̄ quo magis q̄dā ita faciūt! vt iure etiā reprehēdā-
tur hoc magis itelligēdū ē. hec ipā nimia ī q̄ busdā futura fuisse
nisi quedā eēt modica natura. hec vero dico eorū metū mortis
q̄ qz priuari se vite bonis arbitrētur. aut qz qualdā post mortē
formidēs extimescāt. aut si metuāt ne cū dolore moriātur. idcir-
co mortē fugiāt. In paruis eī lepe qui nihil eorū cogitāt si q̄do
hiis ludētes mīamur precipituros aliūde extimescūt. Quētiā
fere. iquit Patuuius quibz abē ad precauēdū itelligēdi astutia si
bi īiecto terrore mortis horrescūt. Quis autē dē ipō sapiēte aliter
existiat! quētiā quō decreuerit eē moriendū! tamē discellu a suis
atq̄ ipā reliquēda luce moueatur. Maxie autē ī hoc quidē genere
vis ē perspicua nature! quō z mēdicatē multī perpeciātur vt vi-
uāt! et agātur appropiquatōe mortis affecti hoīes senectute et ea
perferāt! que philoctetā videmz in fabulis. qui quō cruciarētur
nō ferēdis doloribz propagabat. tamē vitā aucupio sagittarū cō-
figebat tardus celeres / itās / volātes / vt apud Acciū ē! pēnarūq̄
contextu corporis tegumēta faciebat (de hoīm genere aut oīno de
aīaliū loquer) quō arborū et stirpiū eadē pene natura sit. siue (vt
doctissis viris visū ē) maior aliq̄ cā atq̄ diuiniōr hāc vī īgenuit. si
ue hoc ita sit fortuito! videamus ea que terra gignit corticibus
et radicibus valida seruari. quod atigit aīalibz lēuū distributōe
et quadā cōpactiōe mēbrorū. Qua quidē de re / q̄ q̄ assētior hiis
qui hec oīa regi natura putāt. que si natura negligat ipā eē non
possit! tamē cōcedo vt qui de hoc dissētiūt existimēt quod velīt.
ac vel hoc itelligāt. si q̄do naturā hoīs dicā hoīez dicere me! ni-
hil eī hoc differt. Nā prius poterit a se quisq̄ discedere q̄ appet-
itū earū rerū que sibi adducāt amittere;

Ca. ii. De natura hominis e corpore animoq̄ constante;

Vre igitur grauissi phi iiciu summi boni a natura petiuerunt
et illu appetitu reru a natura accommodataru i generatu puta
uerunt oibus / q continetur ea comodatoe nature / q se ipi diligunt. dei
ceps videndu e (quonia satis apertu est sibi queq a natura ee caru)
que sit hois natura. i. ei de quo querimo. Atq perspicuu e hoiez
e corpore aioq cōstare. quom prime sit ai partes. secunde corporis
deide id quoq videamus et ita figuratu corpus vt excellat aliis
aimq ita cōstitutū / vt sēlibus istructus sit. et hēat prestatiā mētis
cui tota hois natura pareat / in q sit mirabilis quedā vis rōnis / z
cognitōis / et scie / virtutūq oium. Nam que corporis sūt / ea nec
auctoritatē cū ai partibus comparādū. et cognitionē habēt facilitore
Itaq ab hīs ordiamur Corporis igitur nrī partes / totaq figu
ra et forma et staturā q̄apta ad naturā sit / apparet. Neq ē dubiū
quī frons / oculi / aures / relique partes quales proprie sūt hois
itelligatur. sz certe opus ē ea valere / z vigere / z naturales motū
vsulq hēre / vt nec absit qd eorū / nec egrū debilitatūve sit. Id ei
natura desiderat. Est ei actio quedā corporis que motus et status
nature cōgruētis tenet / i qbus si peccetur distortiōe et depraua
tiōe quadā / aut motu statute deformi / vt si aut maibus igredia
tur qs / aut nō āte / sz retro fugere / plane se ipse et hoiez ex hoie
exuēs naturā edisse videatur. Quobrē quom etiā lesiōes et flexi
fractiq motus / quales proteruorū hoim / aut molliū ee solēt / cō
tra sūt vt etiā si ai vicio id veniat / tamē in corpore imutari hois
natura videatur. Itaq e cōtrario moderati equabilesq habitus
affectiōes vsulq corporis apta ee ad naturā videtur. Iā vero ai
mus nō ee solū / sz etiā cuiusdā mōi debz ee / vt z oēs partes suas
hēat icolumes et de virtutibus nulla delit. Atq i sēlibus ē sua cu
iusq virtus / vt ne quid ipediat / quo minus suo sēlus quisq mu
nere fūgatur i hīs reb celeriter expediteq percipiēdis que sub
ieccē sūt sēlibus. Animi aut et eius ai partis que princeps ē queq
mēs noiatur. plures sūt virtutes / sz duo prima genera. vni earū
que i generatur suapte natura. appellaturq nō volūtarie. alterū
earū que i volūtate polite magis proprio noie appellari solēt q
rū ē excellēs in aiarum laude prestatiā. Prioris generis ē docili
tas memoria. que fere omnia appellantur vno ingenii nomine

etiamque virtutes qui habent ingeniosi vocantur. Alterum autem genus est
magnarum verarumque virtutum / quas appellamus voluntarias ut pru-
dentiam / temperantiam / fortitudinem / iustitiam / et reliquas eiusdem generis.
Et summatim quidem hec erant de corpore animoque dicenda. quibus quasi
informatum est quod hominis natura postulet. Ex quo perspicuum est / quo-
modo ipsi a nobis diligamur. omniaque et in animo et in corpore perfecta ve-
limus esse. ea nobis ipsa cara esse propter se. et in hiis esse ad bene vi-
uendum momenta maxima. Nam cui proposita sit conservatio sui / necesse est
huic partes quoque sui caras esse. carioresque quo perfectiores sit / et
magis in suo genere laudabiles. Ea enim vita expetitur / que sit animi
corporisque expleta virtutibus / in eoque summum bonum poni necesse est. quod
quidem id tale esse debet / ut rerum expetendarum sit extremum. Quo co-
gnito dubitari non potest quoniam ipsi homines libi sit per se et sua
ipsorum cari. Partes quoque et corporis et animi et earum rerum / que sunt in
utriusque motu et statu / sua caritate colantur et per se ipse appetatur.
Quibus expostis facilis est coniectura. ea maxime esse expetenda ex no-
stris que plurimum habent dignitatis / ut optime cuiusque partis que
per se expetatur / virtus sit expetenda maxima. Ita fiet / ut animi virtus
corporis virtuti anteponatur / animique virtutes non voluntarias vincant
virtutes voluntarie. que quidem proprie virtutes appellantur mul-
tisque excellunt / propterea quod ex ratione gignuntur / qua nihil est in homine
divinius. Est enim omnium rerum quas et creat natura et tuetur / que aut
sine animo sunt / aut multo secus eorum summum bonum in corpore est ut non
illicite illud dictum videtur in sue animi illi pecudi datum pro sale ne
putresceret. Sunt autem bestie quedam / in quibus inest aliquid simile vir-
tutis / ut in leonibus / ut in canibus / ut in equis / in quibus non corporum
solum ut in suis / sed etiam animorum aliqua ex parte motus aliquos vi-
demus. In homine autem summa omnis animi est et in animo rationis ex qua virtus
est / que rationis absolutio diffinitur / quam etiam atque etiam explicanda pu-
tat. Earum etiam rerum quas terra gignit educatio quedam et perfectio
est non dissimilis animantium. Itaque et vivere vite et mori dicimus / arbo-
rumque et novellam et vetulam et vigere et senescere. Ex quo non est alienum
ut animantibus sic illis et apta quedam ad naturam / ad putandumque aliena ea-
rumque augendarum et alendarum quedam cultricem esse / que sit scientia atque ars agri-
colarum que circumcidat / ad putandumque / erigat / extollat / ad minuculetur / ut

quo natura ferat: eo possit ire. ipse vites si loqui possēt. ita se tra-
ctādas / tuēdasq; eē fateatur. Et nūc qdē quod eā tuetur (vt de vi-
te potissimū loq̃r) ē id extrīsecus. In ipā ei parū magna vis ē vt
q̃ optie se hēre possit: si nulla cultura adhibeatur. At vero si ad
vitē sēsus accesserit: vt appetitū quendā hēat z per seipsā mouea-
tur: qd facturā putas? an ea que per vintorē ātea cōsequebatur:
per seipsā curabit? sz vides ne accessurā ei curā: vt sēsus quoq; su-
os eorūq; oīum appetitū / et si q̃ sūt ei mēbra adiūcta tueatur. sic
ad illa que sēper habuit iūgit ea que postea accesserit. nec eūdē fi-
nē hēbit quē cultor eius hēbat. sz volet secūdū eā naturā (que po-
stea ei adiūcta sit) viuere. Ita similis erit z finis boni atq; ātea fu-
erat. neq; idē tamē. Nō ei iā stirpis bonū queret: sz aīalis. quod
si nō sēsus mō ei sit datus: verū etiā animus hoīs nō necē ē: et il-
la pristīna manere et tuēda: iter hec multo eē cariora que accesse-
rūt: aīq; optimā q̃q; partē carissimā: in eaq; expletōe nature sūmū
boni finē cōsistere. quom lōge multūq; prestat mēs atq; rō: sic et
extremū oīum appetendorū atq; ductum a prima cōitate nature
multis gradib; ascēdit: vt ad sūmū perueniret quod cumulatur
ex itegritate corporis z ex mētis rōe perfecta. Quom igitur ea
sit quā expolui forma nature si vt iūcio dixi simulatq; ort⁹ eēt: se-
quīq; cognosceret / iudicareq; posset que vis z totius eēt nature
et parciū ligularū cōtinuo videret / quid eēt hoc quod querimus
oīum rerū q̃s expetimus sūmū et vltimū. nec vlla ī re peccare
possz. Nūc vero a primo quidē mirabiliter occulta natura ē: nec
perspicī nec cognosci pōt. Progrediētibus autē etatibus sensū / tar-
deue: potius q̃ si nosmetipōs cognoscimus. Itaq; illa prima cōmē-
datio que a natura nrī facta ē: nobis obscura et incerta ē primūq;
appetitus ille aī tātū agit: vt salui atq; itegri eē possum⁹. quō autē
dispicere ceperimus z lētire qd simus / et quid aīantibus ceteris
differamus: tū ea sequi icipimus ad que nati sumus. Quā simi-
litudinem videmus in bestiis que primo in quo loco nate sunt:
ex eo se non commouent. deinde suo queq; appetitu mouetur:
serpere anguiculos / nare anaticulas / euolare merulas / corni-
bus vti videmus boues / vespas aculeis. suam deniq; cuiq; natu-
ram esse ad viuendum ducem. Que similitudo in genere etiam

humano apparet. Parui ei primo ortu sic iacet: tamquam omnino sine animo sit. Quomodo autem paululum firmitatis accesserit, et animo utitur et sensibus conitunturque ut sese erigant et manibus utantur, et eos agnoscunt a quibus educantur, deinde equalibus delectantur. libenterque se cum hiis congregant, dantque se ad ludendum / fabularumque auditione ducuntur. de quo eo quod ipsis superat aliis gratificari volunt, aduertuntque ea que domi sunt curiosius, incipiuntque conitari aliquid et discere et eorum quos videt non ignorare nomina, quibusque rebus cum equalibus decertant, si vincunt, efferunt se letitia, victi debilitantur / animosque demittunt: quorum sine causa fieri nil putandum est. Est ei natura sic generata vis hominis / ut ad omnem virtutem percipiendam: facta videatur ob eamque causam parui virtutum simulacris, qui quarum in se habent semina sine doctrina mouentur. Sunt ei prima elementa nature: quibus auctis virtutis quasi carmen efficitur. Nam quomodo ita nati factique simus: ut et agendi aliquid et diligendi aliquos / et liberalitatis / et referende gratie principia in nobis contineremus: atque ad scientiam / prudentiam / fortitudinemque aptos animos haberemus, a contrariisque rebus alienis: non sine causa eas quas dixi in pueris virtutum quasi scintillas videmus, e quibus accendi philosophi ratio debet: ut eam quasi deum ducem subsequens ad nature perueniat extremum. Nam (ut sepe iam dixi) in infirmitate / inbecillaque mente vis nature per caliginem ceratur. Quomodo autem progrediens confirmatur animus: agnoscit ille quidem nature vi, sed ut progredi possit longius per se: sit tamen inchoata. Intrandum est igitur in rerum naturam et penitus quid ea postulet peruidendum, aliter enim nosmetipsos nolle non possumus, quod preceptum quia maius erat quam ut ab homine videretur: idcirco assignatum est deo. Iubet igitur nos Pythius Apollo noscere nosmetipsos. Cognitio autem hec est una ut vi nostri corporis amineque norimus, sequamurque eam vitam que rebus ipsis fruatur. Quoniam autem is animi appetitus a principio fuit: ut ea que dixi quamperfectissima a natura haberemus, ostendendum est quomodo id adepti simus quod appetitum sit: in eo quasi ultio consistere naturam atque id esse summum bonum quod certe vniuersum sua sponte ipsum expetit et propter se necesse est: quoniam ante demonstratum est: etiam singulas eius partes esse per se expetendas. In enumerandis autem corporis com-

modis si quis permissā a nobis voluptatē putabit / in aliud tem-
pus questio differatur.

Ca. iii. Ostendit inductiue q̄ in qualibet parte nature est vis
appetitiua perfectionū naturalīū omni emolumēto secluso.

Trūm enī sit voluptas in hīs rebus quas primas secun-
dam naturā eē diximus nec ne sit ad id quod agimus / ni-
hil interest. Si enī (vt mihi quidē videtur) nō explet bona natu-
re voluptas / in re pretermilla est. sin est in ea quod quidem vo-
lūt nihil impedit hanc nostrā cōprehensionē sūmi boni. Que eī
constituta sūt prima nature / ad ea si voluptas accesserit / vnū ali-
quod accesserit cōmodum corporis. neq; eā cōstitutionē sūmi bo-
ni que est proposita mutauerit. Et adhuc quidem ita nobis pro-
gressa ratio est / vt ea duceret omnis a prima cōmendatiōe natu-
re. Nūc aut aliud iā argumētandi sequamur genus / vt nō solū
quia nos diligamus / s; quia cuiusq; partis nature / et in corpore
et in animo sua queq; vis ē. idcirco in hīs rebus sūma nrā spōte
moueatur. Atq; (vt a corpore ordiar) videſne vt si qua que ī mē-
bris praua / aut debilitata / aut immutata sint. occultēt hoīes. vt
etiā cōtendāt et laborēt si efficere possint / vt aut nō appareat cor-
poris vitiū / aut q̄minimū appareat / multosq; etiam dolores cu-
rationis causa perferāt. vt si ipē vltus mēbrorū nō mō nō maior
verū etiā minor futurus sit / corū tamē species ad naturā reuer-
tatur. Et enī quom omnes natura totos se expetēdos putēt / nec
id ob aliā rem / s; propter seiplos / necesse est eius etiā partes pro-
pter se expeti. quod vniuersū propter se expetatur. quod in mo-
tu et in statu corporis nihil ne est / quod animaduertēdū esse ipā
natura iudicet. quēadmodū quis ambulet sedeat qui ductus oris
qui vultus in quoq; sit nihil ne est in hīs rebus quod dignū li-
bro aut indignū esse ducamus. Nōne odio dignos multos puta-
mus / qui quodā motu aut statu vidētur nature legē et modum
contemplisse? Et quoniā hec deducūtur de corpore / quid est cur
nō recte pulchritudo etiā ipsa propter se expetenda ducatur. Nā
si prauitatem imminutionēq; corporis propter se fugiēdam pu-
tamus / cur nō etiam ac fortasse magis propter se forme digni-

tatē sequamur. Et si turpitudinē fugiamus in statu et motu cor-
poris: quid est cur pulchritudinē nō sequamur. atq; valitudinē/
vires / vacuitatē doloris / nō propter vtilitatem solū: s; etiā ipsas
propter se expetemus? Quoniā enim natura suis omnibus ex-
pleri partibus vult: hūc statū corporis per seipsū expetit: qui ē
maxime e natura. que tota perturbatur: si aut egrū corpus est /
aut dolet / aut caret viribus. Videamus animi partes quarū est
aspectus illustrior. que quo sūt excelliores. eo dāt clariora iudi-
cia nature. Tātus est igitur innatus nobis cognitionis amor et
sciētie: vt nemo dubitare possit. quī ad eas res hoīm natura nul-
lo emolimēto inuitata rapiatur. Videmusne vt pueri ne verbe-
ribus quidē a contēplandis rebus perquirendisq; deterreātur: aut
pulli requirāt. et aliquid scire se gaudeant: et aliis narrare gesti-
ant vt pōpa ludis atq; eiūsmōi spectaculis teneātur. ob eāq; rem
aut famē. aut sitī perferāt. Quid vero qui ingeniiis studiisq; atq;
artibus delectātur. nōne videmus eos nec valitudinis nec rei fa-
miliaris habere rōnē? oīaq; perpeti ipsa cognitiōe et sciētia cap-
tos. et cū maximis curis et laboribus cōpensare eā / quā ex discē-
do capiāt voluptatē. mihi quidē Homerus huiūsmōi quicq; vi-
disse videtur in hīs que de Ixeniū cātibus finxerit. Neq; ei vocū
suauitate vidētur aut nouitate quadā et varitate cātandi reuoca-
re eos solite / qui preteruehebātur. s; qz multa se scire profitebā-
tur vt hoīes ad earū laxa discēdi cupiditate adherescerēt. Ita enī
inuitāt Vlissē. nā verti vt quedā Homeri sic istū locū. O decus
argolicū q̄ puppi flectis vlisses. Auribus vt nrōs possis agnosce-
re cātus. Nā nemo hec vnq; est trāuectus cerula cursus. Quin
prius astiterit vocū dulcedie captus. Post variis auido satiatus
pectore musis. Doctior ad patrias lapsus peruenerit oras. Nos
graue certamē belli cladēq; canemus. Oretia quā troye diuio nu-
mie vexit. Oīaq; elatis regū vestigia terris. Vidit homerus pro-
bari fabulā nō posse. si canciūculis tātus vir irreticus teneretur
scīaz polliceretur quā nō erat mirū sapiētie cupido patria cariorē
Atq; oīa quidē scire cuiuscūq; modi sit cupere curiosorū. duci ve-
ro maiorū rerū contēplatiōe ad cupiditatē sciētie sūmorū virorū

est putādū. Quē eī ardorē studiī cēsetis fuisse i archimede qui dñ
i puluere quedā describit attētus: ne patriā captā eē sēlerit. Quā
tū Aristoxeni īgeniū cōsūptū videmus in musicis. Quo studio
Aristophanē putamus etatē i litteris duxisse. Quid de Pytha-
gora. quid de Platōe. aut Democrito loquar. a quibus propter
discēdi cupiditatē videmus vltimas terras eē peregratas. que q̄
nō vidēt nihil vnq̄ magna cognitiōe dignū amauerūt. atq̄ hoc
loco qui propter animi voluptates coli dicunt ea studia que dixi
nō intelligūt idcirco eē ea propter se expetēda. q̄ nulla vtilitate
obiecta delectētur animi. atq̄ ipsa sciētia etiā si incōmoda datura
sit gaudeāt. Sz quid attinet de rebus tā apertis plura requirere
Ipli eī queramus a nobis stellarū motus cōtēplatiōesq̄ rerū cea-
lestiū / eorūq̄ oīm que nature obscuritate occultātur cognitiōes
quēadmodū nos moueāt. et quid hystoria delectet / quā lolemus
persequi vsq̄ ad extremū pretermissa repetimus inchoata perie-
quimur. Nec vero sū inscius esse vtilitatē i hystoria nō mō volu-
ptatē. Quid quom fictas fabulas e quibus vtilitas nulla dici po-
test / cū voluptate legimus. Quid quom volumus noīa eorū q̄
quid gesserit nota nobis eē / parētes / patriā / multa preterea mi-
nime necessarie. Quid q̄ hoīes īfima fortuna nulla spe rerū ge-
rēdarū / opifices deniq̄ delectētur hystoria. maximeq̄ eos videre
possumus res gestas audire / et legere velle. qui a spe gerēdi ab-
sūt cōfecti senectutes. Quocirca ītelligi necesse est in ipsis rebus
que discūtur et cognoscūtur inuitamēta īesse / quibus ad discēdū
cognoscēdūq̄ moueamur. Mc veteres quidē phī i beatorū quidē
ilulis fingūt qualis nature sit vita sapiētū. quos cura omni libe-
ratos nullū necessariū vite cultū aut paratū requirētes nihil ali-
ud eē acturos putāt. nisi oē tēpus i querēdo ac discēdo in nature
cognitiōe cōsumāt. Nos aut nō solū beate vite istā oblectationē
videmus. sz etiā leuamētū miseriarū. Itaq̄ multi cū in potestate
essēt hostiū / aut tyrānorū. multi i custodia. multi in exilio dolorē
suū doctrine studiis leuauerūt. Princeps huius ciuitatis Pha-
lereus demetrius cū patriā pulsus eēt īiuria. ad Ptolemeū se re-
gē alexādrīā cōtulit. q̄ cū i hac ipsa phīa ad quā te hortamur ex-

celleret. Theophrastiꝑ esset auditor multa preclara in illo calas
mitolo ocio scribit nō ad vsū aliquē suū quo erat orbatus. sꝫ ani
mi cultus ille erat ei quasi quidā humanitatis cibus. Equidē id
ex Musidio pretorio erudito hoīe oculis capto / sepe audiebā: cū
le lucis magis qꝫ vtilitatis desiderio moueri diceret. Somnū de
niqꝫ nobis nisi quietē corporis et medicinā quandā laboris affer
ret / cōtra naturā putaremus datū. Musfert ei sēlus. actionē tollit
omnē. Itaqꝫ si aut quietē natura nō quereret / aut eā pollet qua
dā alia rōe cōsequi: facile pateremur. qui etiā nūc agēdi aliquid
discēdiqꝫ cā prope cōtra naturā vigiliā suscipere soleamus. Sunt
aut clariora vel plane perspicua nec dubitāda iudicia nature ma
xime sꝫ in hoīe. sed in omni aiali: vt appetat animus aliquid a
gere sepe. neqꝫ vlla cōditione quietē lēpiternā polsit pati: facile
est hec cernere in primis puerorū etatulis. qꝫqꝫ ei vereor ne mi
nus in hoc genere videar: tamē oēs veteres phī maxie nri ad in
cunabula accedūt. quod in pueritia facillie se arbitrētur nature
voluptatē posse cognoscere. Videmus igitur vt cū quiescere ne
infātes quidē possint. quem vero paulū processerūt / lusionibus
vel laboriosi delectātur / vt ne verberibus deterreri possit. eaqꝫ
cupiditas agēdi aliquid adolescit vna cū etatibus. Itaqꝫ nisi iocū
dissimilis nos somnis vsuros putemus: Endimionis somnū nos
bis nolimus dari. idqꝫ accidat. mortis instar putemus. Qui etiā
incertissios hoīes nescio qua singulari segnitie preditos / videmus
tamē et animo et corpore moueri semper. Et cū re nulla īpediā
tur necāria / aut alueolū polcere aut querere quēpiā ludū aut ser
monē aliquē requirere. Quomqꝫ nō habeāt ingenuas ex doctrīa
oblectationes / circulos aliquos et semicirculos cōlectari. Nec be
stie quedē: quas delectationis cā cōcludimus quem copiosius alā
tur: qꝫ si eēnt libere: facile patiūtur sese cōtineri. motulqꝫ solutos
et vagos a natura sibi tributos requirūt. Itaqꝫ vt quisqꝫ optie na
tus institutusqꝫ est: eē omnino nolit in vita: si gerendis negociis
orbatus polsit paratissimis velci voluptatibus. Nā aut priuatim
aliquid gerere malūt / aut qui altiore animo sūt capessūt répub.
honoribus īperiisqꝫ adipiscēdis: aut totos se ad studia doctrine cō

ferūt. qua in vita tātum abest. vt voluptates cōlectētur / etiā cu-
ras / sollicitudines / vigilias / perferūt. optiaq; parte hoīs que in
nobis diuina ducēda est / ingenii et mētis acie fruūtur / nec volu-
ptates requirētes nec fugiētes laborē. Nec vero intermittūt aut
admiratione earū rerū que sūt ab antiquis reperte / aut inuesti-
gatiōe nouarū quo studio cū faciari nō possunt omniū ceterarū
rerū obliti / nihil abiectū / nihil humile cogitāt. tātaq; est vis ta-
libus in studiis / vt eos etiā qui sibi alios proposuerūt fines bo-
norū (quos vtilitate aut voluptate dirigūt) tamē in rebus querē-
dis explicādilq; naturis etates cōterere videamus. Ergo hoc quī-
dē apparet nos ad agēdū eē natos. actionū aut genera plura vt
obscurētur etiā minora maioribus. Maxime aut sunt primū (vt
mihi quidē videtur) et hīs quorū nūc in rōne versamur / cōside-
ratio cognitiove rerū celestiū. et earū quas a natura occultatas
et latētes indagare rō pōt. deinde rerū pub. administratio / aut ad-
ministrādi sciēdiq; prudēs / tēperata / fortis / et iusta ratio. relique
q; virtutes et actiones virtutibus cōgruētes. que vno verbo cō-
plexi omnia honesta dicimus. Ad quorū etiā cognitionē et vsū
iā corroborati natura ipsa preeūte deducimur. Omnīū enī rerū
prīcipia parua sūt / s; suis progressionibus vsa augētur. nec sine
cā. In primo eī ortu iest temeritas z mollicies quedā vt nec res
videre optias nec agere possit. Virtutis eī beateq; vite que duo
maxime expetēda sūt / serius lūmē apparet / multo etiā serius vt
plane qualia sūt intelligātur. Preclare eī Plato beatū cui etiā in
senectute cōtigerit / vt sapientiā veralq; opiniones assequi possit.

Ca. iiii. Inducit in omībus etatibus et gētibus et signāter in
romanis perpulchra exempla q; semper honestū dilexerint
et turpitudinē oderint.

Vare quoniā de primis nature cōmodis satis dictum est /
nūc de maioribus cōsequētibusq; videamus. Natura igitur
corpus quidē hoīs sic et genuit et firmauit / vt alia in primo
ortu perficeret / alia progrediēte etate figeret. neq; sane multum
adiumentis externis et aduēticiis vteretur. Animū aut reliquis
rebus ita perfecit / vt corpus. Sēlibus eī ornauit ad res percipi-

endas idoneis / vt nihil / aut non multū adiūmēto vllō ad suā cō
firmationē indigeret. Quod aut in hoīe prestatissimū atq; opti-
mū est / id deservit. et si dedit talē mētē que oēm virtutē iā accipe-
re posset. igenuitq; line doctrina notitias paruas rerū maxiarū
et quasi īstituit docere. et īduxit ī ea que inerāt tāq; elemēta vir-
tutis. I3 virtutē ipsā inchoavit. nihil itaq; amplius nostrum est
quod nostrū dico artis est / ad ea prīcipia que accepimus cōsequē-
tia exquirere. quoad sit id quod volumus effectū. quid quidem
pluris sit haud paulo / magisq; ipsū propter se expetēdū. q̄ aut
lētus aut corporis ea que diximus. quibus tātū prestat mētis ex-
cellēs perfectio / vt vix cogitari possit quid interlit. Itaq; omnis
honos / oīs admiratio / oē studiū / ad virtutē et ad eas actiōes que
virtuti sūt cōlētaneae refertur. itaq; oīa que aut ita in animis sūt /
aut ita gerūtur vno noīe honesta dicūtur. quorū oīm queq; sūt
notitiae / queq; significētur rerū vocabulis / queq; cuiusq; vis et na-
tura sit / mox videbimus. Hoc aut loco tātū explicemus preter
q̄ q̄ nosmetipsos diligamus. preterea suapte natura per se eē ex-
petēda indicāt pueri. in quibus vt in speculis natura cernitur.
Quāta studia decertatiū sūt. q̄ta ipsa certamina / vt illi efferun-
tur letitia quom vicerint. vt pudet victos vt se acculari volunt /
quā cupiūt laudari. quos illi labores nō perferūt vt equaliū prī-
cipes sit. que memoria est ī hīs bene mēritiū. que referēde gra-
tie cupiditas. Atq; ea in optia quaq; indole maxie apparēt ī qua
hec hoēsta que intelligimus a natura tāq; adūbratur. I3 in pue-
ris expressa. In hīs vero etatibus que iā cōfirmate sūt / quis est
tā dissimilis hoī qui nō moueatur et offēsiōe turpitudinis et cō-
probatione hoēstatis. Quis est qui nō cederit libidinosa proter-
uā adolescētiā. quis cōtra in illa etate pudorē / cōstatiā etiā si sua
nihil interlit nō tamē diligat. Quis Pullum Numitorē fregel-
lanū proditorē (q̄q; reip. nrē profuit) nō odit. Quis verbis con-
seruatorē Codrū / quis Ericthei filias nō maxie laudat / cui Tu-
bulli nomē odio nō est. Quis Aristidē nō mortuū diligit. An
obliuiscimur quātopere in audiēdo legēdoq; moueamur / quom
pie / quom amice / quom magno aīo aliquid factū cognoscimus

Quid loquar de nobis / qui ad laudē et ad decus nati / suscepti / in
stituti sumus. quid clamores vulgi atq; imperitorū excitātur in
theatris! quom illa dicūtur. ego sū Orestes / contraq; ab altero.
Immo enī vero ego sū inq; Orestes: Quom aut exitus ab vtro
q; datur cōturbato errātq; regi! ābos ergo vna viuere precamur
quotiēs hoc agitur et quando ne nisi admirationibus maximis.
Nemo est igitur qui nō hāc affectionē animi probet atq; laudet
qua nō mō vtilitas nulla queritur! s; cōtra vtilitatē etiā cōserua
tur fides. Talibus exēplis nō fiete solū fabule! verū etiā hysto
rie referte sūt. et quidē maxīe nrē. Nos eī ad sacra accipiēda opā
mū virū delegimus / nos tutores misimus regibus. nrī īperato
res pro salute patrie sua capita vouerūt. nrī cōsules regē inimi
cissimū menibus iā appropinquātē monuerūt / a veneno vt caue
ret. Nrā in rep. Lucretia (et que per vī oblatū stuprū volūtaria
morte lueret) inuēta est! et qui interficeret filiā ne stupraretur.
Que quidē oīa et innumerabilia. preterea quis est qui nō itelli
gat et eos qui fecerūt dignitatis splēdore ductos immemores fu
isse vtilitatū suarū. nosq; quom ea laudemus nulla alia re nisi ho
nestate duci. Quibus rebus expōitis breuiter (nec eī sū copiam
quā potui! qz in re nulla erat persecutus) sed hīs rebus cōcludi
tur profecto et virtutes oēs et hoēstū illud quod ex hīs virtuti
bus exoritur! et ī hīs heret. cē per se expetēdū. In omni aut ho
nesto de quo loquimur nihil est tā illultre / nec quod lacius pate
at q; cōiūctio inter hoīes hoīm et quasi quedā societas et cōmuni
catio vtilitatū. et ipsa caritas generis humani que nata a primo
latu quo a procreatoribus nati diligūtur. et tota domus cōiugio
et stirpe cōiūgitur! serpit sēlim foras cognatiōibus primū. tum
affinitatibus. deinde amicitīs. post in ciuitatibus cum ciuibus!
et hīs qui publice loci atq; amici sūt. deinde totius cōplexu gen
tis hūane! que animi effectio suū cuiq; tribuēs! atq; hāc quā di
co societate cōiūctionis hūane munifice et eque tuēs iusticia dici
tur! cui sūt adiūcte pietas / bonitas / liberalitas / benignitas / co
mitas / queq; sūt generis eiusdē. Atq; hec ita iusticie propria sūt
vt sint virtutū reliquarū cōia. Nā quom sic hoīs statura genera

ta sit. vt habeat quiddam innatū quasi ciuile atq; popolare. quod
greci vocāt: quicquid aget queq; virtus id a comi-
tate et ea (quā exposui) caritate atq; societate humana nō abhorre-
bit. vicissimq; iustitia vt ipsa se fūdet vlu in ceteras virtutes: sic
illas expetet. Seruari eī iustitia nisi a forti viro nisi a sapiēte nō
pōt. Qualis est igitur omnis hec (quā dico) cōspiratio cōsensulq;
virtutū: tale est illud ipsum honestū. quando quidē honestū aut
ipsa virtus est: aut res gesta virtute. quibus in rebus vita cōlen-
tiēs virtutibulq; respōdens recta / et honesta / et cōstās / et nature
cōgruēs / existimari pōt. Atq; hec coniūctio cōfusioq; virtutū ta-
mē a phīs rōne quadā distinguitur. nā quom ita copulate cōne-
xēq; sūt vt oēs oīm participes sint: nec alia ab alia possit separari
tamē propriū suū cuiusq; munus est. vt fortitudo in laboribus
periculisq; cernatur. tēperātia in pretermittēdis voluptatibus.
prudētia in delectu bonorū et malorū. iustitia in suo cuiq; tribu-
endo. Quādo igitur inest in omī virtute cura quedā quasi foras
spectās / aliosq; appetēs atq; cōplectens / existit illud: vt amici / vt
frēs / vt propinqui / vt affines / vt ciues / vt oēs deniq; quādo vnā
societate hominū eē volumus propter se expetēdi: atq; eorū ni-
hil est eius generis: vt sit in fine atq; extremo bonorū. Ita fit vt
duo genera propter se expetēdorum reperiātur. vnū quod est in
hīs in quibus cōpletur. que sūt aut animi aut corporis. hec aut
que sūt extrinsecus. i. que neq; in animis sūt neq; in corpore / vt
amici / vt parētes / vt liberi / vt propinqui / vt ipsa patria: sūt illa
quidē sua spōte cara. s; eodē in genere quo illa nō sūt. Nec vero
quicq; sūmū bonū allequi vnq; posset si oīa illa que sunt extra:
q̄q; expetēda sūmo bono cōtinerentur. Quomō igitur inquires
verū esse poterit omnia referri ad sūmū bonū: si propinquitates
si reliqua externa sūmo bono nō cōtinerētur? Hiac viz ratiōe q;
ea que externa sūt hīs tuemur officiis / que oriūtur a suo cuius-
q; genere virtutis. Nā et amici cultus / et parētis / et officio fun-
gitur in eo ipso prodest. q; ita fūgi officio in recte factis est. que
sūt orta virtutibus que quidē sapiētes vtētes sequūtur tanq; du-
ce natura. Nō perfecti aut hōies / et tamē ingeniis excellentibus

præditi excitantur spe glorie. que habet formam honestatis. et simi-
litudinem. Quod si ipsam honestatem undique perfectam et absolutam rem
vnam preclarissimam omnium maximeque laudandam penitus viderent! quo-
nam gaudio compleretur / quomodo tantopere eius adumbrata opinione le-
tetur? Quem enim deditum voluptatibus / cupiditatum incendiis infla-
matum in his potius acerrime corripuisset tanta letitia perfundi ar-
bitramur! quanta aut superiorem Africanum annibalem victo / aut po-
steriorem Carthagine eversa. Que thiberiana dissensio festo illo die
tanto gaudio affecit quanto. L. Paulum quomodo regem perle captum ad-
duceret eodem flumine iuncto? Atque nunc Luci noster extruere animo alti-
tudinem excellentiamque virtutum? iam non dubitabis quam earum copotes ho-
mines magno animo erectoque viuentes semper sint beati / qui omnes motus
fortune / mutationesque rerum et temporum leues et imbecilles fore intel-
ligant! si in virtutis certamine venerint. Illa enim que sunt a nobis bona
corporis numerata / complent ea quidem beatissimam vitam. sed ita ut sine
illis possit beata vita existere. Ita enim parue et exigue sunt iste ac-
cessionibus honorum / ut quemadmodum stelle in radio solis / sic iste in vir-
tutum splendore ne cernatur quidem. Atque hoc ut vere dicitur parua
esse ad beate viuendum momenta ista corporis commodorum / sic nimis
volutum est nulla esse dicere. qui enim sic disputant obliti mihi viden-
tur / que ipsi egerint principia nature. Tribuendum igitur est hiis ali-
quid. dummodo quantum tribuendum sit intelligas. Est tamen philosophi non tam glo-
riola / quam vera queritis. nec pro nihilo putare ea que secundum natu-
ram / illi ipsi gloriosi esse fatebantur et videre tantam vim virtutis / tantamque
(ut ita dicam) auctoritatem honestatis / ut reliqua non illa quidem nulla
sed ita parua sint / ut nulla esse videantur. Hoc est non omnia spernentes
preter virtutem et virtutem ipsam suis laudibus amplificatis. Oratio de-
nique hec est undique completa et perfecta explicatio summi boni. Hinc
ceteri particulas arripere conati suam quisque videri voluit afferre
sententiam. Sepe ab Aristotele / a Theophrasto mirabiliter est lau-
data pro seipsa rerum scientia. Hoc vno captus Hierilius scientiam su-
mum bonum esse defendit. nec rem ullam aliam per se expectanda. Multa sunt
dicta ab antiquis de contemnendis ac despiciendis rebus humanis. Hoc
vnum Aristoteles tenuit preter vitia atque virtutes negauit rem esse ullam

aut fugiendam aut expetendam. Positum est a nostris in hiis esse
rebus que secundum naturam essent non dolore. Hoc Hieronymus
sumum bonum esse dixit. At vero Calpho et post eum Diodorus
quomodo alter voluptatem admouisset / alter vacuitatem doloris / neu-
ter honestate carere potuit / que est a nostris laudata maxime. Qui
etiam ipsi voluptarii diuerticula querant. et virtutes habeant in ore
totos dies voluptatem primo dumtaxat expeti dicant. deinde con-
suetudine quasi alteram naturam effici. qua impulsi multa faciunt
nullam querentes voluptatem. Stoici restant. hi quidem non unam
aliquam aut alteram a nobis / sed totam ad se nostram philosophiam
translulerunt. atque ut reliqui fures earum rerum quas signa comu-
tant / sic illi ut sententiis nostris pro suis vterentur nomina tanquam
rerum notas mutauerunt. Ita relinquitur sola hec disciplina di-
gna studiosis ingenuarum artium. digna eruditis. digna claris vi-
ris. digna principibus. digna regibus. Que quomodo dixisset / pau-
lumque institisset / quid est inquit sane vobis videor pro meo iu-
re in vestris auribus commetatus. Et ego tu vero inquam Dilo ut
sepe alia / sic hodie ista nosse visus es. ut si cui copia nobis sepe
fieret / non multis grecis supplicandum putarem. quod quidem eo
probavi magis quam meminisse Italeam Neopolitanum doctorem illum
tuum nobile sane peripatheticum aliquando ista secus dicere solitum
assentientem hiis qui multum in fortuna secunda aut aduersa / mul-
tum in bonis aut malis corporis poneret. Est ut dicis inquit / sed
hec ab Antiocho nostro familiari dicuntur multo melius et fortius
quam a Stasea dicebantur. quamquam ego non quero quid tibi a me pro-
batum sit. sed huic Ciceroni nostro / quem discipulum cupio te abdu-
cere. Tum lucius mihi vero ista valde probata sunt / quod item
fratri puto. Tum mihi Dilo quid ergo inquit sane adolescenti
veniam / an eum discere mauis ea que quomodo preclara didicerit nihil
sciat. Ego vero isti inquam permitto. sed nonne meministi mihi lice-
re probare ista / que sunt apte dicta. Quis enim potest ea que pro-
babilia videantur ei / non probare. An vero inquam quisque potest pro-
bare quod perceptum / quod comprehensum / quod cognitum non
habet. Non est ita inquit Dilo magna dissensio. Nihil est enim

aliud quod obrem nil percipi mihi posse videatur! nisi quod percipiendi
vis ita diffinitur a Stoicis! ut negetur quicquam posse percipi! nisi ta-
le verum quale falsum esse non possit. Itaque hec cum illis est dissensio.
cum Peripatheticis nulla sane. sed hec omittamus. habet enim
et bene longam! et satis litigiosam disputationem. Illud mihi a te
nimium festinater dictum videtur sapientes omnes esse beatos! ne-
scio quo modo preteruolauit oratio. quod nisi ita efficitur! que
Theophrastus de fortuna / de dolore / de cruciatu corporis dixit
cum quibus coniungi beatam vitam nullo modo posse putauit! ve-
reor ne vera sint. Nam illud vehementer repugnat esse beatum et
multis malis oppressum! hec quomodo conueniant non sane in-
telligo. Vtrum igitur tibi non placet inquit virtutis tantam vi-
esse! ut ad beate viuendum se ipsa contenta sit! an si id probas ita fieri
posse negas! ut hi qui virtutis copotes sint etiam malis quibusdam
affecti beati sint. Ego vero volo in virtute vim esse quam maximam
sed quanta sit / alias. nunc tantum possit ne esse tanta. si quicquam ex-
tra virtutem habeatur in bonis. Atqui inquit si Stoicis concedis!
ut virtus sola si ad sit vitam efficiat beatam! et concedis etiam
Peripatheticis. Que enim mala illi non audet appellare! aspera
autem / et incommoda / et reicienda / et aliena nature esse concedunt! ea
nos mala dicimus. sed exigua et porro minima. Quare si potest esse
beatus is qui est in asperis reiciendisque rebus! is potest quoque esse
qui in paruis malis. Et ego Pylo inquam si est quisque qui acute in
causis videre soleat que res agatur! is es profecto tu. quare attende
de queso. Nam adhuc meo fortasse vitio quid ego queram / non per-
spicis. Istic sum inquit expectoque quid ad id quod queram respon-
deas. Respondebo me non querere inquit hoc tempore / quid virtus
possit efficere! sed quid constanter dicatur. quid ipsum a se differat
Quo igitur inquit modo. Quia quomodo a Zenone inquit hoc ma-
gnifice tanquam ex oraculo editur. Virtus ad beate viuendum se ipsa
contenta est. Quare inquit respondet. quia nisi quod honestum
est nullum est aliud bonum. non quero iam utrum ne sit / illud di-
co ea que dicat preclare inter se coherere. Dixerit hoc quidem Epi-
curus semper beatum esse sapientem. qui quidem solet ebullire non

nunquā. quem quidem! quom sūmis doloribus conficiatur ait di-
cturum q̄ suaue est. q̄ nihil curo. non pugnem tūm homine cur-
tātum habeas in natura boni. illud virgeam nō intelligere eum!
quid sibi dicendū sit! quom dolorem sūmum malū esse dixerit.
Eadē nūc mea aduersum te oratio est. dicis eadē omnia et bona z
mala. que quidem dicūt qui nunquā philosophū pictū vt dicitur
viderūt. Valitudinē / vires / staturā / formā / integritatē / vngu-
iculorū omnium deformitatem / morbum / debilitatē / mala iam
illa externa parce tu quidem! s; hec quom corporis bona sit eo-
rū cōficiētia certe in bonis numerabis amicos / liberos / propin-
quos / diuitias / honores / opes. Cōtra hec attēde me nihil dicere
si ista mala sūt in que pōt incidere sapiēs! sapientē esse nō esse ad
beate viuēdum satis. Immo vero inquit ad beatissime viuēdum
parū est. ad beate vero satis. Animaduerti inquā te isto mō pau-
loante ponere. et scio ab Antiocho nēstro dici sic solere. S; quid
minus probādum q̄ esse aliquē beatum / nec satis beatum. quod
aut satis est eo quicquid accellerit nimīū est. et nemo nimīū bea-
tus est. et nemo beato beatior. Ergo inquit tibi. Q. Metellus q̄
tres filios cōsules vidit! e quibus vnū etiā et cēsorē et triūphātē
quartū aut pretorē eosq; saluos reliquit! et tres filias nuptas
quom ipse cōsul / censor etiam / augur fuisset / triūphasset / vt sa-
piēs fuerit nōne beatior! q̄ vt itē sapiēs fuerit qui in potestate vi-
giliis et inedia necatus est Regulus. Quid me istud rogas inquā
Stoicos roga. Quid igitur eos resposuros putas? nihilo beati-
orem esse Metellum q̄ Regulum. Inde igitur inquit audiendū
est. tamē a proposito inquā aberrauimus. Non enim inquā quero
quid verū. sed quid cuiq; dicendū sit. Vtinā quidā diceret aliū
alio beatiorē! iam ruinas videres. In virtute enim sola et in
ipso honesto quom sit bonum positum! quomq; nec virtus (vt
placet illis) nec honestum crescat! idq; bonum solum sit quo qui
potiatur necesse est beatus sit! quom id augeri nō possit / ī quo po-
sitū est beatū eē / q̄ pōt eē q̄sq; alius alio beatior. Videlne vt hec
cōcinnātur. Et hercule fatēdū est ei quod sētio. mirabilis ē apud
illos cōtextus rerū. respōdēt extrema primis. media vtriusq; oīa

oībus / quid sequatur / quid repugnet vidēt. in geometria prima
si dederis / dāda sūt omnia. Cōcede nil esse bonū nisi quod hone-
stū sit / concedendū est in virtute positā esse beatā vitā. vide rur-
sus retrodato hoc. dandū erit illud / quod vestri nō itē tria genē-
ra bonorū. procliuus currit orō. venit ad extremū. heret in sale-
bra. Cupit ei dicere nil posse ad beatā vitā deesse sapiētī. honesta
oratio locratīca / Platonis etiā / audeo dicere inquit. non pōt nisi
retexueris illa. paupertas si malū est / mēdicus malus eē nō pōt
q̄uis sit sapiēs. At zeno eū nō beatū modo / sed etiā diuitē dicere
ausus est. dolere malū / in cruce qui angitur beatus eē nō potest
bonū liberi / misera orbitas. bonū patria / miserū exilium. bona
valitudo / miserū morbus. bonū integritas corporis / misera de-
bilitas. bonū incolumis acies / misera cecitas. Que si pōt ligula
cōsolādo leuare / vniuersa quomō sustinebit. Sit enim idē cecus
debilis / morbo grauissimo affectus / exul / orbus / egēs / torquea-
tur eculeo. quē hunc appellas zeno. beatū inquit etiā beatissimū
quippe inquiet. quom tam docuerim gradus istā rē nō habere /
q̄ virtutē in qua sit etiā ipsū beatū. tibi hoc incredibile / quia bea-
tissimū / quid tuū credibile. Si enim ad populū me vocas / eum
qui ita sit affectus beatū nunq̄ probabis. si ad prudētes / alterū
dubitabuut fortasse / sit ne tātum in virtute / vt ea prediti vel in
phalaridis tauro beati sint / alterum nō dubitabūt quin et Stoici
cōueniētia sibi dicant. et nos repugnātia. Theophrasti igitur in-
quit tibi liber ille placet de beata vita. tamē aberrans a propo-
sito. et ne lōgius prorsus inquā Pilo si ista mala sūt placet. Nō
ne igitur tibi vidētur inquit mala. Idq̄ heres inq̄. in quō viciū
respōdebo versus te huc atq̄ illuc necesse est. Quo tādem modo
inquit. quia si mala sunt / is qui erit in hīs beatus nō erit. si ma-
la non sunt / iacet omnis ratio peripatheticorū. Et ille ridens vi-
deo inquit quid agas. ne discipulum abducam times. Tu vero
inquā ducas licz si sequatur. erit enim mecum si tecum erit. Au-
di igitur inquit Luci tecum enim (vt ait Theophrastus) mihi
instituenta oratio est. Omnis vero auctoritas philosophie con-
sistit in beata vita comparanda. Beate enim viuendī cupiditate

incensū omnes sumus. hoc mihi cum tuo fratre conuenit. Quare hoc vidēdū est! possit ne nobis hoc ratio philosophorū dare. pollicetur certe. nisi eī id faceret! cur Plato egyptū peragranit! ut a sacerdotibus quoq; barbaris numeros et celestia acciperet! cur post tarētum ad Architā! cur ad ceteros Pythagoreos / Echratē / Timeū / Merionē / locros / ut quom Socratē expressisset! adiūgeret pythagoreorū disciplinā! eaq; que Socrates repudiabat addisceret! cur ipē Pythagoras et egyptū lustrauit / et perlarū magos adiit! Cur tātas regiōes barbarorū pedibus obuit. tot maria trāsmisit! Cur hec eadē Democritus! qui vero fallōe queremus! dicitur oculis se priuauisse. certe ut q̄minime animus a cogitatiōibus abduceretur! patrimoniu neglexit. agros deseruit incultos / quid querēs aliud nisi beatā vitā! quā si etiā in rerū cognitiōe ponebat! tamē ex illā inuestigatiōe nature cōsequi volebat ut esset bono aīo. Id enī ille sūmū bonū et sepe appellat. id est animū terrore liberū. Sed et hec si preclare! nōdū tamē et perpolitā. Pauca enim neq; ea ipsa enucleate ab hoc de virtute quidē dicta. Post enī hec in hac vrbe primū a Socrate queri cepta. deinde in hūc locū delata sūt. Nec dubitāt quī in virtute oēs ut bene! sic etiā beate viuēdi spes ponetur. Que quom zeno didicisset a nrīs (ut in actiōibus preleribi solet) de re eadē fecit alio mō. Hoc tū nunc in illo probas sed vocabulis rerū mutatis incōstātie crimē ille effugit! nos effugere nō possumus. ille Metelli vitā negat beatiorē q̄ Reguli! preponēdā tamē. nec magis expetendā! s; magis sumēdā! et si optio est eligēdā Metelli! reiiciēdi Reguli. Ego q̄ ille preponēdam z magis eligēdam! beatiorē hāc appello! nec vīlo minimo momēto plus ei vite tribuo q̄ Stoici. Quid iterest nisi q̄ ego res notas notis verbis appello! illi noīa noua querūt quibus idē dicāt. Ita quēadmodū in senatu seper ē aliquis qui interpretē postulet! sic isti nobis cū interprete audiēdi sūt. Bonū appello q̄ cōd secūdū naturā ē! quod cōtra malū. Nec ego solus! s; tu etiā Crisippe in foro / doī / i schola diffinis. q̄d ergo aliter hoīes! aliter phōs loq̄ putes oportere! quātū quicquid sit aliter doctos et indoctos. sed

quom cōstitērit inter doctos q̄tī res queq; sit! si hoīes eēnt vlti-
te loquerētur. dū res maneāt verba fingāt arbitratū suo. Sz ve-
nio ad incōstātie crimē. vt sepius dicas me aberrare! quā tu po-
nis in verbis / ego politā in re putabā. Si satis erit hoc perceptū
(in quo adiutores Stoicos optios habemus) tātā vī eē virtutis!
vt oīa si ex altera parte ponātur ne appareāt quidē! quom omīa
que illi cōmoda certe dicūt eē / et sumēda / et eligēda / et prepolita
que ita diffiniūt vt satis magno estimāda sit. Nec igitur quom
ego tot noībus appellata partī nouis et cōmēticiis vt ista produ-
cta et reducta! partī idē significātibus. quid enī interest expetās
an eligas? Mihi quidē etiā lautius videtur! quod eligitur. et ad
quod delectus adhiberet. Sz quom ego ista bona oīa dixerō! tā-
tū refert q̄ magna dicā. q̄ expetēda. q̄ valde. sin aut nec expetēda
ego magis q̄ tu eligenda. nec illa ego pluris estimāda qui bona
q̄ tu qui producta appellas. Oīa illa necē est obscurari nec appa-
rere et in virtutes tanq̄ in solis radios incurrere. At ei qz in vi-
ta est aliquid mali! ea beata eē nō pōt. Ne seges quidē igitur spī-
cis vberibus et crebris si aue nā vlpīam videris! nec mercatura
questuosa si in maximis lucris parū aliquid dāni cōtraxerit. an
vero vsquequaq; alter in vita et nō ex maxima parte de tota iu-
dicabis? An dubiū est quī virtus ita maximā partē obtineat in
rebus hūanis vt reliquās obruat? Audēbo igitur q̄ secūdū na-
turā sit bona appellare. nec fraudare suę veteri noīe! q̄ aliquid
pocius nouū exquirere. Virtutis aut amplitudinē quali ī altera
libre lāce ponere. Terrā (mihi crede) ea lanx et maria deprimet.
Sēper ei ex eo quod maximas partes cōtinet! latissimeq; iūdatur
tota res appellatur. Dicimus aliquem hilare viuere. igitur si se-
mel trīstior effectus est hilara vita amissa est. An hec in eo. M.
crasso / quem semel ait in vita risisse Lucilius non contingit!
vt ea re minus agelastus vt ait idē vocaretur. Polycratem sa-
mīum felicem appellant. nihil acciderat ei quod nollet. nisi q̄
anulum quo delectabatur in mari abiecerat. Ergo infelix vna
molestia. felix rursus. quom is ipse anulus in precordiis piscis
inūctus est. Ille vero si insipiens (quod certe) quoniā tyrannus

nūq̃ beatus si sapiēs. Ne tū quidem miser / quom ab Orōte pre-
tore darei in crucē actus est. At multis malis affectus quis ne-
gat? sed ea mala virtutis magnitudine obruebātur. An ne hoc
quidē Peripatheticis cōcedis? ut dicāt omniū virorū bonorū id
ē sapiētū oībusq; virtutibus ornatorū vitā oībus partibus plus
habere sēper boni q̃ mali? quis hoc dicit? Stoicis licet? minime
s; isti ipsi qui voluptate et dolore omnia metiūtur: nōne clamāt
sapiēti plus sēper adesse quod velit? q̃ quod nolit. Quom tātum
igitur in virtute ponāt nisi qui se fatētur virtutis cā nisi ea volu-
ptatem accieret ne manū quidē versuros fuisse / quod facere nol-
oportet. qui (q̃uis minimā) animi prestātiā oībus bonis corpo-
ris anteire dicamus? ut ea nec in cōspectū quidem relinquātur?
Quis ei est qui hec cadere in sapiētē dicere audeat? ut si fieri pos-
sit virtutē in perpetuū abiciat? ut dolore omni liberetur? Quis
nostrum diceret quos nō pudet ea que Stoici aspera dicūt? mala
dicere melius eē turpiter aliquid facere cū voluptate? q̃ honeste
cū dolore? Nobis Heracleotes ille Dionysius flagitiose descivisse
se videtur a Stoicis propter oculorū dolorē. Quis vero hoc di-
didisset a zespone nō dolere cū doleret? Illud audierat. nec tamen
didicerat. Malum illud nō esse quia turpe nō eēt. et eēt ferēdum
viro. Hic si Peripatheticus fuisset? permālisset credo Inīa quo-
niā dolorem dicūt malū eē. de asperitate aut eius fortiter ferēda
precipiūt eadē / que Stoici. et quidē Arcesilaus tuus (z si fuit in-
disslerēdo pertinacior) tamē nolter fuit. Erat enim Polemōis. is
quom arderet podagre doloribus? vilitatq; hominē Carneades
Epīcuri perfamiliaris tristis exiret? mane queso inquit Carnea-
de nolter nihil illinc huc peruenit? ostēdit pedes et pectus. attā-
mē hic mallet nō dolere. Hec igitur nrā rō que tibi videtur in-
cōstās quom propter virtutis celestē quādā et diuinā tātāq; pre-
stātiā ut ubi virtus sit? resq; magne sumēde laudabilesq; virtute
geste? ibi eē miseria et erūna nō possit? tamē labor possit? et mole-
stia? nō dubitē dicere oēs sapiētes sēper btōs eē? s; tamē fieri pos-
sit? ut sit alius alio beatior. Atq; iste locus ē Pilo tibi etiā atz etiā
cōfirmādus iō? quē si tenueris? nō mō meū ciceronē? s; etiā meip

lum abducas licebit. Tū quintus mihi quidem inquit satis hoc
cōfirmatum videtur. Lator quidē philosophiam: cuius antea su-
pellectilē pluris estimandam: q̄ possessiones reliquorū. ita mihi
diues videbatur: vt ab ea petere possem: quicquid in studiis nos-
tris cōcupissem. Nāc igitur lator etiā acutiorē repertā q̄ ceteras
quod quidā ei deesse dicebāt. Nunq̄ nrām quidē inquit Pōponi-
us iocans sz me hercule pergrata mihi orō tua. Que enī dici la-
tine posse nō arbitrabar: ea dicta sūt a te. nec minus plane: q̄ di-
cūtur a grecis verbis aptis. Sz tēpus est si videtur et recta qui-
dem ad me. Quod quom ille dixisset z satis disputatū videretur
in oppidum ad Pōponium perreximus omnes.

M. T. Ciceronis De lūmo bono atq; malo liber explicīt.

Tabula Primi libri Incipit feliciter.

- Ca. i. Ostēdit rationē Epicuri (qui posuit voluptatē sūmū bonū
et dolorē sūmū malū) in philicis deficere.
Ca. ii. Ostēdit Epicurū in logica deficere et eū reprobāt in hoc
q̄ posuit fines bonorū et malorū esse voluptatē et dolorem.
Ca. iii. Ostēdit que et qualis sit vera voluptas que est finis bo-
norum.
Ca. iiii. Ostēdit nō esse errorē in finibus bonorū z malorum (id
est in voluptate et dolore) sed in rebus quibus hec efficiātur.
Cap. v. De tribus modis pulcherrimis quibus est ab Epicureis
de amicitia disputatū.

Tabula Secundi libri.

- Ca. i. Inquirīt quid sit sūmum bonum.
Ca. ii. Postpositis dialecticis captionibus (rhetorica nō quidem
illa forensis philosophorū) ostendit quid est voluptas.
Ca. iii. q̄ voluptas nō sit sūmū bonum et presertim ea que in
conuiuuiis consistit.
Ca. iiii. Ostendit Hieronymū in eodem in quo Epicurus pec-
care.
Ca. v. Remouet a philosophia oēs opiniones que a finibus bo-
norū virtutem secludūt.

Ca. vi. Ostēdit q̄ honestū propter se sit expetēdū ac per hoc dicta torquati improbat.

Ca. vii. Improbatur opinionē Epicuri per hoc q̄ nō habet pro se auctoritates antiquorū.

Ca. viii. de amicitia sine qua ut dicit tute aut iocūde viui nō pōt

Ca. ix. de cōditionibus vite perpetuitatis.

Ca. x. recitat epistolā epicuri ostēditq̄ eius facta cū dictis disceres

Ca. xi. voluptate dimissa aliud hominis bonū inquit. pare.

Tabula Tertii libri.

Ca. i. narrat iocūdā quandā cōfabulationē Tullii cū Catone.

Ca. ii. explicat breuiter totā zenonis Stoicorūq̄ sententiam.

Ca. iii. ostēdit id q̄ honestū est pluris esse exultandū q̄ illa media que ex eo cōparentur.

Tabula Quarti libri.

Ca. i. ostēdit perpulchre artē esse ducē certiorē q̄ natura.

Ca. ii. De sūmo bono (quod cōtinet philosophiam) zenonis opinionē recitat que est q̄ finis bonorū est lecūdū naturā viuere

Ca. iii. ex eisdē p̄ciipiis ostēdit q̄ honeste viuere (id est ei vel ex virtute vel nature cōgruēter viuere) sūmum bonum sit.

Ca. iiii. ostendit omnes errasse qui sine bonorū esse dixerūt honestē viuere. licet alius alio modo.

Ca. v. reprobatur Cato in hoc q̄ antiquis philosophis posthabitis posteriorū dictis adheret et hoc in persona antiquorū sibi loquētium. deinde ponitur Catonis respōsio.

Ca. vi. reprehēdūtur Stoici. tū primo per Marcū pilonē tū secundo per auctorem.

Tabula Quinti libri.

Ca. i. laudat in generali disciplinā Peripatheticorū.

Ca. ii. de natura hominis e corpore animoq̄ constante.

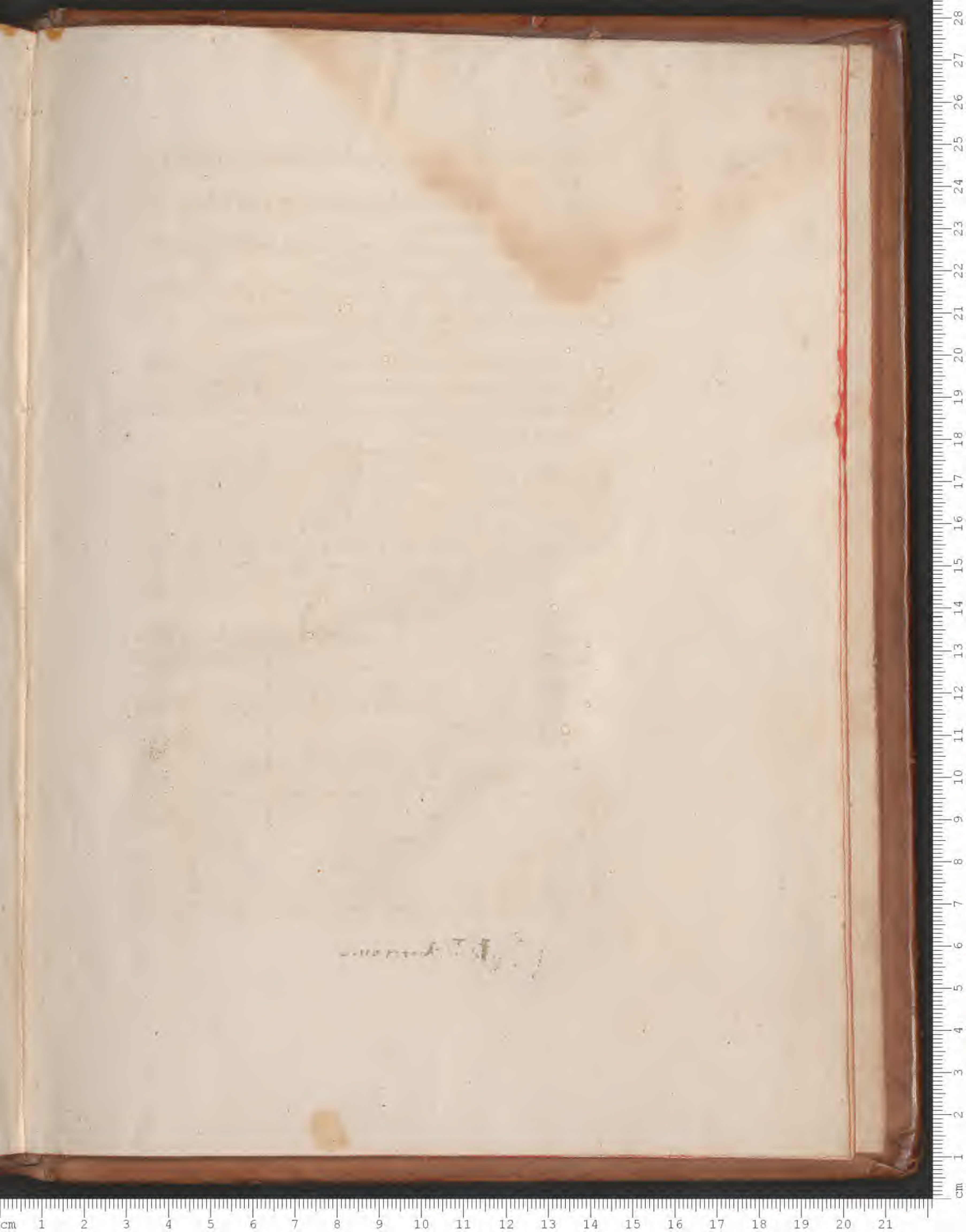
Ca. iii. ostēdit inductiue q̄ in qualibet parte nature ē vis appetitiua perfectionū naturalium omni emolimēto secluso.

Ca. iiii. inducit ī oībus etatibus z gētibus z lignāter ī romanis perpulchra exēpla q̄ sepe honestatē dilexerit z turpitudiz oderit

M. T. C. De finibus bonorū et malorū Tabula explicit

M. T. C.

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27

